

Evropači unija

Delegacija katar
evropači komisija

Građanske
inicijative

SAR ARESIMASA TE CEREN AŠUNIMASKO METHODIPE? VAČAR

Lil pale ćidimata katar civilno amalipe ande Srbija

INČARIPE KATAR KAJA PUBLIKACIJA SI TALO UDŽILPE KATAR GRAÐANSKE INICIJATIVE,
THAJ PO NISAVO VARO ČI SIKAVEL DIČHIMATA KATAR EVROPAĆI UNIJA.

INČARIPE

ANGLOMOTHOVIPE	5
SOSTAR SI IMPORTANTNO?.....	7
AMALIMASKO ORTUPE, TRUBULIMATA THAJ ORTURJA	11
SO SI AŠUNIMASKO VAČARIPE (ADVOCACY)?.....	15
AKTERJA THAJ AKTIVITETURJA ANDO AŠUNIMASKO VAČARIPE	21
AŠUNIMASKO VAČARIPE THAJ PAŠUNE KONCEPTURJA.....	24
DINAMIKA PROCESOŠČI KATAR AŠUNIMASKO VAČARIPE	26
PARTICIPACIJA FORUTNENĐI ANDE PROCESURJA KATAR ČERDIPE POLITIKENGO	28
MEHANIZMURJA SAR FORUTNE PARTICIPIRIN ANDE REPUBLIKA SRBIJA	34
Gavermento Republikako Srbijako	34
Skupština katar Republika Srbija	35
Lokalosko korkoroortuipe	37
Varurja sar forutne participirin	39
STRATEGIJA KATAR AŠUNIMASKO VAČARIPE	44
PASURJA ANDO PROCESO PLANIRIMASKO KATAR AŠUNIMASKO VAČARIPE	45
I - PROBLEMO/TEMA KATAR AŠUNIMASKO VAČARIPE.....	50
II - KAMIPE THAJ BUČARIMATA	56
III - CILJOME PUBLIKA	60
IV - BUHLJARIPE LILESKO	70
V - KANALURJA PALE KOMUNIKACIJA.....	77
VI - ČERDIPE ZURALIMASKO (SUPORTOSKO)	97
VII - ČIDIPE FUNDURJENGO	109
VIII - SAR TE ČEREN O PLANO IMPLEMENTACIJAKO KATAR AŠUNIMASKO VAČARIPE	113
Literatura:	116

ANGLOMOTHOVIPE

Anglal Tumende si lil palo ašunimasko vačaripe savo čerdape sar kotor katar ječhe-bršesko projekto talo alav «Zurjavipe kapaciteturjengo katar civilno čidipe palo linipe kotorengo ando čerdipe, nakhavipe thaj monitoringo katar ašunimašće politike.» Kava projekto e Građanske inicijative teljardine ando decembro nakhle bršesko (2008) khe-tane e Evropaće maškarimava palo neprofitno orto andar Budimpešta – ECNL, pašo finansijako ažutipe katar Evropaći unija.

Kamipe kale projektosko si te čerel te majzurjavelpe participacija katar čidimata katar civilno amalipe (OCD) save bučaren pale palo ašunimasko vačaripe thaj interesu kupengo ando čerdipe, nakhavipe thaj monitoringo katar ašunimašće politike, detot kolengo save šaj te averčanden statuso kale kupengo. Ando godova alav, nakhadinepe but averčande aktiviteturja te šaj te delpe kale OCD te maj efikasno čeren ašunimasko vačaripe ande procesurja katar ašunimašći politika thaj čerda majlačho trujalipe pale participacija forutnendi ande procesurja te anenpe ašunimašće činadimata. Kale aktiviteturja sas: te čerelpe e OCD trubulimašći mapa katar kupe save naj sikadine kozom trubun, štar trinedesešće seminarja palo ašunimasko sikadipe save si čerdine po fundo katar čačarde trubulimata, inkaldipe brošurako thaj inčaripe Konferencijako pale participacija forutnendi ande procesurja katar ašunimašće politike, čerdipe (preporuka) te buhljarelp mehanizmo palo partirciripe forutnengo ande procesurja katar ašunimašće politike save si sikadine pe angrustijali sinija thaj save si bičaldine ke sa importantne manuša save anen činadimata, sar vi čerdipe Strategijako palo ašunimasko vačaripe OCD ando kotor čerdimasko, nakhavimasko thaj monitoringo katar ašunimašće politike (majbut palo projekto po sajto katar Građanske inicijative, www.gradjanske.org).

Gradjanske inicijative dži akana line kotor ando čerdipe duje lilengo palo ašunimasko vačaripe. Jekh sas phanglo pale godova te lačharelp statuso katar OCD ande lokalosko amalipe (2006), a dujto sas phanglo palo vačardipe pale minoritane orturja ande Jugoistočna Evropa (sar kotor katar DIANET programo, 2007). Kava lil si averčando katar majanglune gajda kaj si fokusuime pe ašunimasko vačaripe OCD pale kupe save naj sikadine kozom trubun. Majdur, paše kava, ašunimasko (zastupanje), trubul te del šajipe forutnende, sar vi kupende te ando ašunipe thaj anglal thagarimašće organurja artikulišin thaj te ačhaven generalne, thaj te ačhaven vi piro ječhimasko

intereso ando proceso katar ćerdipe thaj nakhavipe ašunimašće politikengo, kava lil, majanglal bućarela palo ašunimasko vaćaripe ando fremo te čaćarelpesocijalne pravda thaj generalno interesos.

Džanglipe sikadamen, kola save kamen te len kotor ande godova so akharelpes amalimasko ćerdipe trubun te sićon majbut pale zumade thaj vaćarde metode thaj varurja sar denas šajipe forutnende thaj interesuime kupende te ando ašunipe thaj anglal thagarimašće organurja artikulišin thaj te ačhaven kovo so bućholpe generalno interesos ando proceso ćerdimasko thaj nakhavimasko katar ašunimašće politike.

Džanglimasko buhljaripe palo ašunimasko mothodipe rodel vrjama thaj pharipe, džanglipe thaj kompetencija, a varekana vi zor te ačhelpe anglal thagarimašće manuša, bare manušale kupe jal medije. Si jekh sasto spektro tehnikengo save šaj te loćaren te buhljarelpes kapaciteto palo ašunimasko vaćaripe pale kola pućgimata save si importantne, generalno jal jećhimasko. Pala godova, bući katar kava lil si te maj laćhe vaćarel o alav ašunimasko mothodipe thaj te ažutil manušende te aven majlaćhe ašunde vaćarimatarja.

Pašo inkljsitipe pe dasinakni čhib, kava lil si nakhado vi po albansko, ungrikani thaj rromani čhib. Sa inkljistikata si po sajto katar Gradjanske inicijative. Naisaras e rajaće Radojkaće Pavlović (koordinators katar Rromano Balkansosko programo ande gradjanske inicijative, trenero katar TIM TRI) thaj Jovankaće Ćorović (trenero katar TIM TRI), save agorisardine teksto lilako, savo si fundosardo pe džiakanute inkljsitikata katar Građanske inicijative, literatura, džanglimata katar treningurja sar vi katar bući e kupenca save naj sikadine kozom trubun. Baro naisaripe raješće Dr Draganešće Golubović, ECNL, Budimpešta, kaj loćarda te ćerelpes kava lil, detot nais lešće palo vaćaripe definicijengo thaj alavengo andar kotor katar ašunimasko vaćaripe thaj ašundimasko mothodipe. Dr Ivana Gliksman i Dubravka Velat si udžile pale laćhi realizacija katar sasto projekto kasko kotor si vi kava lil, thaj hasnaras kava šajipe te naisaras lende pale lendi bući.

Miljenko Dereta, Građanske inicijative, Beograd

Nilda Bullain, Evropako maškar palo neprofitno orto, Budimpešta

Beograd, Novembar 2009.

SOSTAR SI IMPORTANTNO?

Sasto dešutnipe bršengo kana nakhliilne mudarimata po than katar nakhli Jugoslavija, Srbija si inke raštra katar bare averčhandimata, poločarde demokratikane reforme, bizo mištardipe e nacionalne prioriteturjenca, thaj majbut, bizo lačhardini politikani pilt. Paše socio – ekonomikano harnjardipe ande tranzicija, šaj te dičhenpe vi aver amalimašće uladimata, save šaj te dičhenpe ande relacije maškar – agorimašće kotora (periferije), aska historijsko – etnikane, sar vi kola maškar nacionalizmo thaj forutni-mašći politikani orijentacija.

Ando proceso tranzicijako thaj ando kotor privatizacijako čerdino si nevo uladipe katar amalimašći zor savi si ades ande sane angrušća katar politikane partije thaj tajkunurja. Kana agorisarda but problemurja thaj pharimata ando nakhlokonfliktno amalipe, nakhavimasko thaj thagaripe savo anel kanonurja, bistarda piro udžilipe anglal forutne, thaj importantne pučhimata po butipe agorisarda majdur katar ašinumašće jakha, a butimasa vi avrjal institucije sistemošće. Paše godova kaj dičhenpe pozitivne miškomata, marimata katar averčhande politikane interesurja ačhaven individualne thaj kolektivne zumavimata katar forutne te čaćaren e pozicija sar aktivno politikano subjekto.

Aver rigatar, kaj naj politikani kultura tho džanglipe, butipe forutnengo ačhel pasivno thaj miškonpe numaj ande losarimata, thaj butimasa čeren piro činadipe po „principo losarimasko savo si maj čira bilačo.“ Tromale losarimata thaj participiripe forutnengo prdal pire losarde thagarimašće manuša naj trubusarde kozom trubun te čaćarenpe demokratija thaj thagaripe ortuimasko.

Zuralipe katar participativna demokratija pašljol ando barjardipe zuralimasko katar civilosko kotor pe ašunimasko thaj politikano than, ande afirmacija thaj buhljardipe praksako ando direktno linipe kotorengo ande procesurja kana anenpe činadimata prdal konsultacije, ašunimašće svaturja, forutnende inicijative, ašunimasko mothodipe, kampanje thaj referendumo.

Participativna demokratija čaćarelpel vi gajda kaj lelpe kotor ando bučaripe katar thagarešće thaj parlamentarne kotora, no musaj te si lače procedure thaj mehanizmurja sar kas si: definišime pozicije udžilimašće (zuralimašće), čače dikhavne

udžilimašće kotora save inčaren sar piro bučaripe ando sa jekh strukturime kotor, varo šaj losarenpe manuša andar civilno amalipe ande godola kotora, čačarde čhinadimašće orturja, ortuimata sar pašunisarenpe averčhandimata ando gindipe thaj dičhimata, transparentnost, aresipe sa e informacijengo thaj putarde kanalurja pale komuikacija.

Čidimata katar civilno amalipe, kana aktivno len kotor ando andipe kanonosko, den pe averčhande pharimta thaj pharimata: naj čačevrjamaće informacija pale gatisarimata thaj čerdipe kanonosko; proposalo kanonosko naj alavardo pe vrjama ande savi trubul, či čerenpe kvalitetne ašunimašće svaturja thaj mothodimata kozom trubun pale inkaldimata, propozalurja thaj bizo kriterijujmo palo lengo nakhavipe thaj implementacija, minimumo katar ortuimasko than pale kooperacija; andipe katar baro đindo kanonurjengo ando sidarno čerdipe; parlamentoši rola si čhutini sar losarimašći mašina; cikhjaripe informacijengo palo đindo thaj inčaripe kanonengo savo džal po andipe.

Vi kana načhel andipe kanonosko čerenpe vi majbut pharimata ande lendi implementacija thaj čačardipe pale godova kaj e talekanonoske akturja poloće anenpe jal pale godova kaj naj pašunisardine e aver kanoneca jal e Ustavosa. Gajda, paso anglal ando čačardipe te čerelpe ortuimasko amalipe po butipe ačhel formalno, a ando sedesutno trajo naj but so averčhandelpe. Majphare ačhadimata katar kasavo poločardo buhljaripe inčaren džene andar socijalne kupe sar kaj si: manušnja, čhavorra, Rroma, terne, purane, manuša save si invalidurja...Barimasko amalipe thaj kola save anen čhinadimata bistren pe interesurja katar kale kupe, a von korkorre naj zurale kozom trubun jal naj len zor/kapaciteturja te inkalen len anglal.

Palo than katar kale kupe ande Srbija delpe svato numaj kana čerelpe reakcija pe varesave avrjalrindoske čerdimata jal talo čididipe katar maškarkthemutno amalipe thaj čhutelpe pe godova te aračhelpe „čhinadipe ande kasavi situacija.“ Paše godova kaj ortuimasko kotor del garancije pale individualne thaj kolektivne orturja save si univerzalne pale savorra, ande praksa lengo čačaripe averčhandelpe, čerelpe deformiteto. Jekhutno kanalo savo si funkcionalno palo inkaldipe interesengo katar kupe save naj dikhlarde kozom trubun ande Srbija si civilno sektoro, no vi kate si pharimata save cikhjaren šajipe pale kvaliltetna participacija thaj teljardipe inicijativako andar korkorutni baza.

Dikhline ačhavimata pe rig katar ćidimata katar civilno amalipe (OCD) si: harnjar-de manušale thaj materijalne resursurja pale kvalitetno linipe kotorengo ando proceso kana ćerenpe kanonurja thaj ašunimašće politike; o kujbo thaj platforme save bućarena pale interesurja ke inđarimatrja katar ašunimašće politike naj buhljardo kozom trubul; kotor organizacijengo či pindžarel trubulipe pale kooperacija e raštraće institucijenca; bihaćaripe sostar si kanonurja importantne thaj sostar si importantne vi aver instrumenturja katar ašunimašće politike pale regulacija pućhimatendi save si importantne palo ćerdipe katar civilno amalipe.

Aver rigatar, maškarthemutno amalipe thaj donatorja savende si marginalizuime kupe ando fokuso, den but šeja thaj fundurja te laćharelpe lengo than, no barimašće analize sikaven kaj aresline rezultaturja naj kola save ažućarape. Butebršendi politika thaj ćhudipe pe rig katar „pozitivna diskriminacija (afirmativna akcija“) po butipe numaj barjarda bijekhetanipe. No, principio katar jekhetane šajimata naštik laće te ćaćarelpe thaj te nakhavelpe pe kupe save si teljarimasa bijekhetane. Paše godova, po tereno butimasa malavelpe pristupo PALA, a nići E manušenca save si membrurja katar marginalizuime kupe, thaj jekh importantno krrlo katar forutne Srbijaće aćhel bi ašundo, jal si artikulišime pale kole manušende intersurja save inđaren majbari amalimašći zor.

AMALIMASKO ORTUIPE, TRUBULIMATA THAJ ORTURJA

Ortuipe sar principio organizacijako katar amalimašće relacije dičhelpe ando šajipe amalimasko te therel lačhipe pale sa pire membrurja, thaj ekonomske averčhandimata thaj amalimašći polarizacije te čudel pe majcikni mera. Voj mištarelp e kanonošće ortuimasa save anen e raštra, no džal vi opral late kaj si čhutini pe godova te čerel rîndo ando savo len kotor sa e amalimašće akterja. Voj si phangli relacijatar maškar losarde politikane dikhljarde thaj forutne po sajekh lačhipe, jal ande lende udžilimata jal ande lende orturja. Rodipe thaj čerdipe averčhandimasko ando jekh amalipe naj numaj uslovo palo lesko buhljaripe no si vi pučhipe phanglo palo trajo amalimasko.

Ortuimasko amalipe sikavel te e interesurja katar marginalizuime kupe, sar kaj si e manuša save naj ekonomikane zurale thaj save inčaren maj kovlo politikano zuralipe, te aven jekhutno tretirime thaj bučarde pale lende interesurja ande sa kotora katar khetanimasko trajo. Dešbršutnimava ando kava kotor sas pristupo fundosardo pe trubulimata, so rodel promocija katar čerdipe lačhimasko thaj teljaripe dijalogosko maškar „ažutimatarja“ thaj socijalno čutine kupe, no bistardipe katar politikane dimenzije thaj udžilimata katar raštra poločarda o proceso te čerlpe amalimasko ortuipe.

Dikhline ciknjarimata katar kava pristupo si:

- arakhadipe piltako katar socijalno čhindine sar manuša save len ažutipe katar lačhevojaće manuša:
- politikane thaj aver zurale akterja naj udžile ke marginalizuime kupe kaj o agorisaripe pharimatengo sas fundosardo po mentaliteto „ajdžas te ažutisaras kolende save trubul kana god šaj“
- lačhevojaće individue thaj thagarimata čaljardine trubulimata katar manuša save si ande bilači pozicija numaj kana sas len šejala godova;
- intervencije barimasa sas po mikronivelo;
- godova čerda frustracije kaj crda e manuša katar participacija ande čerdipe politikako.

Pale opaš šelbršutnipe rodimatar katar rašte ando buhljaripe, Jekhetane Nacije po 4. decembro 1986. buhljardine kotor katar manušale orturja gajda kaj andine Deklaracija palo orto po buhljaripe (Rezolucija 41/128).

Orto po buhljaripe čhutino si sar čidipe manušale orturjengo save musaj te aven pherdine bahtarimatar. Pala leste si phandade principurja save si phangle palo sasto kotor katar manušale orturja, a save averčhanden len katar aver orturja, sar kas si therdine orturja (forutnale orturja thaj obligacione orturja), Godole principurja si:

1. Univerzalnost – Sa manušale džuvdimata bijanenpe tromale thaj si jekhetane si ando ando digniteto thaj orturja.
2. Bidiskriminacija thaj jekhetanipe – Sa orturja thaj tromalimata alavarde ande kaja Deklaracija si savorende, bizo averčhandimata ande rasa, morćaci farba, manušalipe jal manušnjalipe, čhib, pačivalipe, politikano jal aver gindipe;
3. Biuladipe – Ni jekh orto či inčarel majbaro importantnipe no aver. Čhutipe prioritengo či sikavel čhudipe katar aver orturja;
4. Maškarutnimasko phandadipe thaj phandadipe jekh avrestar – Sa manušale orturja si phandade jekh pala avreste. Orto po sikavipe si phanglo palo orto pale bući, a orto plae bući si palem phanglo palo orto po lačo sastipe thaj aver rigatar.
5. Participacija – Savorra inčaren orto te sastimasa tromale len kotor, anel lačhimata thaj hansarel politikano, ekonomikano, socijalno thaj kulturako buhljaripe katar piro amalipe;
6. Ortuimasko thagaripe – Sa orturja musaj te aven lesamale katar jekh zuralo sistemo, biphanglo krisarimasko sistemo, saveja čačarelpel lačhipe kanonosko thaj jekhetanipe nakhavimasko pe savorra;
7. Udžilipe – Sa manuša inčaren orturja thaj akharenpe ortuimaske inčarimatarja. Kola save si udžile te anen thaj te čačaren kala orturja akharenpe udžilimašće inčarimatarja. Butimasa godova si raštre thaj von si udžile palo lesamalipe manušale orturjengo thaj areispe godle orturjengo. Udžilipe nakhavelp egajda kaj e raštra sar šerutno udžilimasko inčarimatari:

- Lel udžilpe pale godova so si phanglo pale manušale trajurja
- Khetane bučarel gajda kaj del informacije, lel transparentne bučarimata thaj ašunel kova so e manuša mothon thaj lende dičhimata,
- Čerel pe godola dičhimata

Čhutipe ortako palo buhljaripe ano katar manušale orturja sas fundo thaj angluno teljaripe te buhljarelpes aresipe savo si fundosardo ando vačaripe pučhimatengo save si phangle pale socijalno čačardipe. Godoleja si čhutino nevo than ando savo maškarutno than inčaren principurja katar particiripe thaj udžilimata. Godova pale savorra kola save line katar te den buhljarimasko ažutipe sikada kaj si lengo bučaripe ande politika fundosardo sar legitimno katar bučarimasko. Fundosarimava katar kava pristupo vi amalimata katar marginalizuime kupe teljardine te dičen pire problemurja thaj pharimata sar bitherdine orturja, aver alavenca, trubulimata averčhandinepe ande orturja. Importantno si te inkalelpe kaj pristupo fundosardo pe trubulimata inčarelmen pe godova te amari buči avel phandadi pale manušale kupe thaj čerel godova te amen gindisaras pale izoluime slučajurja, a o pristupo savo si fundosardo pe orturja teljarel e univerzalne čačarde orturjenca thaj anel men džike amalimata save či hasnaren kala orturja.

Katar gindo Deklaracijako thaj pristupo sa si lačhe, hačarimasko thaj logično, no ando realno trajo naj loko te fundosarenpe sistemurja save čačarena jekhetane orturja pale savorra thaj te fundosarenpe socijalno ortuipen. Ano teljaripe si dino egzemplaro palo gindisaripe.

Sikavni anda e čokoladno torta ando klaso thaj mothoda pire sikavnende – *“Te ulavasala po čačo varo. Sar tumen gindin sar avelas maj lačhe? Ake so von phendine:*

- Godova si loko. Amen si deš džene kate. So sikavel jekh katar deš pale sa jekh amendar.
- No maškar amen si štar kola save maškar klasurja haline. Gindiv kaj amen šov, save či haline, trubus te las majbut lendar, kaj sam amen majbokhale.
- Či, aver. Amen halam thaj pala godova avelas but lačhe te las o dezerto no tumen.

- Ĝindiv kaj amen pandŝ murŝa trubus te las majbut, kaj ĉi dŝanas te ĉeras e torta, a ĉheja dŝanen. Jekhutno varo te has la si te vareko del la men.
- Naj fer de amen deŝ dŝen ulavas la, kaj jekh aĉes ĉi avilo ando sikavno than. Trubus vi pala leste te aĉavas jekh kotor.
- Me sima alergija pe ĉokolada thaj naj fer te tumen len vareso, a me khanĉi.
- Ĉi trubus majanglal khanĉi te ulavas. Den men rrojjorra, thaj ko aresel kozom te lel, mek lel.
- Maj laĉhe si te crdas andar ŝiri jekh alav. Kasko alav avel crdino, godova lela e torta.
- Majlaĉhe si te losarelpe – kova savo lel majbut krlla, mek lel vi e torta.

Sa jekh katar kala mothodimata si "ĉaĉuno." Angluno del jekhetano kotor savorrernde save areline. Ditje thej trite zumaven te miŝtaren akanutno thaj majangluno uladipe, sar vi te miŝtaren hasnaripe katar kotor guglako. Ŝtarto mothol kaj trubul te aŝutilpe kolende save naj ando ŝajipe, a pandŝte mothon kaj naj fer te kola save aviline te han e torta. Ŝovte roden poĉinipe kaj naj ando ŝajipe te lel kotor ande uladipe. Eftato sikavel principo katar jekheta-ne teljardimaŝce thana. Ohtoto rodel statistikako, a injato demokrasko varo palo uladipe. Sa jekh katar kala inkladimataa si ĉaĉune. Kana e manuŝa ĉi den pes, a sa si ĉaĉune, aska vareso naj laĉhe konceptosa.

SO SI AŠUNIMASKO VAČARIPE¹ (ADVOCACY)?

But biformalne thaj formalno organizuime kupe forutnende éren te lačharen thaj te vazden kvaliteto trajoisko ando amalipe ando save trajin, bučaren pale ašunimaske interesurja thaj éren sevrjamaće amalimašće averčhandimata, bizo godova jal si ando kamipe te lačharenpe trajošće uslovurja pale manuša save si cikne počinimata, ačhadipe melalimasko katar trujalipe, čerdipe katar jekhetane šajimata pale manušnja, čerdipe palo majlačho sikavimasko sistemo jal mothodipe thaj dinipe alavengo ke kola kupe save si harnjarde orturjendar ando amalipe.

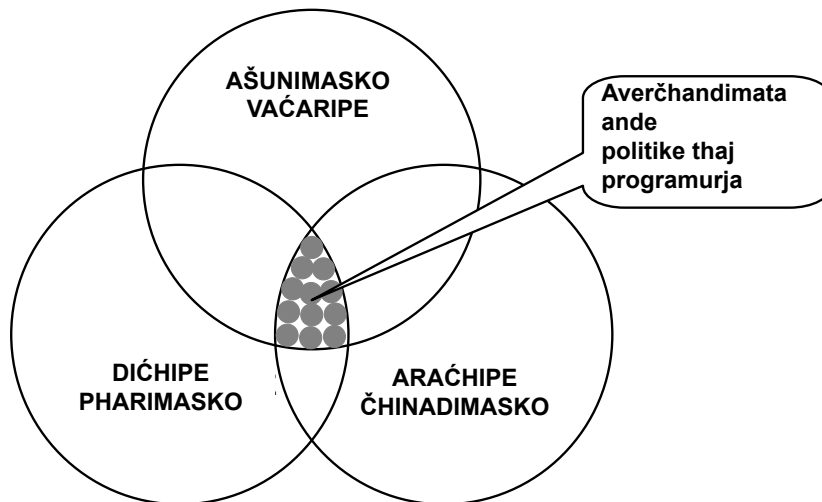
Bizo godova te kamas te averčhandas mothodimata ando kanono save (či) tretiril varesave amalimašće pharimata thaj problemurja, jal te las kotor te érelpe urbanistiko thaj thanesko plano te buhljarelpe, vazdelpe thaj lačharelpe trajosko trujalipe, jal te kamas te averčhandas sikavimasko plano thaj programo, džanglimata andar ašunimasko vačaripe ažutisaras men te aresas pire kamimata krozal efikasno participiripe ande procesurja kana činavelpe po lokalosko, regionalno, nacionalno thaj maškar-themutno nivelu.

Alava palo ašunimasko vačaripe averčhandolne raštratar džike raštra, vi kana duj raštre hasnaren jekh čhib. Ando Meksiko šaj te ašunelpe **defensa pública**, a ande pašuni Gvatemala hasnarelpe termino **incidencia**. Ande varesave čhibja si bimištardipe maškar alava **abogacía** (španjolsko) thaj **advocacia** (portuglasko). Ande raštre save hasnarelpe romanske čhibja inkalen kaj o termino, saavo pe anglilkani čhib ramosarelpe **advocacy**, si but phanglo pale advokaturja thaj ortuimasko ačhadipe. Sa kala alava ulaven khetanimasko bučumo - **voc** jal **vox**, so si **krlo**. Ando godova konteksto, ad-**voc**-acy sikavel te **delpe krrlo** kupaće jal manušende save si tradicionalno bizo krlo. Andar kava inkljel kaj „vačaripe” sikavel mothodipe ando varekasko alav sar haravelaspe khetanimaske thaj generalne amalimaske pharimata thaj problemurja.

Rodimata sikaven kaj si trubusarde **tri šėja** te averčhandelpe politika, dičhimata thaj programurja: **pindžaripe pharimasko**, **aračhipe činadimasko** thaj **ašunima-**

¹ Hasnarelpe si termino „ašunimasko mothodipe”

sko vačaripe.Džikaj definicije pharimašće thaj rodimata pale šajimašće činadimata lundže vrjama hasnarenpe te čerelpe promocija pale averčhandimata, trubulipe pale sistematske akcije katar ašunimasko vačaripe sas čhutini pe rig thaj bistardini. O dijagramo sikavel kaj o proceso ašunimasko vačarimasko si importantno te čerenpe averčhandimata ande politike thaj programurja.

Andar kava šaj te inkalelpe jekh katar DEFINICIJE palo vačaripe:

„Ašunimasko vačaripe si amalimasko proceso kasko kamipe si te aresenpe amalimašće averčhandimata. Teljarel katar cikni kupa manušendi sace ulavel griža palo varesavo pharipe thaj kamen te den vrjama, piro džanglipe thaj resursurja te aven kamilimasko averčhandipe. Čerdino si katar but aktivnosturja save čerenpe kamimasa te averčhandenpe politike, prakse thaj dičhimata. Kale averčhandimata šaj te aven phandade palo andipe kanonosko, raštrači strategija jal direktno vi pe tumen.“

Ake inke nekozom egzemplarurja:

THE ARIAS FOUNDATION/COSTA RICA:

“Ašunimasko vačaripe si proceso savo si ćerdo katar rġndo akcijengo save nakhaven organizuime forutne sar averćhandenas relacije mařkar zor. Kamipe katar ašunimasko vačaripe si specifićne politikane averćhandimata save si hasnarimařće forutnende pala save si phangle. Kale averćhandimata řak te ćerenpe vi ando privatno jal ašunimasko sektoro. Laćho ašunimasko vačaripe nakhavelpe planostar ande dini vrjama.”

CEDPA/CAIRO:

“Ašunimasko vačaripe rodel krralo svato, te e amalipe fokusirilpe palo importantno pućhipe thaj te sikavel kola save anen ćhinadimata ko ćhinadipe. Ašunimasko ćhinadipe si bućaripe aver manuřenca thaj ćidimatenca pale averćhandimata.”

ADVOCATES FOR YOUTH:

“Ašunimasko vačaripe definiřilpes sar promocija katar varesavi ideja jal ćerdipe pe politka, finansijske teljardimata thaj aver politikane dine aktiviteturja.”

INTERACTION/WOMEN’S ADVOCACY WORKSHOP MATERIALS

“Ašunimasko vačaripe si ćerdino katar averćhande strategije kasko kamipe si vaćardipe pe ćhinadimatarja po lokalosko, regionalno, nacionalno thaj mařkarthemutno nivelo: detot:

- Ko anel ćhinadimata – losarimata, ćhutipe thaj losaripe ćhinadimatarjengo, kri-sarnengo, ministarengo, pařunengo, řerutnengo, manuřenengo save si ande administracija, tgm.*
- So ćhinavelpe – politike, kanonurja, nacionalne prioriteturja, programurja, institucije, budřeturja.*
- Sar ćhinavelpe – forutne inćaren řajipe te aresen dźike informacije thaj ćoro proceso, koyom si baro kotor pale konsultacije, udźilipe thaj kozom ćhinadimatarja řaj te aresen dźike forutne thaj aver interesuime kupengo.*

**NADER TADROS, FUNDOSARIMATARI KATAR ĆIDIPE PEOPLE'S
ADVOCACY:**

“Aktiviteto fundosardo pe manuša thaj indardi manušendar. Ašunimasko mothodipe si phanglo e manušenca. Godova ažutil manušende te dičen piri zor thaj te hasnaren la sar bahtasa linesas kotor ando ćerdipe pale ašunimašće vaćarimata. Bućaripe pe ašunimasko mothodipe gajda kaj hasnarelape elipta te del svato ando alav manušengo save si ando bilači situacija thaj marginalizuime, bizo godova kozom si lačo kamipe elitasko, rezultiril godoleja te e manuša save si marginulizuime thaj manuša save si ande nilači situacije haćarenpe sar kaj inćaren maj harnjarde orturja, thaj maj bare si phangle katar aver kana roden pire orturja. Pašo zuralo angažmano forutnengo, detoto kolengo save si andi bilači situacija thaj marginaliuime, inćarel kamipe te sikavel kaj si ašunimasko mothodipe varo te ažutilpe manušende te dičen piri zor thaj te den piro kotor ando procesurja kana anenpe činadimata. Ano sa amaro bućaripe ando kotor palo ašunimasko vaćarimasko, amen trubusaras te dikhas kozom sa jekh aktiviteto thaj faza šaj te majlaćharen (jal majrumosaren) haćaripe zuralimasko themesko thaj lengo šajipe te averćhanden ašunimasko rindo.”

**MANUŠA SAVE LINE KOTOR ANDO MAŠKARETNIKANO PROGRAMO
SAVO ĆERDA GI:**

“Ašunimasko mothodipe si proceso katar demokratikano ćerdipe forutnengo thaj lenđe organizacijengo, a ćhutino si pe činadimatarja, te anen thaj nakhaven ašunimašći politika, kasa avela ćhinado varesavo pharipe thaj areselape majćaćuno uladipe barvalimasko thaj zuralimaske relacije ando amalipe.”

Dr. Golubović ando piro lil AŠUNIMASKO MOTHODIPE THAJ VAĆARIPE ANDO PARLAMENTO THAJ ORGANURJA KATAR GATISARIMASKO THAGARIPE: KOMPARATIVNE DŽANGLIMATA THAJ ALAVARDIMATA PALE SRBIJA, Inkljistikimatar: Programo Jekhetane Nacijendar palo buhljaripe (UNDP), 2009, inkalel averćchandimat maškar ašunimasko mothodipe (vaćardipe) thaj ašunimasko lobi : „Tale neformalno mothodipe si alava forutnale inicijative (grassroot initiatives) thaj averćchande kotora sar individue len kotor thaj interesne kupe ando ašunimasko trajo (po egz. Artiklurja ande štampa, mothodimata thaj aver ramosarde materijalurja, linipe kotorengo ande televizijske emisije, angrustijale sinija, konferencije, ašunimašće

ćidimata, tgm), kasko kamipe si te ćerelpe ġindipe ašunimasko thaj te ćerelpe uticajo pe ćhinadimata katar thagarimatarja. Neformalno ašunimasko lobi si sinonimo palo ašunimasko mothodipe (public advocacy). Ašunimasko mothodipe *per se* naj subjekto katar posebna regulativa, no kaj sile baro importantnipe ande demokratikano amalipe inkorporime ando korpuso katar fundošće manušale orturja, detot tromalo mothodipe, orto pe peticija pale thagarimatarja, orto po ćidipe, thaj orto po ašunimasko ćidipe. No, varesave (detot majneve) kotora katar ašunimasko mothodipe (participe forutnengo thaj interesne kupengo ando proceso kana anelpe kanono, po egz.) šaj te aven subjekto katar godoja regulativa.

Naj gadići importantno save definicije hasnarasas, majbut si importantno te kola save bućaren ando ašunimasko vaćaripe haćaren korkorro alav, no vi te haćaren kaj si averćhandimata definicijaće po trubulipe thaj logićne. Sa jekh katar haćaripe si inke numaj ekh bućarni definicija palo ašunimasko vaćaripe savi talo sa jekh nevo kotor ande prakse, šaj te pherelpe thaj averćhandelpe.

Andar amaro džanglipe dži akana, šaj te mothas kaj o ašumiasko vaćaripe si akcija te averćhandelpe politika, pozicija, budžeto jal programo ande as jekh institucije, katar neprofitno sektoro, ministerijumo, parlamento, džike maškarthemutne ćidimata. Godova si vi akcija ćhutini te averćhandelpe struktura thaj procedura, so anel nevo uladipe ando jekh amalipe.

Ćerdini si katar orhanizuime akcije save hasnaren demokratikane instrumenturja (losarimata, mobilizacija pale mase, forutnenđi biašundipe, lobi, svaturja, mištardimata thaj krisaće akcije) te nakhavelas politike save ćerela paćivalo thaj ćaćaridmasko amalipe. Gajda haćardo, šaj te motholpe kaj ašunimasko vaćaripe ćidel manuša thaj individue save kamen te len kotor po ćerdipe thaj averćhandipe politikako thaj institucijengo save opral lende inćarel thagaripe thaj zor. Majdur, vaćaripe si lungovrjamako proceso ande demokratikane amalimata, ande save forutnale kupe inćaren orto te len kotor pe institucije. Kana teljaras kava proceso, trubul te avelmen ćaći pila pala godoca kaske interesurja aćhavas, jal save si manuš save hasnarenas kasavo vaćaripe.

Manuša len kotor ande organizuime akcije ande save si forutnale ćidimata, mediji thaj ašunimašće institucije udžile palo andipe ćhinadimatengo, demokratikane

procesurja aven sa majzurale. Pe godova varo forutne éeren thaj čáčaren piro orto te averčhanden amalipe gajda kaj averčhanden institucije save éeren kontrola pe leste.

Proceso katar ašunimasko vačaripe rodel konstantni edukacija, majnglal pale teme thaj pučhimata save teljaras ando ašunipe, thaj vi pale metode čáčarelpe uticaajo thaj džanglimata palo liderstvo. Ašunimasko vačaripe palo kamipe incárel averčhandipe amalimasko thaj pozicije zuralimašće, te averčhandel mentaliteto, varo gíndimasko. Vačaripe si šej saveja éeras uticaajo pe manuša, averčhandas lengo dičhipe pe varesave situacije thaj éeras hačaripe maškar mende. Rodel baro bučaripe, khetanimasko bučaripe, komunikacija, putaripe, ažučaripe.

Aresipe si but phanglo katar lačho pindžaripe procesosko sar anenpe čhinadimata pe save kamas te éeras uticaajo. Hasnarimava katar formalne ortuimata thaj procedurimava čáčaras importantno anglunipe kaj averčhandipe savo éerdam incárela statuso „službeno“ thaj trajila lundži vrjama. Pe godova varo éeras fundo te avutne procesurja ando andipe čhinadimasko pale aver jekhunte pučhimata aven putarde pale participacija thaj neve ideje. Te o formalno varo či del lačho aresipe, importantno si te džanelpe kaj godova šaj te čáčaras pe averčhande nivelurja. Šaj te zumavas aver formalno praksa „tale scena“, jal e rodas alternativo proceso. Lačho bučaripe palo ašunipe pučhimatengo katar amalimasko interesu fundosardo si vi pe džanglimata ande komunikacija thaj dinipe svatosko. Len šaj te sićivas vo krozal praksa thaj te po ažučaripe buhljrasla. Esencij akatar ašunimasko vačaripe si ando šajipe te po čačo varo inkalas interesurja thaj gíndimata katar kole ando kasko alav éeras vačaripe. Te theras etičnost thaj legitimost, save si fundome principurja palo ašunipe, varekana naj loći bući. Lačho rodipe, se vrjamaće konsultacije thaj lesamalimasa planirime liliengo save inkalasa ando ašunipe, a ando mištardipe kolenca kašće si interesurja ando pučhipe, garanto si kaj lende interesurja avela ašunde po vorta varo.

AKTERJA THAJ AKTIVITETURJA ANDO AŠUNIMASKO VAČARIPE

Ando sa jekh proceso katgar ašunimasko vačaripe si trin kategorije akterja:

- Hasnarimatarja – Amalimašće kupe kašče orturja si bistardine, jal inčaren prahimata kana hasnaren varesavo orto.
- Ašunde vačarimatarja – Formalne kupe, jal či formalne thaj individue savende hasnarimatarja džan kana inčaren pharimata ando hasnaripe varesvo ortako.
- Čhinadimatarja – Kola save inčaren udžilipe thaj zor te čhinaven pučhimata thaj si fokus publika pe savi kamas te ćíćidas.

Varesave autorja thaj džangle ašunimašće vačarimatarja mothon pale trin aktivnosturja, pala save khetane šaj te motholpe kaj si ašunimasko vačaripe ando majbuhlo sikavipe. Maškar lende si vučo nivelo thaj šaj te ulavenpe andegdata.

AŠUNIMASKO VAČARIPE – Te rodelpe politikano čhinadipe piro thaj ando averengo alav. Ašunde vačarimatarja ašunen dičhimata aver manušengo save si harnjarde katar varesavo aver amalimasko pučhipe. Von majdur šaj te sikaven rodimata godole manušengo, thaj von aska ćeren ašunimasko vačaripe lenđe interesengo. Kava role lelpe kana manuša pale save ćerelpe, naj ando šajipe te korkorre ačhaven pire interesurja (kaj si dururane, čhibjale pharimata) jal kana majbaro đindo manušengo kamel te bičhalel varesavo mothodipe, thaj losaren vačarimatarja save bućarena ando lengo alav.

MOBILIZACIJA – Zurjavipe averengo te majzurjaven andipe katar politikano čhinadipe. Kodova si ćerdipe katar majbuhle angrustijalo zurjavipe katar kova save ćeren e manuša save si «bašaldine» pharimasa thaj zurjavipe averengo ando importantnipe kale pučhimatengo vi pala lende. Manušende trubul te te denpe informacije pale ćerdimata save von naštik te dičhen ande kaja vrjama, thaj putaren lenđe jakha pale pharimasa aver manušengo thaj zurjaven len te dičhen pharimata po averčhando varo. Kaja nevi amalimašći gođi šaj te «bičhalelpe» te aresenpe majbuhle averčhandimata ando amalipe. Mobilizacija si importantni pala godova kaj majbaro đindo manušengo

inčaren vi majbari zor thaj aska si majčače kaj avela džiko averčhandipe te majbaro đindo manušengo motharel pala jekh pučhipe. Varekana šaj te aresas averčhandipe ando amalipe prdal averčhandos ašunimasko gindo thaj kana barjaras amalimašči godi palo varesavo pučhipe, vi kana e thagarimatarja thaj raštrače sistemurja či averčhandenpe. Bučaripe ande koalicije aver kupenca thaj nakhavipe katar ašunimašće kampanje sikven efikasne varurja sar čerenpe majbuhle zurjavimašće baze.

ZURJAVIPE – Zurjavipe manušengo te von korkorre teljaren proceso te averčhandonpe čhinadimata. Jekh hasna savi džal pale vačardipe thaj mobilizacija si dinipe šajimasko manušende te aračhen neve varurja save ažutinlen te aven aktivne politikane akterja.

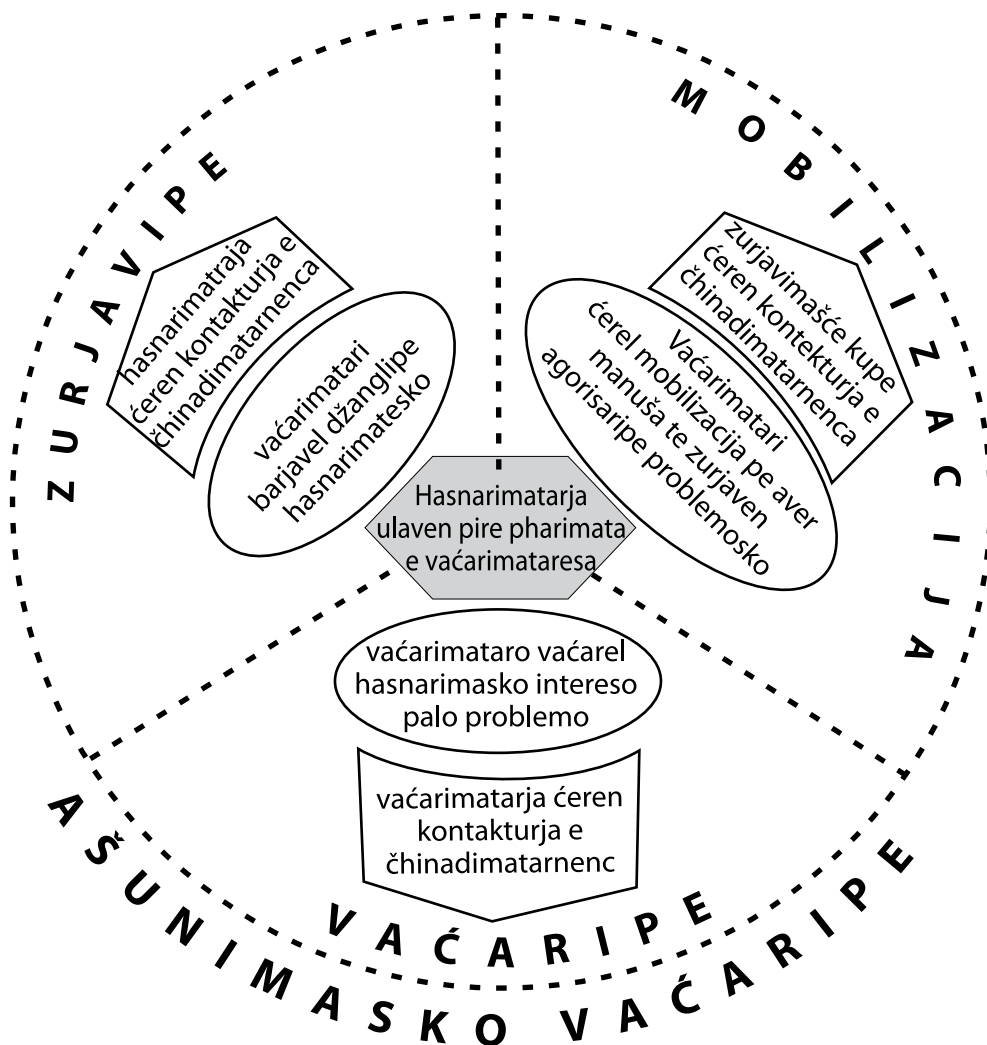
Baro đindo manušengo hačarenpe numaj sar pasivne dikhavimatarja katar politikano proceso, jal majbilače, sar viktimurja katar aktuelno politikano sistemo. Krozal vačaripe baro đindo lendar teljaren te hačaren pe savo varo šaj te den pe politika thaj vi pe praksa. Dičhen sar gavermenturja, lokaloske gavermenturja, a vi dičhimata katar lende pindžarimatarja varekana šaj te averčhandonpe.

Palo baro đindo manušengo kava sikavel tromalimasko čerdipe: von hačaren te saš te aven aktivne mambrurja amalimašće, thaj pe godova varo majbuhljaren pire zuralimata, sar vi piri persona. Kava si detot phanglo pale manuša ande marginiluizime amalimašće kupe (manuša save si invalidurja, purane, čorre). Pale kola save sičiline te trajin po agor amalimasko, sikadipe pire interesurjengo thaj rodipe thaj čačardipe katar pire orturja butimasa rodel te averčhandolpe pilita pala peste.

Čhudimasa katar gindurja kaj si pharipe amalimasko, von šaj te teljaren proceso te aračhen pes thaj te barjaven piri kompetencija. Radikalne gindimašće averčhandimata palo piro than thaj rola ando amalipe zurjavel e manuša te ačhaven tradicionalno rola katar raštra, te hačaren pire udžilimata, no vi orturja ando amalipe.

Averčhande kupe save čeren ašunimasko vačaripe crden pire aktiviteturja vi pe godva te averčhandon vi piri godi, a aska vi pe averende dičhimata. Čerdipe katar majbare šajmata thaj zurjavipe averengo sikavel importantno varo te zurjavelpe proceso vačarimasko.

Šematsko dičihipa katar aktiviteturja thaj akterja ando proceso sar averčandenpe politike

AŠUNIMASKO VAČARIPE THAJ PAŠUNE KONCEPTURJA

BVO ande lumja hasnaren džanglimata thaj tehnike katar ašunimasko vačaripe e bršenca. No, ašunimasko vačaripe butimasa miškolpe vi aver konceptonenca save ulaven ječhe elementurja. Kala koncepturja si: informišipe, sičope thaj komunikacija (IOK), socijalno marketing, relacije e ašunimasa thaj aver. But manuša džanen so si relacije e ašumasa (PR) jal reklamne kampanje save bare privatne kompanije hasnaren sar bičinenas pire produkturja. Te majloče hasaras averčhandimata dikhasa so si lende khetanimasmo a so si averčhando.

Khetanimaske interesurja pala kala sa koncepturja si:

- Sa si strategije pale promocija averčhandimašči
- Sa si po bahtalipe kana si sistematski planirime;
- Sa čhon identifikacija katar fokus publika thaj čerdipe lilako pe lende.

Ašunimasko vačaripe averčhandelpe katar aver koncepturja kaj kamel te averčhandel e politika jal o programo, a koncepto informativno sičope thaj komunikacijske kampanje inčarel palo kamipe vazdipe gođako nivelu thaj averčhandipe (**ponašako**), ande PR kampanje kamipe si lačhardipe pačivalimasko thaj barjardipe bičimasko kompanijengo save čerenla.

Sar vi IOK, ašunimasko vačaripe rodel maškarpaso katar vazdipe gođako importantne publikengo no vi kate či ačhavelpe.

Proceso katar ašunimasko vačaripe si aresimasko kana e činadimatarja čerel politikani akcija. Po egzemplaro, čidimata katar civilno amalipe ande Srbija vačardine trubulipe te anelpe nevo kanono pale čidimata, savi po lačhipe agorisardape kana nakhline 9 brš vačardimnaske (ando julo 2009, andino si nevo Kanono pale čidimata). Butimasa inkalelpe kaj ašunipe šaj te avel publika katar kampanja pale ašunimasko vačaripe. Po butipe ašunimašči gođi vazdelpe te čerelpe čididipe pe varesavo politikako čerdimatari.

DINAMIKA PROCESOŠČI KATAR AŠUNIMASKO VAČARIPE

Vačaripe si dinamični proceso savo lel averčhandimašče thaj averčhande akterja, ideje, planurja thaj politike. Paše godova kaj kava proceso inčarel but muja, varesave auzorende si po kamlipe te čeren ašunimasko vačaripe sar proceso savo šaj te ulavelpe ande pandž faze save džan jekh pala avreste: identifikacija pharimašči, formulacija thaj losaripe čhinadimasko, čerdipe godako, politikano bučaripe, monitoring thaj te čerelepe majlačhipe thaj buhljardipe. E faze si miškosarde jekh ande avreste, no varesave lendar šaj te čerenpe vi andegdata. Paše godova, šaj te čerelpe te o proceso ačhavelpe ande nesavi faza, jal te džal palpale. Importantno si ande godova momento te či mekhasasmen, no te fokusuisarasmen pe analiza katar rezono thaj planiripe pale avutni-mašči intervencija. Ado teksto dikhasa sar e faze šaj te sikavenpe vi sar pasurja ando ašunimasko vačaripe, so pale sa jekh đeseko bučaripe šaj te dičhelpe.

Angluni faza učharel pindžaripe katar šerutno problemo savo rodel politikano bučaripe. But si teme save rodel intervencija, no naštik savorra von te agorinpe andegdata thaj pe jekh varo. Pala godova si but importantno te čeras lači analiza savi rodel: dičhipe prioritetosko, relacije maškar uzroko thaj ačhavipe, šajipe agorimasko po varesavo aver varo, dal vareko čerel buči pe kava pučhipe, ko si udžili palo kava kotor...

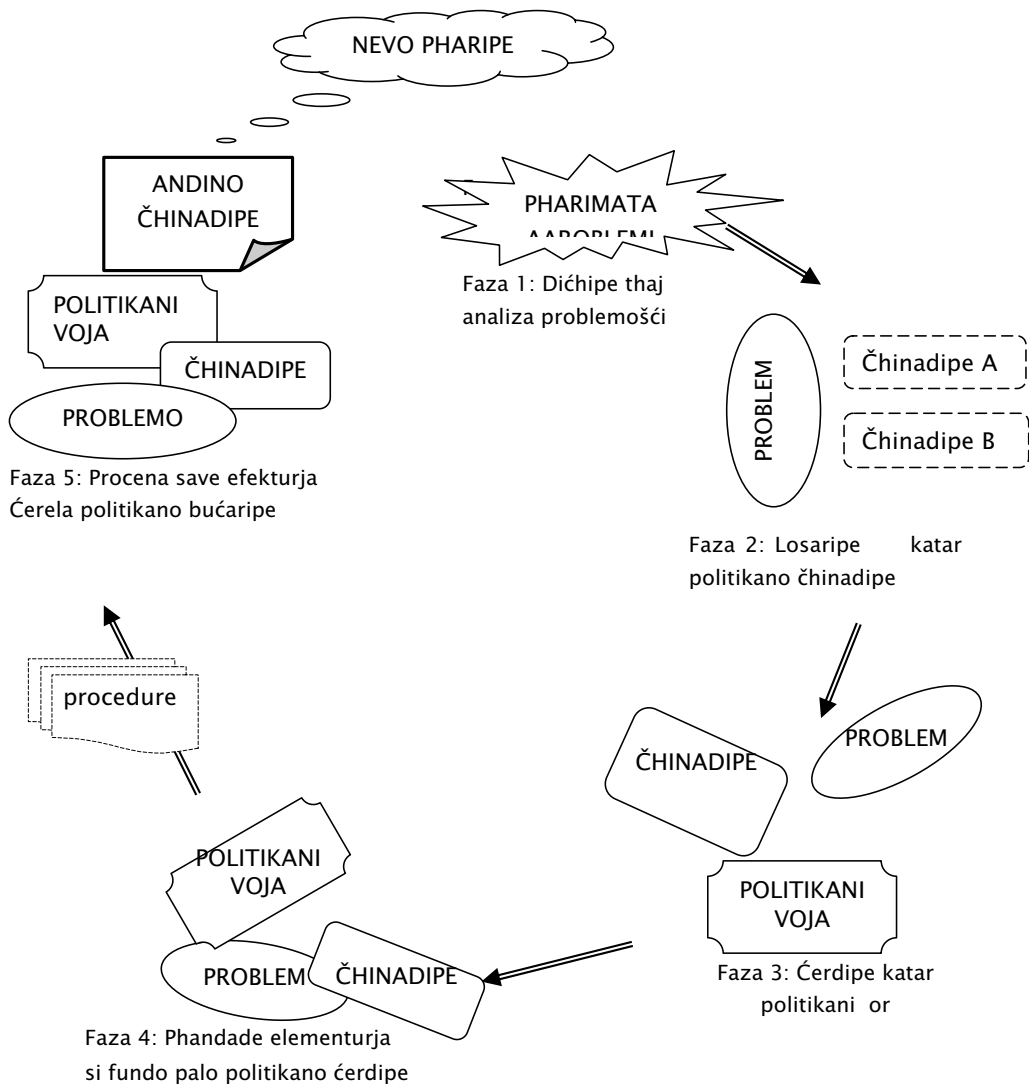
Duhti faza si phangli palo losaripe čhinadimasko thaj si but šajimata. Kava si momento te khetane e šerutne akterurjenca dikhas sa e alternative. Losaripe trubul te džal pe kova savo si politikano, ekonomikano thaj amalimasko majlačho ando dino momento. Kaja procena si but importantni, no ande praksa či hasnarelpe but. Te o čhinadipe čeras bizo konsultacije thaj analize, loče šaj te hasarasmen ande zona katar banalno jal idelano, so aska poločarel proceso thaj bizo trubulimata hasarel resursurja.

Trito faza si phangli pale fundosaripe relacijengo maškar kola save šaj te čerel efekto pe čhinadimatarja, čerdipe pe politkani voja palo bučaripe savo si phanglo palo teljardo pučhipe thaj palo lesko agorisaripe. Akcije ande kaja faza roden čerdipe kujbo zuralimasko, bičhaldipe lilengo, malavimata e manušenca save anen čhinadimatarja, averčhadniep po gindo ašunimasko.

Štarti faza teljarel kana si arakhado problemo, andino drom džiko čhinadipe, a si vi politkanoi voja palo bučaripe. Šeja varekana éerenpe andegdata tja biažučarimasko, thaj si importantno te dikhas thaj pe vorta varo te hasnaras „putardi feljastrin“ pale varesavi akcija. Vo butimasa šaj te phandavelpe, bizo šajipe te putarasle palem vi aska sar sas ando amaro plano po teljaripe. Lačo pindžaripe procesosko sar anenpe čhinadimata, solidna strategija thaj džungadipe, barjaren amari šansa pale intervencija.

Pandžti faza si agorimašči thaj trubul te del rezultaturja gajda kaj udžile dena piro gındipe pe rodimata save inkaldam anglal lende. Godova si momento palo bahtalipe kaj agorisardam jekh cikluso, no godova či trubul te avel agor. Lače vačarimatarja vi sistematski dičhen pe piri buči, džanen kova so sičilen thaj po lengo fundo éeren neve miškomata. Šaipe palo buhljaripe pašljol ando sevrjamako dičhipe efektosko krozal pučhipe: „So čače thaj kozom averčhandape ane trajuraj manišeski“. Godole pučhimasa trubus vi amen te éeras, sar teljardimatarja katar proceso, no vi institucije save talo amaro cícidipe nakhadine averčhandipe politikako. Te vi kaja buči bahtasa agorisaras, baro si šajipe kaj vi ande nevi situacija dikhasa trubulipe te putaras nevi tema thaj teljaras nevo cikluso, savo dela piro efekto te buhljarelpe amalimasko ortuipe.

Šematsko dičihipe: Faze ando proceso katar ašunimasko vačaripe

PARTICIPACIJA FORUTNENĐI ANDE PROCESURJA KATAR ČERDIPE POLITIKENGO

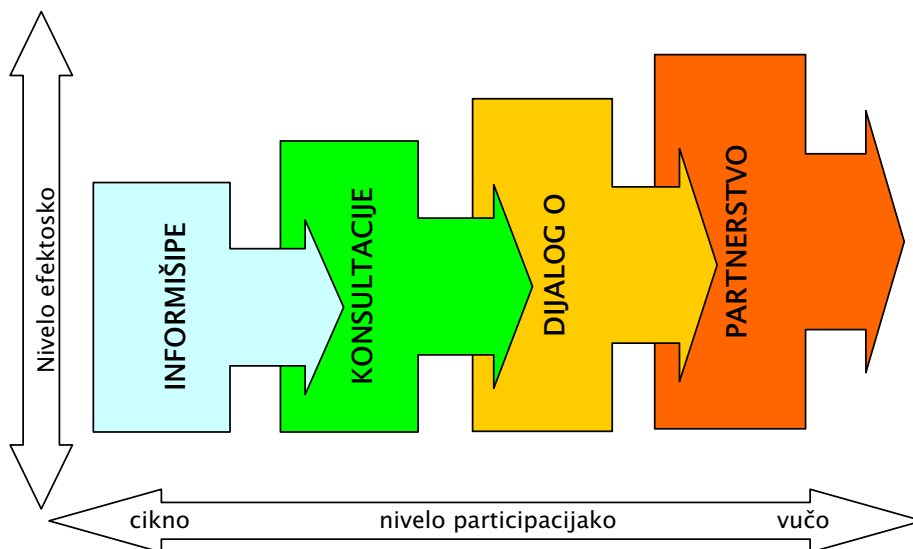
Participacija forutnenđi (participacija ando buhlo smislo) rodel sa jekh aktivitetu savo anel te trubulimata, kamimata thaj kučimata manušenđi save trajin u ndo jekh amalipe éeren efekto po andipe čhinadimasko kazat thagarimatarja. Koodva si jekh kotor komunikacijako maškar forutne thaj manuša anglal gavermento, savi si buči te pe lundži vrjama lačharel sisitemo thagarimasko thaj buhljarel trajo amlimasko. Kamipe si te avel fundosardi pe partnerske relacije thaj te buhljarelpe po fundo katar maškarutno pačivalipe. Participacija lel piro pherdi forma thaj efekturja kana e forutne inčaren tromalipe thaj gođi palo trubulipe te čidenpe, informišinpe thaj den svato pale pharimata katar piro amalipe, te den potencijalna čhinadimata thaj len kotor ando andipe čhinadimatengo. Malavas duj kotora katar participacija:

- Pasivna – kana forutne numaj džan pe maladimata jal pe prezentacije sar avena pindžarenaspe e čhinadimasa jal programurja, jal te čačren piro losarimasko orto
- Aktivna – kana si e fortune krozal averčhande čidimatende kotora thaj inicijative ande direktna interakcija e manušenca lkatar thagaripe.

Ande praksa si nekozom nivelurja katar participacija forutnenđi, a averčhandas len po fundo, savo si godova savo teljarel inicijativa thaj ando savo kotor procesosko katar čerdipe lokaloske politikengo len kotor. Majteluno kotor thaj majcikne šajimasa palo čačaripe efektosko si informišipe kana nakhlo andino čhinadipe, a majvučo thaj majlačhimasko kana e fortutne čidenpe po čučo teljaripe, so šaj grafikane te sikavelpe:

INFORMIŠIPE si ječerigalo pe linija thagaripe – forutne savo rodel te e gavermento bičhalela e forutne lele informacije. Thagarutne šaj aktivno jal pasivno te informišin forutne gajda kaj hasnarena averčhande kanalurja palo bičhaldipe informacijengo. Ando pasivno informišipe manuša andar thagaripe del informacije kana forutne godova roden. Pasivno informišipe si phanglo palo orto tromalimasko thaj aresipe informacijengo. Metode katar pasivno informišipe si loče thaj éerenpe gajda kaj biča-

Sikavipe nivelengo sar forutne len kotor ando ćerdipe politikengo

lenpe jal personalno inkalelpe rodino dokumento. Aktivno informiŝipe rodel inicijativa katar lokalosko thagaripe te pindžaren e forutne pire aktivitonenca thaj avutnimaske planonenaca. Si but averćhanda metode sar kaj si:

- Inkladipe katar službene dokumenturja (službene lila thaj aver forme)
- Inkaldipe dokumentonengo ande gatisarimaŝće faze (sikadipe katar averćhanda proposalurja thaj verzije katar dokumento)
- Raporturja (aŝunimasko sikadipe katar teksturja andar kvartalne, opaŝbrŝende thaj brŝende raporturja palo bućaripe)
- broŝure, sikavimata, posterja save den informacije forutnende pale majpalune aresimata, ćhinadimata thaj planurja katar thagarimaŝće organurjk

KONSULTACIJE jal konsilurka si kotor komunikacijako maŝkar gavermento thaj forutne savi teljarel korkorrutno thagaripe. Kana ćerenpe varesave ćhinadimata jal politike, udžile ćhinadimatarja thaj manuŝa save anenlel majanglal roden ģindimata,

jal informacije katar forutne. Te e informacije pale trubullimata jal bahtalimata forutnende arenen spontano (po egz. Kutije pale bilačhimata thaj bahtarimata), aska si godova pasivno kotor. Kana manuša andar thagarimata roden katara forutne gîndimata thaj informacije pale konkretna tema, aska si godoca aktivno konsultovanje thaj šaj te čačarelpe pe nekozom varurja:

- te timurja organizuinpe save bučarena e forutnenca
- fundosaripe kancelarijengo “putarde vudarenca” majanglal no so anelape čhina-dipe
- inčaripe katar ašunimašće malavimata forutnende e dikhljarde manušenca
- čerdipe fokus kupengo jal ankete
- rodimata katar ašunimasko gîndipe

DIJALOGO si duj rigali komunikacija fundosardi pe liduj rigale interesurja thaj šajimašće khetanimaske kamimata thagarimašće thaj forutnende, sar čačarelaspe rîndosko averčhandipe gîndimatengo. Inicijativa palo dijologo šaj te teljarel jekh katar duj riga. Šaj te avel ande forma sar putardo svato pe specijalizovane malavimata, krozal diskusija buhle kotorengo thaj naj phandadi palo akanutno proceso katar andipe čhinadimasko jal buhljaripe politikako. Khetanimasko dijologo si čerdino pe khetanimasko interesu katar liduj riga maškar varesavi politaka palo buhljaripe. Voj aresel džiko khetanimaski preporuka, strategija jal kanonosko učaripe. Nakhavelpe krozal rîndoske khetanimaske maladimata pe save buhljarelpes fundo katar varesavi politika jal strategija. Dijologo si but respektuime ande sa pasurja ando cikluso katar andipe politikane čhinadimatengo.

PARTNERSTVO maškar gavermento thaj forutne rodel khetanimasko udžilipe ando sa jekh paso procesosko, katar fundosaripe proposalosko, prdal andipe čhinadimasko, džike implementacija katar politikani inicijativa. Godova si majbaro kotor participacijasko, pe savo čačarelpe pašuni kooperacija, majanglal maškar ačunimasko thaj sicilno sektoro, a e forutne thaj amalimata ačhen korkorrutne. Partnerstvo šaj te del aktivitetosar kas si specifične bučarimata pale forutnale čidimata, po egz: dinipe varesave uslugurejngo, linipe kotorengo pe forumurja, fundosaripe kotorengo palo khetanimasko andipe čhinadimasko, a šaj te lel vi kotor resursosko.

SO AŠUNDE VAČARIMATARJA TRUBUL TE DŽANEN?

Kana jekhvar lelpe ašunimasko than thaj „čhudelpe rukavica“ thagarende, trubulipe si te aveltumen ande gođi save si čire šajimata thaj te gatisarentumen pale andegdata. Šaj te čerenpe averčhandimata, katar bibahtalipe džike lačhimnašće momenturja, a lačhimasko pindžaripe sistemasko thaj planiripe barjaren šajipe palo lačho agoripe. Importantno si vi varo mothodimasko ke manuša kana kamen te von len varesave dičhimata. Buhljaripe katar mothodimašće džanglimata ločarela te čiden simpatije katar ašunipe, zurjavelape entuzijazmo. Čedena zuporto katar bipačavimaski publika, čerelape suporto maškar šajimašće amala, jal debata e biamalenca. Paše godova, trubulipe si te džanelpe vi:

- Struktura – sar si organizuime instirucije sar kaj si ministerujumo jal forošće čera? KO si udžilo palo andipe save čhinadimatengo? Savi si procedura palo andipe ksave čhinadimatengo?
- Udžilimata – Kanonosa si dine udžilimata katar forošće čere thaj raštrale thagarimata, ministerijumurja. Pe kasavo varo thaj pale sa si udžili sa jekh lendar?
- Relacije – Si vi inkje jekh veza savi naj dini maškar varesave nivelurja katar andipe čhinadimatengo_ Sar si phangle procedure katar andipe čhinadimatengo?
- Zor – Savi si zor te čhole varesavi pučhipe ando đeseko rindo thaj del šajipe palo svato pale varesavo problem?
- Limiturja – Gaj si agora katar varesavo ćićidipe?
- Uticaj – Pe savo varo udžile manuša šaj te ćićidenpe? Čeren rekacije pe dičhimata katar ašunipe, medije?

MEHANIZMURJA SAR FORUTNE PARTICIPIRIN ANDE REPUBLIKA SRBIJA

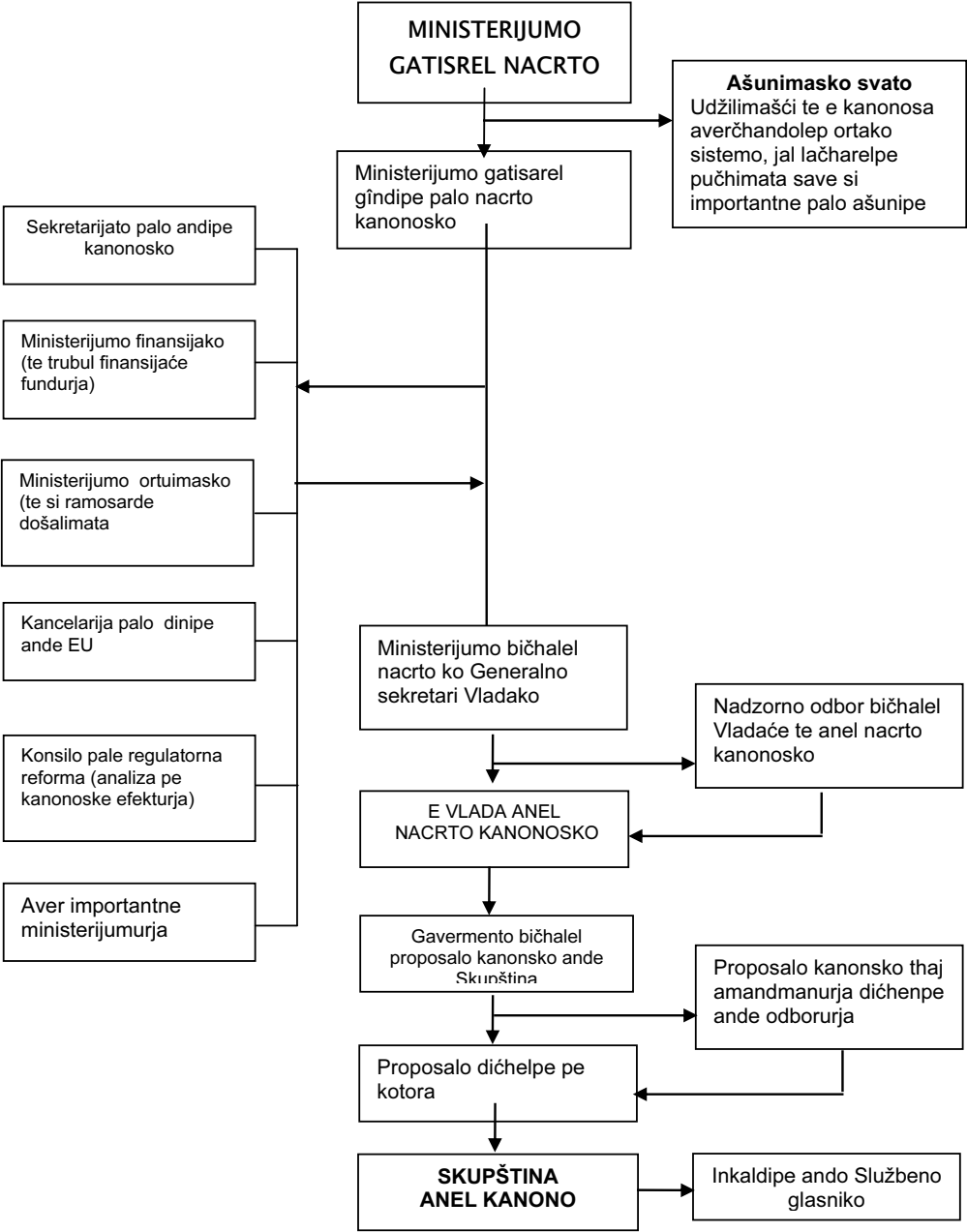
Gavermento Republikako Srbijako

Gavermento Republikako Srbijako inčarel majimportantni rola ando proceso gatisarimasko thaj andipe kanonengo thaj aver instrumenturjengo katar ašunimašće politike. Pala godova si but importantno te si efikasno mehanizmo katar participiripe forutnengo ande faza kana čerenpe kanonurja thaj aver instrumenturja katar ašunimašći politika. Kana kanono avel ande skupština, ciknjarde si šajmata te e forutne thaj lende amalimata averčanded inčaripe katar kanonosko proposalo. Gavermento nak-havel kanonourja thaj aver akturja katar Narodna Skupština, bičhalel proposalurja ke Narodna skupština, budžeto thaj aver generalne thaj individualne akturja, lesw sama po ustavnost thaj ortuipen katar heneralne akturja, dičhel sar bučaren organurja katar darštrako administripe, bičhalel organurja katar raštrači administracija ando nakhavipe politikako thaj nakhavipe kanonengo thaj aver aktengo thaj mištarel lendi buči.

Sar si ramosardo ando Bučarimako li Republikako Srbijako, gavermento fundosarel odborja thaj komisje sar sevrjamaće thaj harnevrjamaće bučarimašće kotora (konsilo, bučarimaski kupa, ekspertonendi kupa. tgm.).Prezidento katar sevrjamko bučarimasko kotor šaj te akharel o bešipe vi manuša katar aver organurja thaj eksperturja pale varesave pučhimata sar inkalenas pire dičhimata.

Bučarimako lil čačarel udžilipe ko kova savo inkalel proposalo kanonosko te ando gatisaripe kanonosko saveja but averčhandelpen lačharipe katar varesavo pučhipe, jal lačharel pučhipe palo savo ašunipe si detoo zainteresuime, teljarel ašunimasko svato. No, kotora ando Bučarimasko lil či inčarel kriterijume savenca motholpe kana nevo kanono importantno averčhandel lačharipe katar varesavo pučhipe jal lačharel pučhipe savi si katar detoto interesuipen palo ašunipe, a niči mothol palo varo (minimalen standardurja) katar nakhavipe ašunimašće svatosko, so putarel šajipe palo averčhando mothovipe ande implementacija katar kotora adar Bučarimasko lil.

Šema thaj procedura sar anenepe kanonurja ande Vlada republikači Srbijači

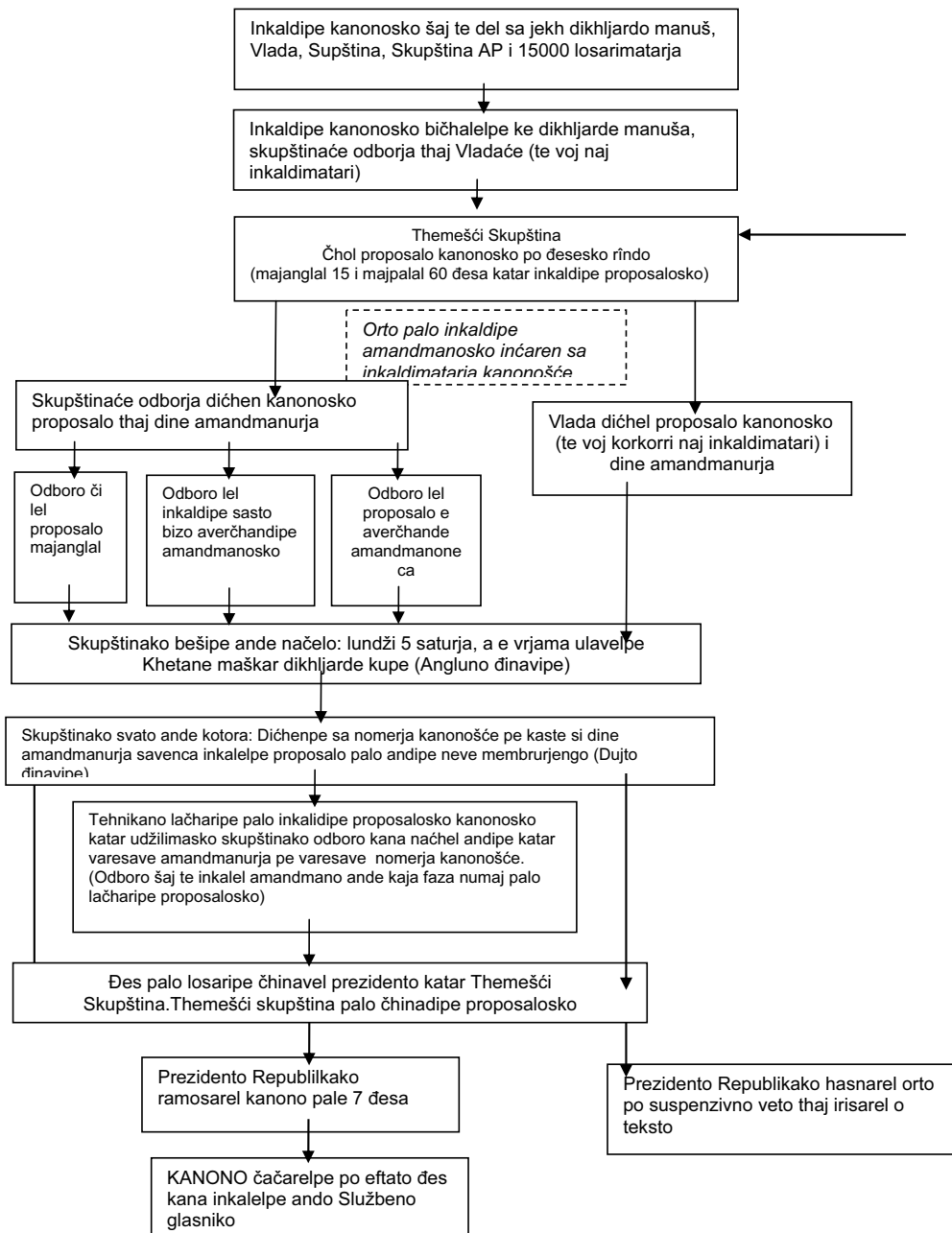
Ande akanutni procedura, ministerijumo savo dija proposalo kanonosko bičhalel nacrtu ko Genrelano sekretarijato Vladako kana majanglal lel gindipe katar Sekretarijato palo andipe kanonosko, Ministerijumo pale finansije, (te palo nakhavipe kanonosko trubul finansijske fundurja), Ministerijumo ortuimasko (te si ramome ando kanono došaldimašće bučarimata), katar Kancelarija pale evropaće integracije (Savi čerel verifikacija palo mištaripe kanonosko e kanoneca katar EU), Konsilo pale regulatorna reforma (savi čerel analiza pe efekturja katar nevo kanono), thaj aver udžilimašće ministerijumurja. Generalno sekretarijato dičhel godova te o nacrtu therel formalno – ortuimašće bučarimata pale durani procedura. Kana godova načhel, udžilimasko odboro Vladako (Odboro palo ortuimasko sistemo thaj raštraće organurja. Odboro pale privreda thaj finansije, Obdoro pale ašunimašće službe, jal Odboro pale relacije e avrjalunimasa) dičhel nacrtu. Kana udžilimasko odboro inkalel andipe nacrtosko, pala leste činavelpe po bešipe Vladako. Ando anglunipe si dini šema thaj procedura sar anenpe kanono ande Vlada Republikači Srbijači.

Skupština katar Republika Srbija

Bučarimasko lil katar Skupština motharel fundosaripe obdorurjengo thaj komisijako sar bučarimaske kotorengo e averčhande udžililmasa. Detot si importantna odborendi rola, save čerenpe te dičhen pučhimata andar udžilpe Skupštinako, inkaldipe akturjengo, sar vi dičhimata katar nakhavipe politikako, nakhavipe kanonego, aver liliengo thaj generalne akturjengo katar Vlada Republikači Srbijači. Ando bučaripe odborengo, šaj, talo akharipe, te len kotor vi bare dčanglimašće manuša. Te dičhen varesave individualne pučhimata andar biro resoro thaj gatisaripe proposalo pale kasave pučhimata, bučarimasko kotro šaj te fundosarel bučarimaske kupe, ando savo čerdipe šaj te čhol vi bare džanglimašće manuša.

Talo zuralipe katar avrjalune donatorja (UNDP, OSCE, Konsilo Evropako), varesave odborja katar Skupština buhljardine lači praksa te pe pire bešimata, prezentacije jal angrustijale sinije akharen džanglimašće manuša thaj manuša andar čidimata katar civilno amalipe. Po egzemplaro, Skupština ande 2003. brš fundosarda Odboro palo siknjaripe čorrmasko, savo teljarda pire bučarimava 2004. brš. Ando odboro si 15 membruja thaj lešči buči si te anel kvalitetne kanonoske činadimata save si phangle palo ciknjaripe čorrmasko. Odboro dičhel inkaldimata kanonoske katar dičhipe katar

Šema katar andipe kanonosko ande Skupština Republikači Srbijači

nakhavipe Strategijako palo ciknaripe čormasko thaj dičhel sar anelpa thaj ulavelpe budžeto phanglo pale lači implementacija. Odboro del sugestije, thaj mola pale realizacija Strategijači, thaj ločarel dijalogo maškar gavermentošče kotora thaj civilne čidimata pale pučhimata save si phangle palo ciknaripe čormasko.

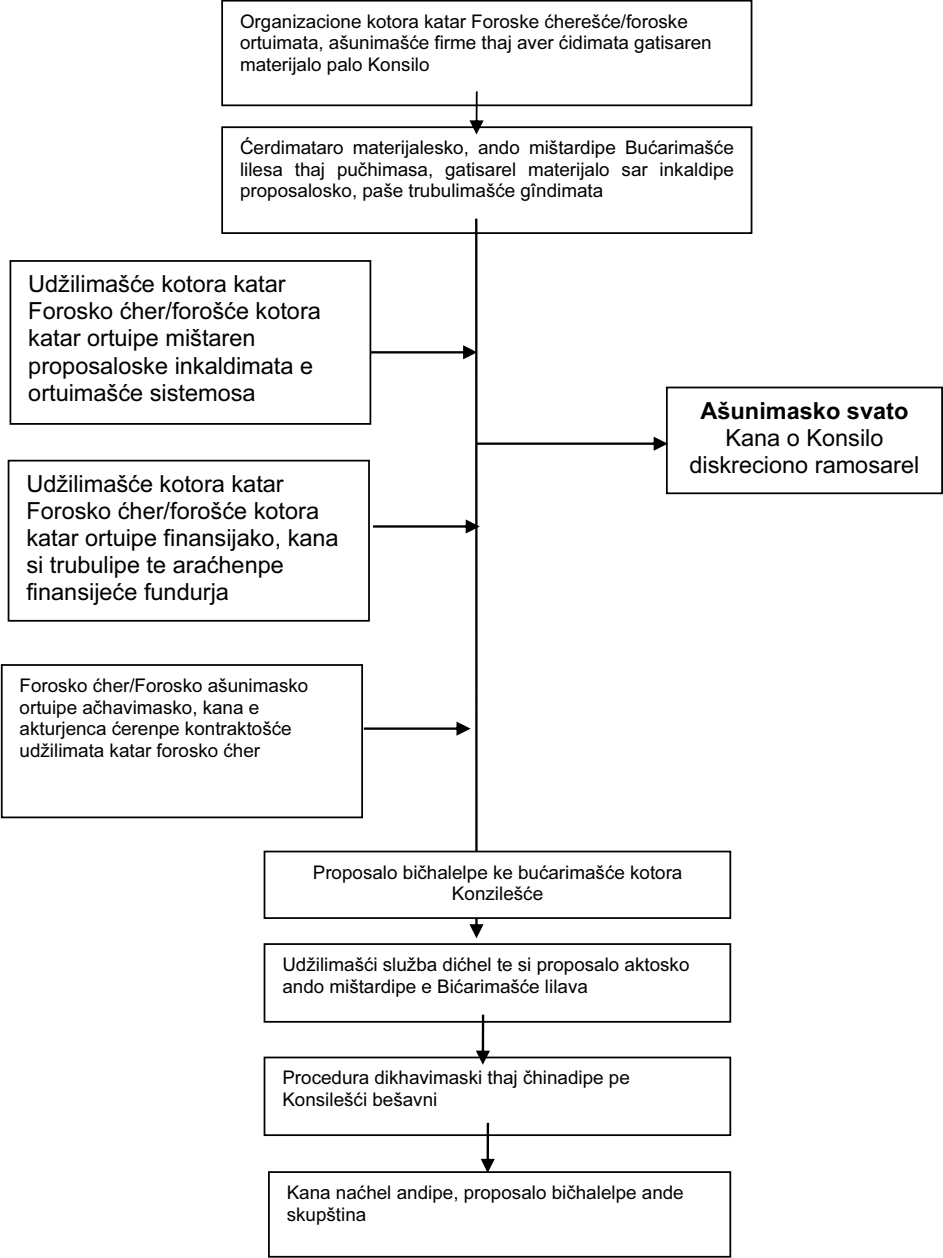
Odboro teljarda i Forumo katar Themešči Skupština, savi si temetski organizuime. Kamipe Forumosko si te e manuša ando proceso implementacijako Strategijako majlače informišinpe pale egzemplaruruja katar lači praksa thaj inicijative pale agorisaripe pharimatengo save si pinžarde ando proceso nakhavimasko Strategijako. Civilne amalimata si sevrjamače participatorja katar kava forumo.

Kana si o alav pale procedura sar anelpa knonurja, kana načhel dičhipe ande odborja, proposalo kanonosko dičhelpe pe kotora, a aska losarelpale kanono thaj inkalelpale ando Službeno glasniko.

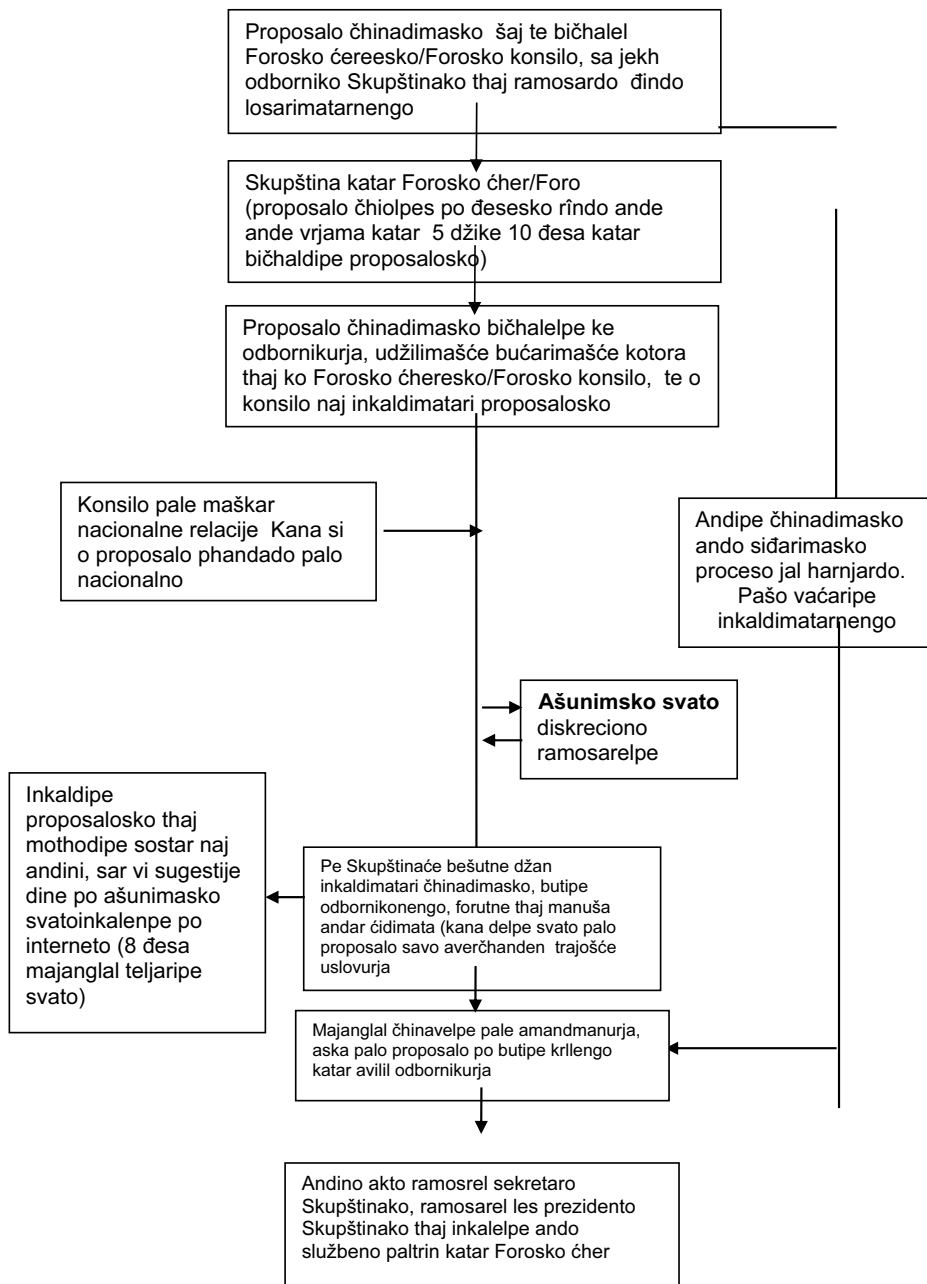
Lokalosko korkoroortuipe

Forutne inčaren detoto interesu te len kotor ando procesi čerdimasko thaj implementacija pe politika savenca lačharenpe pučhimata save si phangle palo kvaliteto trajosko ande lokalno amalipe. Tale lokaloko korkoortuipe, ando smislo katar Kanono pale lokalosko ortuipe, sikavelpe orto forutnengo te bučaren ašunimašče bučarimatarnenca, katar khetanimasko thaj generalno interesu palo lokalosko them, direktno thaj prdal tromale losarde dikhlarde manuša. Te čačarelpale kava orto, Kanono motharel udžilipe organosko thaj službengo katar lokalosko korkoortuipe te informišin ašunipe palo piro bučaripe prdal šaja palo ašunimasko informišipe thaj pe aver lačhimasko varo. Paše godova, organurja thaj službe katar lokalosko korkoortuipe si udžile te forutnende ando čačaripe lengp orturjengo thaj udžilimasko den sa trubulimašče lila, mothodimata thaj informacije. Lokalosko korkoroortuipe čačarelpale ando forosko čer, foro thaj ando foro Beogrado. Ando Kanono motharelpale vi šajipe pale kooperacija maškar organurja katar lokalosko korkoortuipe thaj čidimata katar civilno amalipe (bivladače čidimata) ando agoripe pučimasko andar lako udžilipe.

Šema katar procedura sar anenpe akturja ando konsilo katar forosko čher

Šema katar procedura sar anenpe akturja ande Skupština katar Forosko čer/Foro

Sar si ramome ando Kanono organurja katar forosko čher si: Skupština katar forosko čher, prezidnetno katar forosko čher, konsilo katar forosko čher thaj opštinsko ortuipe. Kala organurja, e aver alavenca (forošči Skupština, šerutno forosko, forosko konsilo thaj forosko ortuipe) si ande forurja. Kanono motharel vi funkcija katar dži-pašerutno prezidetosko katar forosko čher, a forosko ačhadimataro (ombudsman) si fakultativno organo.²

Ande forurja thaj forošće čhera kaj trajin but nacionurja, Kanon rodel te fundo-sarelo kosilo pale maškaretnikale relacije savo bučarel pe godva te dičhel čačaripe, lesamalipe thaj buhljaripe pe nacionalno jekhetanipe, ando skaldo kanonosa thaj statutosa. Bučaripe, membrurja, lengo losaripe thaj varo po savo konsilo pale maškaretnikane relacije lačharelpe skupštinaće činadimasa katar lokalosko korkorroortuipe, savi anelpe katar butipe krllengo katar sasto đindo katar lokaloske dikhljarde, ando mištaripe statutosa.²

Varurja sar forutne participirin

Si trin fundošće varurja sar forutne direktno participirin ando bučaripe katar lokalosko korkoroortuipe: forutnendi inicijativa, čidipe forutnengo, thaj referendumo.

Forutnendi inicijativa - Forutne inkalen proposalo ke skupština katar lokalosko korkorroortuipe andipe aktosko saveja lačharela pučipe andar udžilipe katar lokalosko korkorroortuipe, averčhandipe statutosko jal aver akturjnengo thaj ramosaripe referendumosko. Statutosa katar lokalosko korkoroortuipe čačarelpe đindo ramosarimasko forutnengo savo si trubusardo palo teljaripe katar forutnendi inicijativa, savo naštik te avel majcikno katar 5 % losarimatengo.

Čidipe forutnengo – akharelpe palo kotor teritorijako katar lokalosko korkoroortuipe dino statutosa. Čidipe forutnengo del svato thaj del proposalo pale pučhimata andar udžilipe organengo katar lokalosko korkoroortuipe. Čidipe forutnengo po baripe krllengo maškar manuša save si, anel rodimata thaj proposalurja thaj bičhalel len ke skupština jal ke organurja thaj ke službe katar lokalosko korkoroortuipe. Statutosa thaj

² Lino katar „Lil palo monitoringo bučarimasko katar lokaloskokorkoroortupe“, inkljistipe Misija OEBS ande Srbija www.osce.org, amde kooperacija CESID, <http://www.cesid.org/lt/articles/izdanja/posebna-izdanja/prirucnik-za-pracenje-rada-lokalne-samouprave>.

činadimasa katar forošči skupština majpaše lačharenpe pučhimata pale save forutne den piro gindo.

Referendum – po proposalo savo inkalel 10 % katar losarimatarja katar sasto losarimasko dindo ando lokalosko korkoortuipe, skupšrina si udžili te ramosarel referendumo palo pučhipe andar piro udžilipem po varo savo si dino Kanonosa thaj statutosi. Čhinadipe po referendumo andino si te pala late piro gindo mothodine butipe forutnengo katar losarimatarja, talo uslovo te losarda majbut katar opašin katar sasto dindo forutnengo. Čhinadipe po referendumo si udžilimasko, a skupština katar lokalosko ortuipe našti te čhol la po rig, jal averčhandimasa thaj pherdimasa te averčhandel lači esecncija ando periodo katar jekh brš katar đes kana čhinadipe andape. Paše godova, skupština katar lokalosko korkorrortuipe šaj pe piri inicijativa te ramosarel referendumo pale pučhimata andar piro udžilimasko kotor.

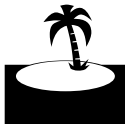
STRATEGIJA KATAR

AŠUNIMASKO VAČARIPE

Alav strategija ades gadiči but hasnarelp kaj šaj te aresas džike godova kana najsem po čačipe ando lako sikavipe. Jekh katar majbut bihačaripe ando buhljaripe strategijako katar ašunimasko vačaripe si bipindžaripe maškar taktika thaj strategija. Pala godova si trubulipe te čerelpa averčhandipe maškar kala alava.

Taktika si varo, procedura, šėja palo aresipekatar varesavo kamipe. Si but averčhande taktike sar kaj si: varesavi specifična akcija, peticija, ramosaripe lilengo, inčaripe katar protestne maladimata thaj aver.

Strategija rodel vareso but baro. Godova si plano savo inđarelmén, hasnarimasa katar varesave džanglimata jal taktike, džiko aresipe katar čhutini kamipe. Buhljaripe strategijako si proceso savo si čhutino ko definisanje katar fundošće činadimata thaj akcije save čeren drom palo avutnimasko bučaripe. Rodel majbuhli skala katar čidipe informacijengo, rodipe alternativako, mištardipe principengo thaj averčhande intere-sengo, a akcento si čhutino pe avutnimašće ačhadimata katar adesutne činadimata. Strategija rodel amari gođi pale godova – kaj smo, kaj kamas te aresas thaj sar godova kamas te čeras.

1. KAJ SAM AKANA?

analiza katar akanutni situacija

2. KAJ KAMAS TE ARESAS?

procena palo avutnipe

3. SAVE DROMEJA TE DŽAS?

planiranje

Trubus te lačharasa la gajda te ćerel efekto pe fundošće akterja save šaj te ćeren, jal te ćerel uticajo po miškope katar kamlimasko averčhandipe. Importantno si te strategija avel fundosardi po dinipe proposalurja save si čhutine po agorisaripe problemosko, a niči numaj pe kritika katar akanutni situacija. Importantno si vi godova kaj trubulipe si te dićhelpe vi politikani atmosfera, sar vi dićhipesavo si phanglo pe instutucionalna, no vi individualno čačipe katar manuša save participirin ande kampanja.

PASURJA ANDO PROCESO PLANIRIMASKO KATAR AŠUNIMASKO VAČARIPE

Sar kaj si majanglal mothodino, ašunimasko vačaripe si dinamično proceso savo rodel putarde faze. Kale faze, andar praktično rezono šaj te sikavenpe vi sar pasurja ando planiripe palo ašunimasko vačaripe, a so ločarel planiripe saste procesosko.

I - Proceso katar ašunimasko vačaripe teljarel gajda kaj dikhavelpe thaj definišilpe tema (nakhavipe katar anglikano alava issue savo rodel alava: problemo, pharimasko pučhipe, pharimašči tačka, predmeto pharimasko) ando phanglipe saveja avela promovisardi averčhandipe činadimasko. Tema trubul te avel fokusirime, jasna thaj buhli lini katar kipači baza katar ašunimasko vačaripe.

II - Aska si trubulipe te čholpes kamipe thaj bučarimata katar ašunimasko vačaripe. Kamipe si generalno mothodimata pale godova so si maškarvrjamako jal lungovrjamako so kamelpe te areselpe, vizija averčhandimašči jal rezultatošči. Bučarimata mothon harnevrjamaće, dine, čare aresimašće thaj aresimata save šaj te merinpe phangle pale tema, savi anela džiko aresipe kamimasko.

III - Aver paso si te pindžarelpe e publika. Importantne činadimatarja save inčaren zor thaj autoriteto te nakhaven kamlimasko averčhandipe politikako pale dini tema, sar vi kola save šaj te čeren efekto pe lende.

IV - Aska trubulpe te buhljarelpe lil, savi si čerdini pe interesurja katar politikani publika. Lil trubul argumentime de definišil problemo palo savo si teljardo ašunimasko vačaripe, te delpe činadipe thaj te zurjavelpe pe akcija.

V - Te e lil katar ašunimasko vačaripe aresel džike publika, trubun lačhimašće kanalurja pale komunikacija. Godova rodel: konferencije pale medije, paketo savo inčarel harne importantne informacije, ašunimašči debata, konferencija pala kreatorja politikaće, tgm

VI - Avutnimasko paso si buhljaripe bazako katar suporto gajda kaj ćerelape amali-pe e aver membrurjenca katar civilno amalipe: kupe, individue jal ćidimata save inćaren ġindo thaj kamle si te zurjaven e tema.

VII - Kana si definiřime sostar, so, sar , thaj kasa teljarelppe proceso katar ařuni-masko vaćaripe, trubulipe si te planirilpe vi savenca? Ćidipe řejengo rodel mobilizacija katar sa resursurja (dřanglimata, love, oprema, than, materijalurja, volonterja...) save su trubusarde palo zurjavipe.

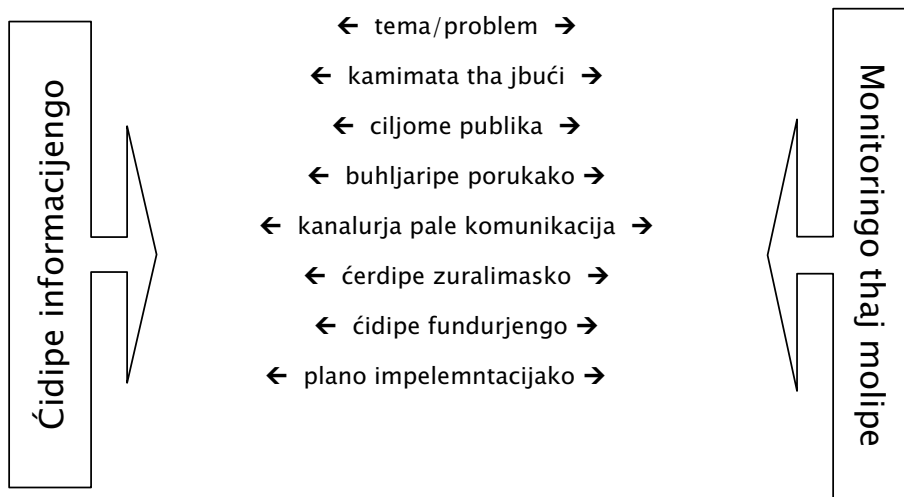
VIII - Po agor, nakhavipe strategijako katar ařunimasko vaćaripe trubul te ulavelpe thaj te dićhelpe gajda kja ćerelape akciono plano (ko, kana, kaj...).

IX - Ćidipe informacijengo thaj analiza si trubulimasko fundo palo sa jekh kate ramosardo paso ando proceso katar ařunimasko vaćaripe, katar losaripe importantne temako, losaripe ćhinadimasko, arakhadipe manuřengo save ulaven tumaro ġindo, rodimata katar pozicije katar politikaće publike, ćidipe řejengo, planiripe implementacijako, monitoringo pe rezultaturja thaj procena katar aresipe. Godova si teljarimasko/sevrjamako paso.

X - Monitoringo thaj molipe aresimasko (monitoringo & evaluation) ulavenpe ando sasto proceso katar ařunimasko vaćaripe. Majanglal ćerdipe kampanijako katar ařunimasko vaćaripe, importantno si te ćhinavelpe ko thaj sar nakhavela plano implementacijako, molipe aresimasko jal te merilpe rezultaturja. Trubulipe si te relano dićhelpe savo stepeno averćhandimasko řaj te ažućarelp ande politika,, programurja jal finansiripe, sar rezultato katar sar přharimata? Aver alavenca, so avela averćhando kana agorilep kampanja katar ařunimasko vaćaripe. Sar tumen dřanena kana e situacija averćhandeklaspe?

Inke jekh drom mothas kaj si e pasurja dine te majlaće haćarelppe proceso planiri-masko katar ařunimasko vaćaripe. Fakto si kaj e řeja dřana talo jekh toko, no godova ċi sikavel kaj si kava řindo udřilimasko. Ande praksas musaj vi te averćhandas řindo, pala godova si importantno te kate das svato pale jekh fleksibilna struktura savi del řajipe pale siđarimasko averćhandipe strategijako te si trubulimata pale godova.

Šematsko dičihipa pasurjengo ando proceso katar ašunimasko vačaripe

Kozom god dikhavno problemo avel baro thaj siđarno, importantno si te majan-glal no so džalpes ande kacija te ćeras strategija palo bučaripe. Majanglal ramosardam deš importantne elementurja (pasurja) katar ašunimasko vačaripe thaj fakto te ande praksa vi po tereno lengo rîndo šaj te averčhandelpa, a lundžipe saj te harnjarelpel jal lundžarelpel. No, adaptacija pale realna situacija či trubul te sikavel kaj sa jekh drom trubus te averčhandas plano, thaj či trubul te ćeras reakcija talo principio „akana thaj kate”, bistarimasa so kamlam te aresas thaj pala kaste.

Te po teljaripe das sa thaj lače ćeras fundo pale amari strategija, či avela trubulipe te prastar „sar mača bizo šoro” thaj te sa jekh časo crdas palo baj. Buhljaripe katar lačhimašći strategija katar ašunimasko vačaripe rodel: detaljno rodipe, formulišime kamlimata, losaripe katar taktika savi trubul thaj bučaripe averenca.

RODIMATA SIKAVEL:

- ćidipe thaj monitoringo katar ašunimašće informacije
- aresipe pale ašunimašće informacije

- predvideti sledeći korak druge strane
- džanglipe kaj si resursurja

Lačo informišipe si importantno kotor katar ašunimasko vačaripe. Trubulipe si te čidas sa majbut informacije palo pučhipe savo si katar intereso pala mende, sar hačarasa so akanutno čerelpe thaj save alternative šaj te aven dine. Informacije si pe sa thana, ande lila, pe televizija, web patrina katar forošće ćehera jal raštraće koto-
ra, ande publikacije katar ašunimašći statistika, ande raporturja katar bešimata katar udžilimašće thagarimašće organurja, raporturja katar čidimata civilne amalimatar...

Palo pristupo informacijengo save si phangle palo problemu, a kotor si katar ašunimašći dokumentacija katar udžilimasko kotor, trubulipe si te džas ko kotor katar ortuipe savo si udžilo pala godova.

Pačivalipe ande procedure, therdipe formularengo thaj inkaldipe katar ašunimašće rodimata varekana šaj te džal amende pe živcurja thaj šaj te tradelmen te e informacije rodas neformalno, no godova ciknjarel than palo hasnaripe. Te pačas ande procedura, a či lijam informacija, aska šaj te akharasmen po Kanono palo aresipe informacijako thaj gajda te zurjavas čićidipe.

Kana das vrjama pe godova te čeras rodimata palo amaro problemu, gîndimata katar udžile institucije thaj manuša save anen čhinadimata, sar vi kova so čeren thaj pala soste mothon aver manuša save bučaren palo isto pučhipe, avasa ando šajipe te dikhas kova so naj lače thaj rekacije katar aver rig. Godova šaj te avel importandno anglunipe, kaj lači thaj pe vrjama gatisardi agrumentacija si but lačo šajipe te vareko ačhel pe amari rig jal te ačas tale varesavi ideja.

I - PROBLEMO/TEMA KATAR AŠUNIMASKO VAČARIPE

Anglune duj pasurja ando proceso katar ašunimasko vačaripe si losaripe temako thaj buhljaripe kamimasko. Kala procesošće kotora si jekh katar majphare analitikane bučarimata save ačhel andar kupa. Te bahtalimasa ćeras kava bući, trubulipe si te simen šajipe pale analiza, kaj si o trujalipe kompleksno thaj savi si veza maškar problemurja, arakhadipe katar politikano čhinadipe palo losardo problemo, bučaripe pe lungovrjamako rezultato thaj gîndisaripe pale harnevrjamaće bučarimata. Kvaliteto angažmanosko ando kava kotor inćarela baro efekto palo aresipe katar avutnimašće pasurja. Kala elementuirja si fundo katar efikasno ašunimasko vačaripe. Bizo tema thaj lačo definišime kamipe, aver pasurja hasarena fokuso.

LOSARIPE TEMAKO

TEMA palo ašunimasko vačaripe si problemo jal situacija savi rodel politikano čhinadipe. Teme šja te inćaren maškarmutno importantnipe sar kas is: hasnaripe katar bašaldimašće šeja, arakhadipe uslovurjengo pale bući. Seksualno hasnaripe manušnjengo thaj čhejengo....Manuša ande sa trujalimata kamen thaj šaj te ćeren bučarimata pale pučhimata save si phangle palo lengo trajo ando majaverčhande katora: amalimasko bijekhetanipe, than katar minoritnae kupe, bibbučaripe, haradipe pe manuškane orturja, barjardipe kriminalosko, korupcija, narkomanija, bilačhimata ande familija, biariesipe katar ašunimašće objeksturja thaj thana menušende save si invalidurja, rumosaripe katar trajosko trujalipe, jal bistardipe pe kulturaće ačhadimata. Importantno si godova te o losaripe temasko naj fundosardo pe senzacionalistikane jal biarakhadine informacije.

Bivladaće ćidimata trubun te bućaren pe teme save si ando mištardipe lende misi-
java, te sikaven hasnarimašće pharimata thaj amalimata ande save bućaren. Butimasa ćidimata thaj kupe save bućaren ando ašunimasko vačaripe den pe but problemurja, a ando jekh problemo šaj te aračhenpe but pučhimata. Naj trubulimasko te motholpe kaj jekh ćidipe, a vi jekh koalicija, nisar naštik andegdata te marenpe sa ve pharimatenca

thaj pučhmatenca, no kana čerenpe čhinadimata, paso po paso, forutne šaj bahtalimasa te arešen džike čače amalimašće averčhandimata.

Pala godova, palo teljaripe, inkalas godova, sar majloće te dičhenas pe tema den svato palo pučhipe: Pe kas problemo čerel efekto? Save si ačhadimata katar problemo? Dal vareko bučarel te agorilpe pharipe? Savo si politikano čhinadipe problemosko? Šaj te čačarelpe jal či? Pučhimata pe kala pučhimata rodel godova te majanglal inčaren importantne informacije. Majanglal kate čeren definicija katar politikano čhinadipe, savo si but importantno ando ašunimasko vačaripe, kaj bizo politikano čhinadipe naj ni ašunimasko vačaraipe.

Rodimasa katar čhinadipe katar dikhavno problemo šaj te pindžaren godova kaj o averčhandipe šaj te aresepe vi po aver varo, a niči numaj ašunimašće vačarimava (das tumende gođi kaj pale averčhande pristupurja majanglal ramosardam thaj dijam svato).

Egzemplaro:

Maripe ande familija si buhlo problemo savo inčarel but teljardimata: čorrpe, predrasude, tradicija, cikno nivelo katar informišipe, poločardo krisasko sistemo ande implementacija katar kanonurja, udžilimata ande prevencija naj precizno dine, koordinacija katar udžilimašće institucije ando arakhadipe viktimurjengo, interventne službe naj ažurne kozom trubun, cikno hačaripe kutarjengo pale viktimonende pharimata... Šajimašće varurja te ciknjarelp maripe ande familija šaj te aven:

- Kampanja palo vazdioe gođako naj ašunimasko vačaripe no si IOK
- Te o Ministerijumo ortuimasko nakhavel akanutno kanono savo bučarel pe maripe ande familija – si ašunimasko vačaripe, kaj rodel bare aktiviteturja te aresepe politikano mot-hodipe/bučaripe.
- Te o šerutno katar lokalošće kutarja teljarel thaj počinel treningo katar kotor andar familijako maripe pale kutarja – si ašunimasko vačaripe kaj rodel politikano čhinadipe save lokalošće kupe šaj te arešen.

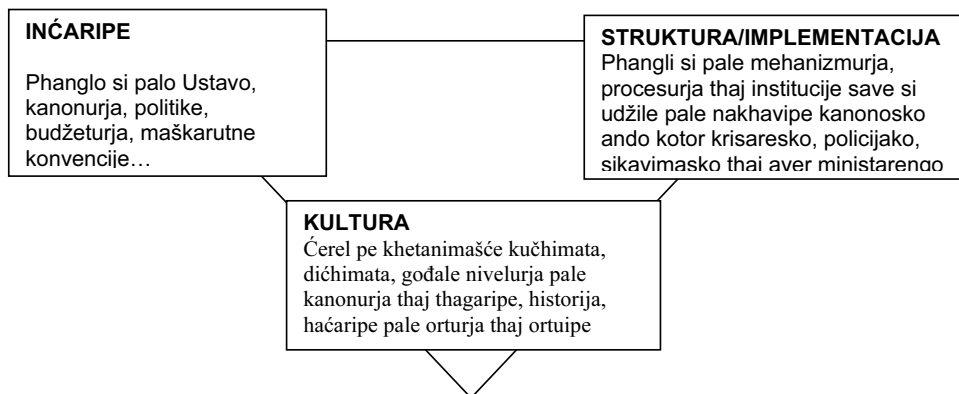
Baro thaj po butipe pharipe ando ašunimasko vačaripe si preambiciozno gîndipe palo šajimasko politikano čhinadipe savo viknjarela jal čhudela dikhavno pharipe jal

problemo. Te bučaras šaj trubul, majanglal trubus te rodas bučumo pharimasko, akanutne politikane čhinadimata, uredbe thaj čhinadimata save šaj te hasnarenpe. Či trubul te motholpe kozom si importantno te avsa lače informišime, a te aresas godova musaj te bučaras rodipe sar majanglal sikadam.

Kana definisaraas teme/problemo saveja bučarasas, avutnimasko paso si inke jekh rodipe thaj majhandukanu analiza. Ande godova šaj te ažutilmen modelo katar analitičko trijanglo, šeja save buhljarda Margaret Schuler šaj ločarela manušende save bučaren po ašunimasko vačaripe te po strateško varo čeren analiza katar pharipe saveja bučaren.

Pala kaja šej gindilpe kaj si jekh katar majimportantne ando buhljaripe kampa-nijako katar ašunimasko vačaripe (VeneKlasen & Miller, 2002). Sar kaj mothol o alav, po pučhipe bučarelpel andar trin aspekturja: 1. Inčaripe -akturja; 2. Strukturja thaj nakhavipe; 3. Kultura

Grafikano sikavipe modelosko katar analitičko trijanglo

Inčaripe/akturja – Kana marasmen e pharimava, trubulipe si te čeras rodipe po akto (jal pučhipe save kate vačarenpe sar Inčaripe) save si phangle palo dino pharipe jal pučhipe. Inčaripe šaj te rodel akanutne kanonurja, čhinadimata, maškarthemutno orto, Ustavo, kanono palo lokalo korkoroortuipe, Čhinadipe katar Forošći skupština/

forosko čher. Šaj te dikhas dal si varesavo ortuimasko akto, dal lače čerel regulacija po pučhipe savo si phanglo palo losardo pharipe, dal si purano, dal si „hivja“ ande leste.

Struktura thaj nakhavipe – sa jekh amendar šaj te mothol egzemplaro kanonosko, čhinadimasko jal poplitikako save si, no či nakhavenpe sastimasa (egz. Kanono palo ačhavipe tuitunosko savo inkalel kaj e ciknebršutnende manušende či bićinenpe cigarja, sikavel godova kaj vi pašo sikavipe po bićindimasko than, si cĳmanuš save paćan ande leste): but si rezonurja sostar kanonurja, čhinadimata thaj aver ortuimaske akturja či hasnarenpe, te mothas po egzemplaro palo nakhavipe si trubulimasko kompetentni persona, jal si trubulimašće šeja save naj, jal udžile manuša naj zainteresuime palo nakhavipe. Godova sikavel kaj si trubulipe te rodelpa jal se kanonurja nakhavenpe thaj rezonurja (jekh jal majbut) pala save či nakhavenpe.

Kultura – bućaripe po kulturako plano, pe savo delpe svato pale ģindimata thaj tradicija butimasa si majphare katar averčhandipe kanonosko thaj politikengo. Kana čeras rodipe trubus te das mothodimata pe phare pućhimata: Savo aspekto kulturako čerel godova te o pharipe inćarelp? Savo sistemo paćavimasko zurjavel status quo? Ando savo aspekto kulturako šaj te araćhelpe zurjavipe palo averčhandipe savo si amneće po trubulipe?

Kana bućaras po problemu, trubuliope si vi te rodas ko si direkto udžilo, pe savo nivelo anenpe čhinadimata save si phangle e temava (raštrakćĳ administracija, lokalosko thagaripe, gavermento, skupština, tgm), sar kaj si trubulipe te džanenpe vi procedure (Procedura palo andipe kanonosko ande Republika Srbija, Procedura palo andipe Kanonego ande Vlada Republikaćĳ Srbijaćĳ, Procedura sar anenpe akturja ande forošćĳ čherešćĳ/forošćĳ skupština, Procedura sar anenpe akturja ando forosko/forosko čhere-sko konsilo) pala sas majanglal alav ando nakhlo kotor kava lilesko.

Egzemplaro katar laĉho losardo thaj analizuime problemo

Sikavne katar VI klaso F.Š. „Đorđe Krstić“ andar Žarkovo ando Beogrado, ando kotor katar rindosko siĉope katar Građansko vaspitanje, kana ĉerdine klaso – cikne lokaloske kampa-nje, saslen teljarimaski bući te ĉeren analzia problemošće save si phangle pala lende. Katar but problemurja sar prioritete losardine problemo baro intereso sikavnengo te džan an-de kladionice. Pindžardine aĉhadimata krozal baro biavipe pe klasurja, so ĉerda efekto te ciknjarelpelengo intereso palo siĉope, godova sikdape po aresipe ando sikavimako than, sar vi majbaro sikadipe pe kocka.

Sikavne ĉerdine sa trubulimašće rodinata tahj aresline džiko godova kaj si kanonošći regu-lativa palo putardipe kladionice, kaj sa godova thana inĉaren mothodipe kaj ciknebršešće manuša naštik te den andre, udžilipe te ĉerelpel legitimacija pe terne manuša, no, naj dino po savo duripe katar sikavimašće institucije šaj te aven putarde kladionice. Aresline džike godova kaj vi ciknebršešće manušenđe si dino te den andre, sar vi godova kaj ĉira manuša ĉeren legitimisanje pe džene save džan kote. Kana nakhli laĉhi analiza problemeošći von definisardine politikano ĉinadipe savo sas phanglo pe godova te e Skupština katar forosko ĉer Ćukarica anen ĉinadipe palo aĉhavipe buĉarimasko kladionice ando pašunipe kaj si sikavimašće thana. Majanglal rodine te e kladioniceaĉhaven pire buĉasa katar 1500 me-terja katar sikavimasko than, majhandukani analiza sikada kaj godova sikavelaspe te sasti teritorija te phandavenpe sa e kockarnice. Haĉardine kaj godova naštik te ažuĉarelp thaj kaj si laĉhe te e kockarnice aven majdur katar sikavimnasko than.

Tema sas katar baro interesuip, majanglal ande škola, aska pe medije (Televizija RTS thaj FOX, lil „24 sata“ thaj „Blic“), thaj prezidento po forosko ĉer Ćukarica, šerutno po foro Beogrado, Dragan Đilas sar vi Forutnimasko lesamalimatari (Ombudsmano). Lendi cikni kampanja teljarda vi aver zainteresuime riga, thaj anda godova te anelpel Ćinadipe po forosko nivelo.

Lendi cikni kampanja miškosarda vi aver zainteresuime riga, thaj anda vi godova kaj anelpel Ćinadipe te e kladionice naštik te ĉhonpes/buĉaren katar duripe 150 meterjengo katar si-kavimašće thana. Vi aver forošće ĉera thaj forurja line kaja inicijative thaj sar si, vi voj avela andini vi po republikako nivelo.

II - KAMIPE THAJ BUĆARIMATA

Losaripe temako tha definišipe kamimasko katar ašunimasko vaćaripe si fundo katar efikasno proceso, kaj bizo lende, aver pasurja šaj te hasaren fokuso.

Kamipe katar ašunimasko vaćaripe si lungovrjamako rezultato savo kamas te are-sas, godova si amari vizija te averčhandelpe politika, programurja jal uladipe fundur-jengo. Mothodipe palo kamipe trubul te avel haćarimaske, thaj te andar late dićhelpe SO kamas:

- Savi averčhandipe politikako?
- Pala savi forutnenđi kupa teljaren ašunimasko vaćaripe?
- Savi si teritorija udžilimašći katar činadimatarja jal nakhavipe politikako?
- Pe savo varo šaj te areselpe averčhinadipe?

Kamipe si konkretno činadipe save das jal rodas katar politikako ćerdimkatari thaj pala savi rodas zurjavipe katar manuša save ulaven amare ġindimata. Aresipe katar teljardo proceso barimasa si phanglo palo laćho dino kamipe, savo si fundosardo pe analiza katar ćidine informcacije palo pućhipe thaj laćji procena pe godova so trubul te averčhandelpe te ciknjaras jal te ćhudas problemu katar verasavi kupa forutnenđi pe varesavi teritorija.

Pharimata savenca marasmen šaj te aven but kompleksne. Te aresas ande amre zumadimata. Dino kamipe trubul te mothol pe kala pućhimata: Šaj te ćidas averćhan-de kupe thaj te ćeras koalicija? Si aresimasko kamipe? Dal godova čaće ćerela efekto po problemu?

Sar si averćhande teme thaj pharimata but droma phangle jekh pe avreste, kava si momento te ćeras procena katar šire šajimata thaj te losaras kamimata pale kašći rela-izacija čaće inćaras kapaciteturja. Kola save kamen te laćharen sa andegdata, butimasa lel ritiko te khanći či averćhanen. Importantno si godova te fokusirasmen te kamimata save si realne, save paj te čaćarenpe thaj pala save trubus te bućaras, bizo godova jal sar agorimasko rezultato ažućaras averčhandipe po nivelo katar jekh sikavimasko than, lokalosko amalilpe jal pe sasti raštra.

Aresipe ando čačaripe katar cikne kamimata del men entuzijazmo, buhljarel gođaveripe thaj čerel respekto, thaj ande aver paso šaj te džas vi pe kola ambiciozne kamimata.

FORMULACIJA KATAR KAMIMATA SI UČHARDI:

- Lačo pindžaripe temako, problemo thaj akanutni situacija
- Lesamalipe kana čerenpe šajmata
- Lesamalo ašunipe thaj respekto pe kola save si bašaldine pharimava
- Čhutipe kamimasko save šaj te merinpe te šaj te dikhas aresipe
- Te lelpe sama pale areimata ando varesavi vrjama

Egzemoplaro palo preambiciozno planirime kamipe

Lokalošči manušnjalo čidipe krozal projektne aktiviteturja duj brša zurjarda thaj dija suporto katar SOS telefono viktimonende katar bilačhippe familijako. Tale bari kampanja „Sigurna kuća“ teljardine e inicijativa te vi lengo cikno forosko čher čerel godova. Dine but pestar thaj čerdine konstantno čícidipe pe sa udžilimašće manuša te čačren čerdipe objektosko pale godova.

Sikadape kaj molimata but barjaren šajipe katar lokalosko budžeto, kaj aver fundurja naj, a o amalipe si but cikno, kaj avelas phare te aračhelpe garadipe katar kasavo čher. Bibahtale, tale preporuka thaj zuralimasa katar džanglimasko čidipe andar aver foro, čerdipe analiza. Pindžardine kaj silen nekozom amala ando Maškar pale socijalne bučarimata thaj ando Konsilo katar forosko čher, te si cikno than ando inčaripe katar forosko čher savo ačhilo čučo. Majlače akcijava aresline godova te len o than palo hasnaripe katar SOSO telefono.

Ando aver paso palo sa jekh kamipe trubusa te čhos konkretne bučarimata save indarenas men te averčhandelpe politika. Palo aresipe ando kava kotor planirimasko si trubulipe lačo pindžaripe strukturako katar institucije thaj udžilimata katar kola save čeren politika save bučaren pale losardi tema. Godova ažutilamen te majlače inkalas o plano komunikacijako thaj te činavas sar čerasa te areselpe thaj te anelpe rodino čhindipe.

BUĆARIPE katar ašunimasko vaćaripe si dini, harnevrjamaći, akcijaći orijentime meta, savi anel aresipe kamimasko. Bućaripe savo naj jasno šaj te anel konfuzija ando proceso palniripe. Te o bućaripe avel GOĐAVER dino (anglikano alav SMART – go-daver) trubulipe si te paćalpe ande kala kriterijumurja:

S (specific)	↔	dino
M (measurable)	↔	merime
A (achievable)	↔	aresimasko
R (realistic)	↔	realano, čačimasko
T (time-bound)	↔	vrjamako limitirime (harnjardo)

Ando lačo čhutino bućaripe katar ašunimasko vaćaripe jasno pindžarelp politiko kator savo inćarel zor te therl bućaripe, sar vi kamilamasko politikano činadipe, jal kala elementurja:

- Politikano aktero jal činadimatarja;
- Politikani akcija jal činadipe;
- Vrijama thaj nivelo averčhandimasko;

Dasa tumende e patrin e pućhimatenca save šaj te ažutin te dikhas savo si kvaliteto bućarimasko pala savo gindisaras. Laćhimasko bućaripe mothola pozitivno po butipe pućhimasko thaj naj trubulipe te motholpe pe sa jekh.

- Si kvalitativne thaj kvantitativne informacije save sikaven kaj o bućaripe laćharela e situacija?
- Si o bućaripe aresimasko, vi paše opozicija?
- Dal bućaripe avela zurjardo katar but manuša? Kamen e manuša thaj dal si lende po kamipe te ćeren akcija?
- Aresasa te ćidas e love jal aver fundurja palo suporto te agorisaras bućaripe?
- Šaj amen jasno te pindžaras kola save anene e činadimata? Save si lende alava thaj pozicije?
- Inćarel o bućaripe jasno thaj realistično vrijeme?

- Sime trubulimašće amalimata e importantne manušenca jal čidimatenca šaj are-sasa bučaripe?
- Sar bučaripe ažutila ando čerdipe amalimasko e aver čidimatenca, liderenca, thaj zainteresuime kupenca?
- Dal bučaripe dela šajipe manušenđe šajipe te sičon thaj te den ando proceso čhinadimasko?

Kana e angluni ideja palo šajimasko bučaripe therel numaj 3 – 4 dine kriterijumurja, či trubus te čhudasla. Butimasa čerelpe te negetivne mothodimata pe kala pučhimata zurjaven fundošči analiza thaj den men šajipe so di godova pe soste trubus te bučaras. Importantno si te džanelpe kaj ni majdžangle vačarimatarja či formulišim kamimata thaj bučarimata katar avutnimaši kampanja katar ašunimasko vačaripe „sar andar baj“. Lengo aresipe si fundosardo vi pe godova kaj čeren majbut averčhandimata ando proceso planirimasko no ando proceso relizacijako.

Egzemplaro kamimasko thaj bučarimasko ando ašunimasko vačaripe

Kamipe: Te lačharelpe kvaliteto sikavimasko ande gavutne sikavne thana

Bučaripe: Ande 2010. brš ande sa fundošće sikavne thana ande gava ando forosko čer Pećinci te fundosarelp bučarimasko than katar socijalno bučarimatarja sar lačharelaspe lesamalipe pale čavorra save inčaren socijalne pharimata (čorpe, hronikane nasvale čavorra...)

LOSARIPE TAKTIKAKO

Čerdipe kolengo so trubus te čeras ando fremo katar individualne bučarimata si pharo proceso thaj importantno si kotor palo ašunimasko vačaripe. Majareismašće kampanje katar ašunimasko bučaripe hasnaren averčhande metode, a lengo losaripe majbut si phanglo pale teljardi tema thaj politikani situacije. Godova ande praksa sika-vel, kana losaras taktika trubus but lače te gindisaras pale godova sostar godoja akcija, savo si šajimasko rezultato thaj sar godova indarel men džiko aresipe kamimasko. Akcije save planirin te nakhaven šaj te avel ramosaripe lilengo ke čhinadimatarja, kampanja ažutimasa katar ramosaripe lilengo, ramosaripe pale lokaloske lila, demonstracije, maladimata e čhinadimatarnenca, blog (blog patrin po internetu).

III - CILJOME PUBLIKA

SAR TE BARJARAS SUPORTO?

Ćerdine indentifikacija save roden akcije thaj losardine kamipe vaćarimasko. Sar te len suporto savo si trubulimasko tumende te aresen džiko kamipe? Kas trbus te lobisaras te ćerel akcija? Ko šaj te ažutil tumen te aresen kamipe? Pristupo savo si orijentirime pe publika, fundosardo pe tehnika katar amalimasko martetingo del šajipe te len riziko, te ćeren analiza, te aresen džike importantne manuša thaj te ćeren motivacija pe lende. Kala tehnike šaj te ažutin tumende te losaren importantne manuša save si tumeđe po trubulipe sar aresenas bahtalipe, majlaće mo te zumaven te ćeren pe sa ćhinadimatarja thaj pe sa amalimašće sektorja. Te haćaren nivelu džangllimasko, ġindurja thaj paćivalimata katar tumari ciljana publika, musaj te ćeren rodimata pe publika.

Palo aresimasko ašuniamasko vaćaripe trubulimasko si te pindžarelppe thaj te dićhenpe sav individue thaj kupe save šaj te zurjaven e tema, sar vi kola save ċi zurjavena. Ciljana publika si dini katar sajev bućaripe thaj šaj te avel:

- PRIMARNA ciljana publika - manuša jal institucije savi šaj te anene ćhinadimata
- SEKUNDARNA ciljana publika – manuša thaj institucije save šaj te ćeren efekto pe ćhinadimatarja

Majanglal no so varesavi persona ćhinafel te lel kotor ando proceso katar ašunimasko vaćaripe thaj ćerel efekto po lesko agor, musaj te džanel save si participatarja katar kava proceso. Sa jekh situacija rodel averćhandede manuša thaj udžilimata, no generalno šaj te ulavas len pe šov fundošće kupe:

Politićarja - losarde manuša pe nacionalno, regionalno thaj lokalosko nivelu (dikhljarde manuša ande skupština, Prezidento, šerutne manuša pe forurja, prezidenturja katar forošće ćhere, tgm). Politićarja, sar losarde manuša katar them, trubun te sikaven primarno interesu te ašunen thaj te ćaćaren trubulimata prdal pire losarimatarja. Godova bare kotoreja si phanglo katar varesave manuša – politićarja, thaj vi losarimatarja save losardine len po thagaripe.

Funkcionerja – bućarne ande raštraći administracija (katar premijero, prdal membrurja vladaće, džiko manuša ane regionurja) thaj lokalo korkorroortuipe (šerutne pe forurja thaj bućarne ando izvršno odboro, jal forosko gavermento). Funkcionerja musaj te bućaren ando fremo granicako save si dine ustavosa thaj kanonosa. Političarja čhon harnjardimata pe godova te forutne hamisarenpe ande ašunimašće bućarimata, thaj hasnaren principio „but harnjardo linipe kotorengo“. Pala godova funkcionerja naj motivišime te paćan thaj te ašunen forutnende interesurja sana ćerenpe koncepcije thaj strateške programurja – kana si gîndipe forutnengo but importantno. Kaja kupa trubul majbut te averčhandelpe, sar piro akanutno biariesipe pale forutne averčhandelas ando trujalipe ando savo zurjavelpa ašunimašći kontrola thaj kooperacije e forutnenca.

Eksperturja – biphangle manuša save inaćren definišime ralacije e raštraće ortuimava jal lokaloske korkorroortuimava, no butimasa kala thana silen „pire“ eksperturja. Investitorja thaj forutne šaj te angažuin eksperturja. Majbaro mito si phanglo pale kaja kupa – mito pale „Devlesko čačiće“ – savo crdel bućumo andar lengo džanglipe. Kava mito si jekh katar rezonurja sostar eksperturja aćhen izoluime katar gîndipe forutnengo.

Ašunipe – ćerenles individue, formalne thaj biformalne kupe ande save si von, sar vi biprofitne ćidimata save bućaren pale interesurja katar varesavi kupa forutnenđi jal varesavo ašunimasko interes. Forutne kate inćaren but averčhande interesurja thaj gîndimata. Lenđe interssurja šaj te aven privatne, jal opšte; forutne šaj te aven organizuime ande kupe thaj amalimaa, jal šaj te aven aktivne sar individue.

Investitorja – privante preduizimača save investicione aktiviteturja inćaren uticajo po ašunipe. Pale investorja si importantne majanglal personalne interesurja, khetane e resursurjenca save den le te godova interesurja čaćaren. Butimasa ćeren svato e trine majanglune kupenca, a cira e ašunimava. Retke si stuacije ande save si e investitorende importantno vareso aver no piro interes.

Averutne – Kaja kupa katar participatarja averčhandelpe pale sa jekh problem, pala godova kaj sa jekh pharipe rodel pire manuša te len kotor: varekana sikaven e medije, varekana sindikaturja, tgm.

SAR TE DIKHAS DINAMIKA ZORAČI?

Pale sa jekh bučaripe katar ašunimasko vačaripe trubul te dičhelpe primarna thaj sekundarna ciljana politikani publika thaj te čerelpe procena katar akanutno lengo nivelo zurjavimasko jal opositeto palo dino čhinadipe. Lači čerdini analiza katar relacije maškar zor šaj te avel zuralipe palo losaripe dromesko bučarimasko ando are-sipe te averčhandelpe politika. Či trubus te bistaras kaj tema savi teljardam šaj te avel kontroverzna thaj te čerel zurale emocije ke manuša, a aska su gatisarde te den bare resursurja te ačhaven pire dičhimata. Bizo godova te si opozicija zurali but jal cira, trubus te pačas ande late. Lačo pindžaripe opozicijako dela šajipe te ačhavelpe lengo kamipe te haraven agrumenturja.

Majbut lesamalipe rodel baza katar suporto. So si majbro đindo manušengo thaj thaj kupengo save bučaren pe dine bučarimata, godovas i šajimata palo aresipe majbare. Šaj te čerenpe koalicije aver kujbenca jal formalne kupenca, šaj te buhljarelpe mem-bripe, šaj te čerenpe amalimata e komercijalne jal privatne sektoreja thaj/jal te čerelpe suporto ando ašunipe. Či troman te bistarenpe kola save naštik te losaren jal nautralne riga. Varekana si majlači investicija katar vrjama thaj energija, te fokusirintumen po pačivalipe katar uticajne a save si nautralne, te ando ašunipe zurjaven rodino averčhan-di-pe. Šaj te kaja patrin katar teljardimašči zor avel tumende hasnarimašči pale procena.

ZOR TELJARDIMATA THAJ LENĐE KOTORA

Formalne inčarimata – inkljen andar ašunimašči funkcija ande struktura savi inčarel privilegija pale čhinadimata. Kasavi zor inčaren krisarja, losarde funkcionerja, bijandimarja, šerutne, tgm.

Ekspertonendi zor – fundosardi pe ekspertiza ande varesavo kotor strukako, jal po inčaripe informacijengo pale varesave čerdimata.

Relacijendi zor – inkljel andar relacije aver manušenca save inčaren zor.

Teljardimašči zor – šajipe pale kontrola opral kučhimašće teljardimata (love, materijalujra, bučaripe...) Negativna verzija katar kaja kotor zuralimasko si šajipe te ačhavelpe hasnaripe katar trubulimašće teljardimata, jal zor te aver manuša čeren eksploatacija pe teljardimata.

Proceduralni zor – šajipe te ćerelpe kontrola pe procedurethj procesurja save ćeren efekto te anenlpe ćhinadimata. Naj phangli opral proceso ćhinadimasko (po egz. Krisaći zor ande krisaći komisija).

Zor pale represija – zor te varekas ćhos ande bilaćhi situacija; zor te ćeren direktne sankcije.

Sićimašći zor – inkljel andar godova kaj si majloće te inćarelppe akanutni situacija (status quo) no te averćhandelppe.

Moralno zor – rezultato katar ćićidimata katar univerzanlp paćavimašće kućhimata. Pašune realcije e zorasa katar konvencije save motharen so si laćho, a so si bilaćho (naj laćho).

Personalno zor – si fundosardi po potencijalo katar personalne kvaliteturja save den suporto ke zoraće teljardimata katar aver manuša, aska korkorropaćivalipe, šajipe pale artikulacija katar averende ideje, haćaripe situacijengo ande save manuša si, haćaripe pale kova so si phanglo pala lende, kova so si lende po pharipe, thm.

SAR TE ĆERAS PROCENA PE CILJANA PUBLIKA?

Ande kaja faza katar planiripe trubus te ćeras jasna pilita pale akanutne relacije thaj haćaripe katar averćhande akterja adno amalipe save si importantne palo bahtarimasko agoripe kampanijako. Teljaras katar fakto te po fundo džanglimasko inćaras globalno pilita pale pozicije katar averćhande zainteresuime kupe, no trubus te gĩndisaras kaj palo laćho planiripe trubulmen inke but. Importantno si te losaras save manuša thaj institucije trubus «te miškosaras» sar o proceso teljarelaspe. Bizo godova te hasarasmen thaj te hasnaras resursurja pale khanći. Thaj palem si po trubulipe te ćidas informacije sar dikhasa thaj ćerasa laćhi analiza pale udžilimašće manuša, šajimašće partnerja, amala, rivalurja thaj biamala? Bizo laćhi analiza avela mende pharro te losaras kašće, kana, sostar thaj sar te pašunisarasmen sar aresasas suporto thaj ciknjarasa opositeto palo andipe katar politikano ćhinadipe. Trubulipe si te dićhelppe buhlo spektro manušengo, katar kola save inćaren formalno thagaripe, džike kola save inćaren šajimata thaj kapaciteturja te pe lende ćeren efekto (mediji, amala, opositetne politikane stranke, ašunipe, tgm). O fundo šaj te arakhas ande ašunimašće dokumenturja, raporturja,

džanglimata katar aver, dikhavipe pe aver majanglune akcije, krozal svato kolenca save pindžarenlen jal bučaren lenca.

Analiza katar ciljane publika butimasa čerelpe krozal trin pasurja:

1. Identifikacija katar sa kola save šaj te čeren efekto pe amari kampanja;
2. Procena pale relacije zoraće thaj maškar zor save inčaren akterja ande kotor amare kamimasko;
3. Buhljaripe strategijako sar čerelaspe komunikacija lenca.

Identifikacija pale individue, kupe thaj institucije si anglini faza katar analiza thaj rodi pe mothodimasko pe kaja pučhimata šaj ločarela te ciknjaras angrušci.

- a) Pe soste das (andipe kanonosko, andipe kanonurjengo, ortuipe, administracija)?
- b) Sar izgledil formalno proceso katar andipe činadimasko/čerdipe politikako?
- c) Ande savi faza planirisaras te čeras intervencija?
- d) Save manuša thaj/jal institucije si udžile pale kotora ande amari tema?
- e) Sostar von (pala soste si udžile thaj kaj si pe činadimašci lestvica)?
- f) Save si perspektive, situacije thaj ačhadimata kasa von marenpe?
- g) Si thaj save si neformalne maškarimata save šaj te čeren baro efekto?
- h) Savo sas amaro džiadesutno pristupo jal relacije lenca?

Procena relacijači maškar zuralipe thaj efekturja katar importantne akterja ando kotor katar amari planirime intervencija palo averčhandipe si avutnimasko paso. Kaja si but hačarimasko kotor kaj e mothodimta si butimasa subjektivne, inkalaslen indirektno, no či trubul te bistrelpe kaj si godova averčhandimašci kategorija thaj meripe trubul vrjamasa te palem čerelpe.

Procena si phangli pale akterja ando amalipe save pindžardem ande angluni faza thaj inkaldam sar importantne palo bathalimasko andipe činadimasko savo rodas.

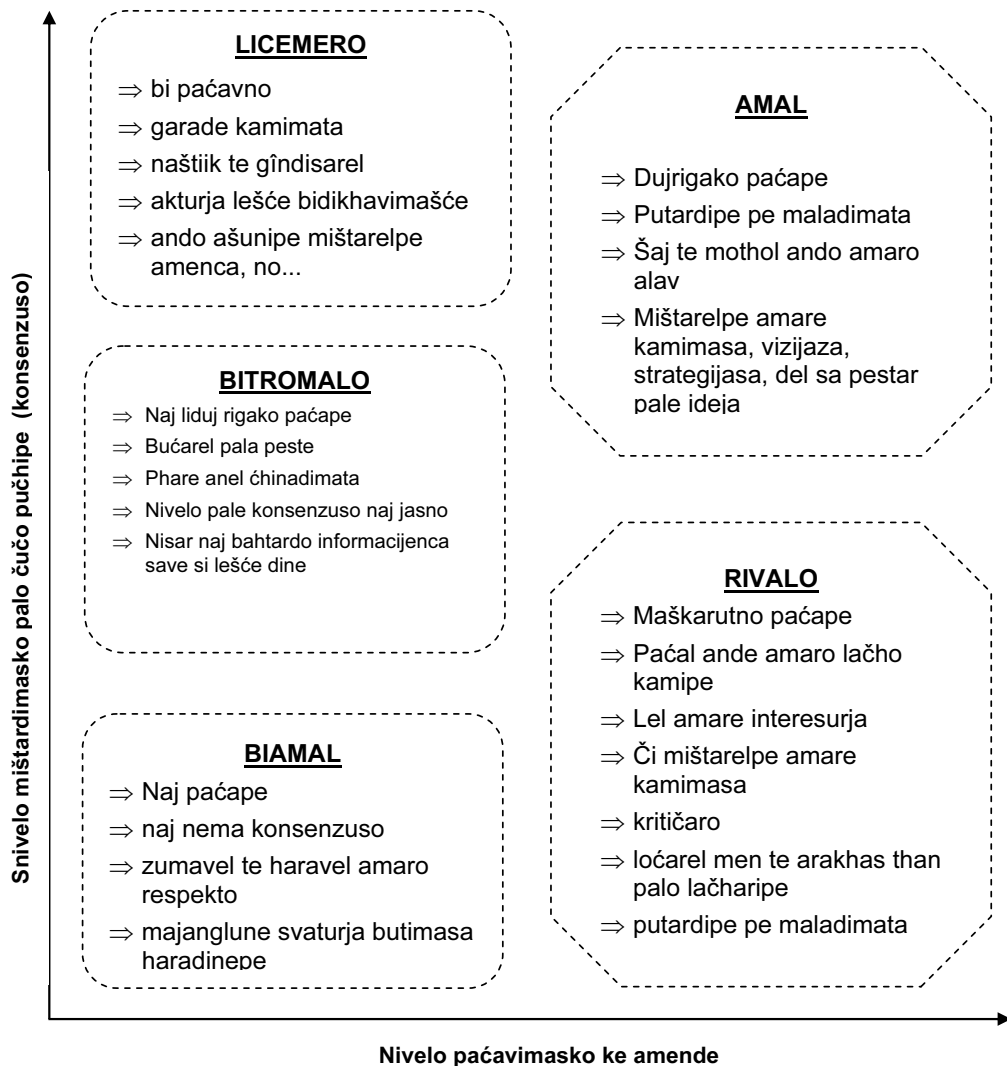
Analiza relacijači šaj te ćerelpe pe but varurja, a amen inkalas proposalo te teljaren kučhipe molimasko pale nekozom kategorije, pale sa jekh ciljano publika detot.

Molipe katar ciljome publika (1 = bilačhe . . . 5 = but lačhe):

Nivelo pindžarimasko amare organizycijako jal kujbako	1	2	3	4	5
Kozom pindžaren e tema palo ašunimasko vačaripe	1	2	3	4	5
Nivelo mištardimasko pale tema savi teljaras	1	2	3	4	5
Nivelo zuralimasko savo dine men majanglal	1	2	3	4	5
Nivelo amare komunikacijako lenca	1	2	3	4	5
Nivelo pačimasko	1	2	3	4	5
Jekh avresko pačako nivelo	1	2	3	4	5
Savo intereso jal hasna šaj avelas ciljome publika katar zuralipe temako?					
Savo bilačhipe šaj avelas ciljome publika katar zuralipe temako?					
Persone save šaj te ćeren efekto pe ciljome publika					

Po fundo katar kasavi analiza šaj majlačhe te dikhas kaj si vareko thaj ande savo kategorija. Godova šaj vi grafikane te sikavelpe.

Grafičano sikadipe katar kujbako strateško ćerdipe efektosko

ZORALIMAŠČI KARTA

Inke jekh katar tehnika save hasnarelpe pale analiza dinamikači si čerdipe katar ZORALIMAŠČI KARTA. Voj ločarel te vizuelno inkalas rezultaturja katar ciljana publika, sar vi te čeras definisaras strategija katar efekturaj pe importantne akterja.

Pale sa jekh aktero losaren jekh simbolo, barimasa katar simbolo čeren ilustrqacija palo nivelo zuralimasko. Ando simbolo ramosaren: alav, funkcija, alav institucijako, alav kupako...

baro zuralipe

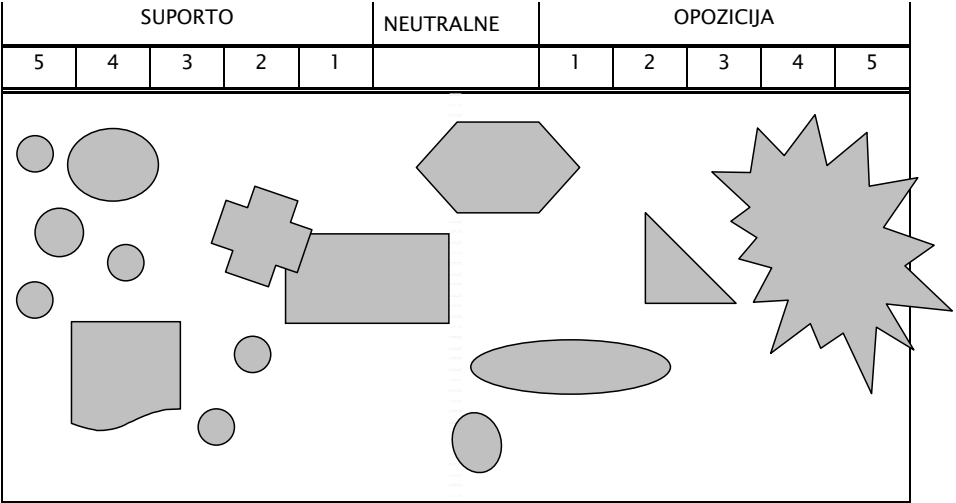

Maškarutno zuralipe

cikno zuralipe

Čeren tabela ande savi čhutena simbolurja, thaj len sama pale godova te pe skala sikaven akteroske relacije (suporto, neutralne thaj opozicija) savi si phangli pala tumari tema katar ašunimasko vačaripe. Te o aktero zurjavel e tema, lesko simbolo trubul te

čholpes po agor katar sitng rig. Te o aktero sikavel opozicija, aska simbolo trubul te čholpes pe čači rig. Te si duj akterja ande bari veza (egz. Maškae Šerutno školako thaj Sidikato sikavnengo) simoblurja šaj te pašunisarenpe thaj te pe godova varo sikaven lengo maškarutnimasko phandadipe.

Kaja strategija del men šajipe te dikhas relacije zuralimašće (si baro đindo kolengo save zurjaven amari tema jal či. Te si majbaro đindo opozicijako, gîndisaren si trubulipe te džalpes ando kava momento ando ašunimasko vačaripe, jal musaj te ažučaras. Po fundo kartako dikhasa ciljome publika thaj godova ločarel te sa jekh lende ćeras o lil. Godova vi ločarel amende te pindžaras kasa akharasa te avel amende suportu ande amari kampanja, jal maj lače motholas save si amare potencijalne partnerja.

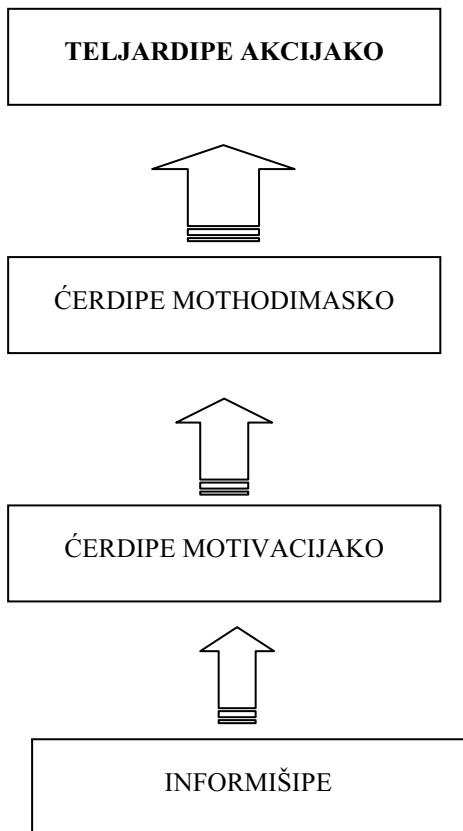
Kana ćeras strategija trubus te činavas dal ćerasa efekto pe kova save si bitromale (te averčhandaslen), dal majbare zuralimasa phandadasa men palo suportu jal džasa majdur thaj bučaras vi kolenca save si amende opozicija. (neutralizacija katar opositetne riga). Kava bući rodel but energija, thaj vrjama, thaj trubus te gîndisaras pale godova jal ćerasa efekto vi pe kola savi si manede “zurali opozicija”, kaj godova varekana šaj te andel džiko kontraefekto.

Aresimasko ašunimasko vačaripe si phanglo palo džanglipe mothodimasko thaj/ jal ćicidipe pe politikaće ćerdimatarja te ćeren akcija. Godova rodel sistematska analiza thaj procena katar ciljome publika sar fundo palo planiripe thaj ćerdipe strategijako pale komunikacija. Po fundo katar ćidine informacije šajipe si te formirilpe lil tale publikaći mera thaj te losarelp kanalalo palo lako bičaldipe.

Te bahtasa kava planirisaras musaj te džanas so si strateška komunikacija thaj te hačaras so sikavel. Strateška komunikacija si sajekh planirime aktivitetu savo kamel te aresel jekh katar kala komunikacijaće kamimata:informišipe, pačivalipe, motivacija jal miškope pe akcija.

But zumadimata katar ašunimasko vačaripe majanglal džan po angluno nivelo – informišipe. Lači strategija komunikacijaći rodel majbare kamimata thaj aresipe katar majbaro efekto. Voj kamel vi te ćerel motivacija pe publika te hačarel vareso e teljarde pučhimasa, te motharel te lel varesavi pozicija savi si phangli pale tema thaj trubul te

Modelo katar strateška komunikacija

teljarel varesavi akcija. Importantno elemento katar strateško komunikacija si te lače ha-
ćarelpel publika, te dičhelpe tema andar lenđi
perspektiva thaj te pindžarelpel so si godova
so šaj te ćerel motivacija te den suporto thaj
zurjavipe. Kava si majbaro bućaripe – šajipe
te aven ande «morći katar tumari publika»
thaj te dičhen save hasnarimata von inćarena
pala godova kaj zurjavene tema. Ġindisaren
vi pale potencijalno riziko thaj linimata jal
anglunimata savenca marenape ciljome pu-
blika te khetane bućarel tumenca. Palo lačo
dikhavipe faktorjengo save šaj te anen dži-
ke godova te angažuinpe individue thaj kupe
trubulipe si te ‘idenpe informacije pala lende
thaj te ‘erelpel lenđi analiza,

IV - BUHLJARIPE LILESKO

Majimportantno principo komunikacijske strategijatar katar ašunimasko vačaripe si ćerdipe lilesko phanglo palo interso katar ciljome publika. Lil trubul te sikavenlen te den suporto pale teljardi tema. Te o lil avel bahtalimasa aresel džike kola pale save si ćerdini thaj te areslenpe kamimaske efekturja, voj trubul te inćarel vi varesave karakteristike:

- Harno, precizno, jasno
- Loći te na bistrelpe
- Hasnarel vorta čhib
- Te si o inćaripe mištardo palo varo pe savo bičhalelpe
- Tono thaj čhib ando sklado e lilasa (čačuno, asamasko...)
- Kredibiliteto kolengo save motharen, bičhaldimataresko

Šerutne elementurja ando ćerdipe lače lilasko si:

Inćaripe – maškarutni ideja lilaći. Savi si šerutni poenta savi tumare lilasa kamen te bičhalen? Savi si fundošći ideja pala savi paćan kaj e publika lela andar tumaro lil?

Čhib – phanglo si pale alava save losardan te bičhalen tumaro lil. Si losaripe alavengo jasno, jal šaj te ćerelpe te po averčhando varo averčhande publike haćarenle? Dal si o čhib lačo thaj adekvatno pale tumari ciljome publika? Dičhelpe kaj hasnarena averčhando čhib kana kamen te sikavne katar univerziteto paćan ande tumende jal kana ćeren komunikacija e kupenca katar terne manuša.

Bičhaldimatar/teljardipe – manuš savo bičhalel o lil. Dal si o bičhaldimatar persona ande savi ciljome publika paćal? Šaj te ćerelpe, sar bičhaldimatarja, te vi manuša anglal amalipe len kotor thaj te ćeren efekto te averčhandelpe politika? Po egz. Šaj te akharen lidero amalimasko te džal po sastanko e čhinadimatarnenca?

Vrjama thaj than – kana thaj kaj mothona tumaro lil katar ašunimasko vačaripe. Si losarimašći kampanja pala savi e politikaće ćerdimatarja šaj majloće te lel tumaro

lil? Dal ćerelnpe varesave politikane ćerdimata savenca šaj te den ande veza sar ćere-na majbut lesamalipe pale tumari tema? Varesave kupe katar ašunimasko vaćaripe phandaven pire strategije komunikacijaće e maladimava sar kaj si Ćes manušnjako jal Themesko Ćes palo maripe opral SIDA.

Format/mediji – kanalurja komunikacijaće save hasnaren te bićhalen o lil, savi ćeren majmaro efekto te aresen džike tumari publika. Godova šaj te aven:

- Maladimata mujeske
- Plakaturja, flajerja
- TV, radio jal bilbord reklame
- Ramosaripe peticijako
- Ašunimašćć protesturja
- Debate
- Mothodimata palo ašunipe
- Konferencije pale medije
- Politikane forumurja, tgm.

Agorimasko ćhinadipe palo losaripe formatosko palo bićchalidipe lillasko si phanglo pale nekozom faktorja: molipe (kućipe), riziko thaj transparentnost.

ĆERDIPE LILAKO

Sar avenas ando ćaćipe kaj e esencija lilaći avela bićchaldini ko ašunipe thaj/jal ćhinadimatarja ando limitirime vrjama (emisija po radio jal TV, inkaldipe ande štampa, harne maladimata e ciljome publikava) voj musaj te avel ćerdini sar trubul. Rodimata sikadine kaj majbaro efekto pe manuša kana kamen te averćhanden lengo ģindipe palo varesavo pućhipe, si:

- teljardipe paćavimasko
- Informacije ćaćune
- Mothodipe e varesave individulane džanglimasa

Po godola principurja si fundosardi „Lil katar jekh minuto” savi inčarel štar komponente:

1. Mothodipe
2. Čačipe palo mothodipe
3. Egzemplaro
4. Akhardipe pe akcija

Egzemplaro lilasko katar jekh minuto

mothodipe	Bilačipe opral manušnja si baro amalimasko problemo opral savo ke amende but vrjama ačhelpe thaj čerelpe tolerancija, so palo ačhavipe mechel barjaripe bilačimasko pe teritorija katar amaro forosko čer. Te dičhelpe vi pe godova kaj si butimasa participatorja ande kava vi čavorra, aska šaj te dičhelpe kaj musaj khetane te čeras siđarimaske mere adno kamipe te ciknjaras thaj te haravas kava bibaht.
Čačipe palo mothodipe	Ando forosko čer XY đindo viktimonengo katar familijako bilačipe barjavelpe, ando nakhlo brš sas registruime 200, a ando 2007. brš sas registruime 170 slučajurja katar maripe ande familija.
Egzemplaro	Ando seđeseko bučaripe simen pharimata katar harnjardi vrjama thaj šajimata te sa jekh viktimošće das kavaliteno ortuimasko thaj psiho – socijalno zurjavipe. Po egzemplaro, arači avili viktimo katar bilačipe savi či lije adekvatno ažutipe, kaj e bučarne manuša sas angažuime ande rin-došće aktiviteturja thaj či sas ando šajipe te den la ortuimasko ažutipe.
Akhardipe pe akcija	Akharas čhinadimatarja skupštinaće katar forosko čer XY te zurjaven putardipe kancelarijako palo ortuimasko thaj psiho – socijalno suporto viktimonende katar bilačipe ande familija.

Ando dino egzemplaro dičhelpe kaj o lil si bičhaldo ke čhinadimatarja ande Skupština katar forosko čer, jekh katar majefektne varurja te crden pažnja palo pučhipe palo savo čeren ašunimasko vačaripe thaj te čačaren zurjavipe pale tumare kamimata

si te tumari publika ulaven ande kupe thaj te éeren lil pe savi sa jekh kupa dena svato. Majanglal, trubulipe si te éerelpe cikno rodipe thaj uladipe publikako. Musaj te las sama pe godova kas kamas te crdas pe amari rig lilasa savi bičhalas. Godova šaj te aven: sšunimasko gindipe, kanoneske andimatarja thaj aver političarja, institucije, raštrači administracija, privrednikurja, specifične amalimata (pačavimašči, etnikani...), mediji, tgm. Pala sa jekh katar kaja kupe musaj te mištaras inčaripe lilako thaj varo pe savo bičhalasla. Kana éeras thaj bičhalas lil trubulipe si te lelpe godi pe trin importantne šeja:

- Bičhalen lil pe averčhande kanalurja ande lundži vrjama.
- Lil naštik te apsorilipe rjačava, godova si lungo éerdipe savo inčarel importantnipe. Zumaven te bičhalel lil pe averčhande varurja thaj hasnaren averčhande alava, sar či avelas hićimašči.
- Gatisaren te tumare lila bičhalen teljardimata ande save o ašunipe pačal thaj save inčaren respekto. Varekana si kova savo bičhalel o lil palo agorimasko kamipe majimportantno katar inčaripe lilako.
- Éeren o lil savo o ašunipe haćarela. Hasnaren e čhib kupako pale savi éeren.
- Éeren e prezentacije te aven loće te haćarenpe.

Buhlo ašunipe - Buhlo ašunipe, si agorimasko hasnarimatari katar programo vaćarimasko thaj pala godovasi lačhe te čačren lengo zirjavipe. Ašunipe majlačhe motivišilpe kana si o lil jasno, harnjardo mothodimasa savo rodel akcija. Statistike si hasnamrimašće no éeren vi te e đindurja len manušali rig paramičako thaj pe kasavo varo éerena vi po gindo vi pe haćarimata. Či bistren kaj e manuša majanglal kamen te džanen sar tumare problemurja éerena efekto direktno pe lende.

Kanonoše andimatarja thaj ašunimašće persone – Majbaro kotor katar tumare aktiviteturja phanglo pale kanonošće andimatarja (manuša andar gavermento, ministrurja, membrurja katar parlamento, forošće šerutne/prezidenturja katar forošće čhera, membrurja konsilešće katar forošće čhera, odbornikurja, tgm) thaj manuša save pe lende šaj te éeren efekto. Pala lende trubul te gatisarelpe averčhando pristupo. Bari gomila katar statistikane informacije či éerele impresije pe lende. Te tumare alava arešen džike lende, gatisaren koncizno thaj lači prezentacija – den len šajipe te line

informacije sigo šaj te hasnaren pala pire politikane mothodimata. Len sama pe godova kaj vi lende si kamlimašće paramiča save si detaljne. Informacijenca éeren pe lendi godi no den len te džanen kaj pire angacmanosa crdena vi personalni hasna. Von musaj te haćaren problemo, no mothon vi godova sar lengo bućaripe tumen respektuina thaj bućarimašće partnerja thaj losarimatarja. Ekonomikane argumenturja (potencijalno cinkjaripe budžetosko jal aver hasne) si but laće. Kanonošće andimatarja kamlena te mothon lende so kamen lendar te éeren thaj ko del tumen suportu.

Institucije palo socijalno arakhadipe (maškarimata pale socijalne bući, gerontološke maškara, čera pale čavorra save si harnjarde katar bijandimatarnengo lesamalipe thaj aver) Von si ando sa jekh đesengo kontakto e manušenca thaj tumendar či kamen te ašunen varesavi tristo mothodipe. Lende trubunte denpe zurale. Solidne đindurja, but fakturja thaj informacije save šaj te hasnarenpe palo linipe šejengo andar budžeto. Ažutin lende gajda kaj inkalena proposalo pale neve programurja palo buhljaripe bućarimasko.

Raštraći administracija – Te kamen te éeren efekto po lengo varo interpretacijako katar varesavo akto jal nakhavipe katar varesavi kanonošći regulativa, tumari prezentacija musaj te avel but kvalitetno thaj te pala late džal jasno piltaripe ačhavamasko katar mere te či nakhavelaspe.

Privrednikurja – Vi von, sar političarja, majlačher reaguin pe informacije save si phangle pale lende interesurja thaj pe leste but éeren efekto.

Specifične amalimata, kupa (paćivalimašći, etnikani...) - Kate e informacije musaj direktno te phandelpe pale lende specifične interesurja, personalno džanglipe, mothodimata, paramiča.

Mediji – E medije si zainteresime pale kola paramiče save crdena buhli publika thaj lengo ġindipe. Von kamen te varesavo personalno džanglilpe hasnaren sar egzemplaro. Len sama kaj e žurnalisturja thaj redaktorja naj vrjama te đinaven lundže paramiča. Lende trbun te denpes neve, harne, jasne informacije, save inkalen sova si si maj importantno.

V - KANALURJA PALE KOMUNIKACIJA

Ando nakhlo paso ando planiripe kampanjako katar ašunimasko vačaripe inkaldam kaj e kanalurja pale komunikacija (formaturja jal mediji) save hasnaren palo bičhaldipe lilako but importantne palo bičhaldipe tumare lilako thaj musaj te losaras kola save éeren majbaro efekto te aresen džike tumari publika. Godova šaj te aven:

- Mothodimata thaj prezentacije
- Lila
- Maladimata
- Plakaturja, flajerja
- TV, Radio jal bilbor reklama
- Ramosaripe peticijako
- Konferencije pale medije
- Politikane forumurja, tgm.

RAMOSARIPE LILENGO

Te éeras procena kaj e čhinadimatarja nas informišime kozom trubun pale tema savi teljaras, aska losarasa te bičhalas lende individualno lil. Godova del men šajipe te jasno thaj pe argumenturja sikavas problemu, ačhadimata thaj so si amaro inkaldipe proposalosko te éerelpe pala godova pučhipe. Lačho éerdino thaj pedantno ramosardo lil šaj te crden lengo lesamalipe te pindžaren kaj amen éerdam but te las e informacije thaj te éeras kontaktno lenca. Te sijamen buhli baza katar suporto, a o éerdimatari politikako naj pačavno kaj o pučipe savo teljardam naj importantno palo baro đindo forutnengo, aska si majlači taktika te majbaro đindo manušengo bičhalel andegdata e lile pe isto adresa.

MOTHODIMATA THAJ PREZENTACIJE

Bučaripe palo gatisaripe mothodimatengo jal prezentacijengo šaj te ulavelpe pe deš pasurja.

1. Čeren definicja pala godova savo si kamipe katar mothodipe jal prezentacija. Kamen te e publika čerel vareso, jal kamen te den lende informacije pala varesavi tema? Kamen te čeren inspiracija jal pačape ande vareso?
2. Losaren ciljome publika. Džanen von vareso pale tema pala savi tumen čerena svato? Si von zainteresuime pala godova? Dal si simpatizerja godole temako? Ande kava ažutil čerdini analiza katar ciljome publika thaj zuralimašči karta.
3. Aven čačarde kaj džan but pale tema pala svi dena svato.
4. Losaren so kamen te džanen, sičon thaj či bistren manuša savenše motharen. Ramosaren kamipe katar tumaro svato ande biš thaj pandž alava.
5. Ramosaren trin šej asave kamen te e ašunimatarja či bistren. Pala sa jekh šej mothon vi varesavo egzemplaro, paramiči jal anegdota savi čerela pilita thaj savi ačhela ande godi ašunimatarnende ande publika.
6. Hasnaren citaturja, statistika, egzemplarurja thaj aver interesantne informacije.
7. Ramosaren angluno alav, mothodipe saveja crdena pežanja publikači.
8. Ramosaren agorimasko alav. Inkalen zuralo agor. Godova trubul te avel mothodipe ando savo khetane akharen pe akcija, mothon palo avutnipe, čeren deklaracija, irisarentumen pa tumare andralune komentarja thaj sumirin piro fundosko kamipe, a adno kava kotor hasnarimašči si anglal gatisardo lil katar jekh minuto.
9. Džanen majbut palo programo palo savo mothon. San tumen jekhutno mothodimadari? Save san po rindo? Avena angluno jal teluno mothodimadari? Avena panel mothodimatarja? 10. Dentumen godi pale vrjama pale pučhimata thaj mothodimata pala lende. Savo kotor vrjamako savo si dino tumende kamen te mečen pale pučhimata thaj mothodimata pe lende? U

Kana den svato, na te zumaven te bičhalen majbut katar trin šerutne lila. Jekh mothodipe či trubul te avel lungo katar biš minuturja. Lafjorra trubun te aven sa majharne. Ando globalo, kana dičhelpe, tumaro svato či truul te avel lungo katar eſta, maksimalno deš ramome stranice. Sar akharelpe „orto palcako“ mothol kaj dešuduj rîndurja katar teksto trubulpe te motharelpe palo jekh minuto.

LOBIRANJE

Sar si ramome ando grafemari Websters Dictionnary, lobiranje si mothodipe anglal parlamentoſće membrurja ano kamipe te čerelpe efekto po kotor andipe kanonengo. Sar mothol advokato T. Lefebiru, lobiranje či sikavel numaj uticajo, no majnagljal analiza thaj hačaripe problemaso, sar kolende save čhinaven, vačarena esencija thaj ačhadimata.

Enciklopedija Britannica inkalel lobiranje sar sa jekh zumavipe kupengo jal individualno te čerel efekto po vladaće čhinadimata. P alav čerdape ande zumadimata te čerelpe efekto pe krlla katar kanonoſeć andimatarja sndo XIX ſelbrſutnipe, butimasa ando hodinko (anglikano lobby) anglal skupſtinaći soba ande savi čerelaspe losaripe. Godova zumavipe ſaj te avel direktno apleo kolende save anen čhinadimata ando nahavimasko jal ando knonosko andimasko kotor.

Lobisturja ſaj te aven membrurja katar posebne interesantne kupe, profesionalcujr save si gatisarde te vačaren pale nesavi kasavi nesavi kupa jal individue. Ande Amerika, Federalno Kanono palo lobiranje (1946) rodel te e lobisturja sar vi kupe pala save von vačaren, te registruinpe thaj te den raporto pale lovende dinimata.

Sar si ramome ande „Pravna Enciklopedija“ (Savremena administracija Beograd) lobi sikavel Čidipe jal amalimaſći kupa savi fundosaren manuſa save naj membrurja katar kanonosko andimasko kotor, kamimasa te čerel efekto pe kola save anen kanonurja.

Ando principio sa ramosarde definicije si phangle pale interesne kupe save zumaven thaj aresen te čeren efekto po andipe katar aſunimaſće čhinadimata. Ando amalimasko koto ro lobiranje sikavel kotor katar sa jekh demokratikano kanonengo andipe thaj politikano proceso.

Trubulipe si te motholpw kaj naj univerzalno dino varo palo regulišipe lobirima-sko. Kanono palo lobiripe inaće, po egzemplaro, Amerika, Kanada, Ungriko, Litvanija, Gruzija, Poljska thaj Makedonija.

Alava „ašunimasko vaćaripe” thaj „lobiranje” butimasa hamisarenpe jal hasnaren-pe pale jekh jal kasavo kotor aktiviteturjengo. Varesave autorja save bućaren averćhan-dimatenca ando amalipe, ġindin kaj ašunimasko vaćaripe šaj te inćarel vi lobiripe sar aktivitetu, thaj, sar von mothon, naj lobiripe bizo ašunimasko vaćaripe. Ando amaro konteksto, lobiripe šaj te definišilpe pe averćhande varurja: sar komunikacija maškar manuša džikw tehnike palo ašunimasko vaćaripe, jal arto mothodimasko, a sikavel baro đinfo akcijengo savenede si kamipe te ćerelpe uticajo pe ćhinadimatarja. Godova šaj te ćaćarelpe ando direktno kontakto (maladimata, personalno) jal prdal ramosarima-šći komunikacija. O Kanono palo lobiripe ande Srbija naj andino, thaj naj ortuimasko kotor savo ćerela regulacija pale lobisturja, mothodimata thaj egzemplarurja save si phangle pale godova so Dr. Golubović definisarda sar „grassroot initiatives” (dićhen majangluno mothodipe ke definicija pale ašunimasko vaćaripe).

SO SI IMPORTANTNO PALEO ARESIMASKO LOBIRANJE?

Lobiranje šaj te avel lungovrjamako proceso savo rodel baro bućaripe trja energija, ando teljaripe musaj vi bizo dikhavne rezultaturja. Aresimasko ašundo vaćarimatari musaj te inćarel:

- Džanglipe palo sisitemo ando savo bućarel
- Džanglipe palo probleo palo savo ašunimsašćeć vaćarel.

Sićon majbut thaj pindžaren majbut manuša, ćidena džanglipe save ažutila tu-mende ande biažućardinre situacije ande save araćhenastumen bi gatisarde. Manuša save bućaren palo lobiranje musaj te džanen te sikvane problemu, te strateški planirin thaj te ćeren kvalitetno informacija. Trubun te ćeren laće relacije kolenca pala save si o problemu phanglo, e ćhinadimatarnenca thaj manušenca save ulaven tuimaro ġindipe. Trubulipe si te ćerelpe identifikacija katar teljardimašće ažutimata save šaj te araćhenpes.

Te kamen te bučaren palo lobiripe, musaj te džanen kaj naštik te bučaren korkorre. Palo lobiranje trubultumen ažutupe. Či bistren te roden la katar familija, amala, kolege katar bući, pašune, čidimata thaj kluburja ande save san membro, aver čidimata savenca bučaren. Tgm.

RAMOSARIMASKO LOBIRANJE

Harne informacije, lila thaj raporturja sikaven standardne instrumenturja palo vačaripe. Sa godova si šajimasko te den informacije, te sikveb tumaro slučajo thaj te roden akcija. Kamipe katar sa jekh dokumento savo si ramosardo palo lobiripe si te o lil bičhalel pe majefikasno varo. Ramosarimasko mothodipe del tumen šajipe te lačharen o tono lilako, sar voj či avela bistardini. Inčarimasa kaj e manuša savende motharen but bučarne manuša, bizo but vrjama palo đinavipe katar detaljen raporturja, tumaro lil musaj te avel harni thaj prosto. Aven umerime. O lil trubul te avel pe jekh rig, a te kamen te čhon varesavo majlungo raporto, čhon lesko rezime, na lungo katar jekh rig.

SAR TE RAMOSARAS O LIL?

- Teljaren gajda kaj inkalena majimportantno lil (poruka)
- Dičhen kaj san legitimno kate thaj savi si tumari relacija kolenca pala save bučaren
- Sikaven po savo varo tumari ciljome persona/institucija udžili palo dino pučhipe
- Čeren rezime ande majbut trin elementurja thaj den svato pala lende argumentenca
- Palem inkalen tumaro gindo thaj poruka
- Sikaven pe godova save akcije ažučaren te čerel ciljome persona/institucija

MOTHODIMASKO LOBIRANJE

Mothodimasko lobiranje jal lobiranje «jakha and jakha» šaj te sikavel baro bučaripe pale tumare živcurja. Maladimata e manušenca rodel malavipe po lengo tereno thaj ande lende uslovurja. No, godova si vi majefikasno varo te inkalen problemu. Kaj san kote, godova sikavel kaj ašunen tumen, thaj naštik te ignorišin tumen sar biđinado lil.

Majbaro varo palo personalno lobiranje si te roden maladipe. Katar baro importantni si te gatisarentumen pale kasave maladimata.

1. ĆEREN RİNDÖ. Losaren ko trubul te malavelpe e ċinadimatarnenca. Gatisaren harni prezentacija. Losaren so kamen te aresen maladimasa. Vežbon godova so kamen te mothon. Gatisaren materijalurja palo maladipe. Te aven ande kupe, vačaren ko mothola so thaj ando ašunipe inkalen rindo mothodimasko.

2. AŠUNEN. Roden dičhimata po problemo katar manuša savenca densvato. Te inčaren maladipee manušesa savo si ačhavno, džungalen les pučhimatenca. Te situmen buće manušej savo but del svato, irisaren les pe dini tema.

3. GATISARENTUMEN PALO SVATO, no ċi ġindin sar musaj te avel eksperturja. Baro đindo vačarnengo ċi džanen majbut tumendar. Ći tasaven svato bute pučhimatenca, den manušali nota plao problemo. Sičon kana trubun te mothon «ċi džanav». Den alav kaj bičhalena informacije save najtumen momentalno. Aven putarde pale kontra argumenturja, no ċi den tumaro ġindo thaj dičhipe. Ći hamintumen.

4. ĆI AČHEN BUT. Miškon tumaro svato pe tumari tema. Te ašundan kozom trubul thaj kova so kamlan, naisaren lenđe thaj džan. Na te putaren nevi tema. Te san triste, mothon godova thaj džan. Mečhen than palo varesavo avutnimasko svato.

5. DENTUMEN ĢOĐI KAJ SAN KATE TE FUNDOSAREN RELACIJA. Naisaren pe hasnarimašće informacije, vi kana von naj čače. Dentumen ġođi, «naj sevrjamaće amala jal biamala». Šaj kaj thejarra trubulatumen palem isti persona.

6. AVER PASO – kana načhel vizita bičhalen harno lil thaj naisaren. Motharen vi inkaldimata thaj eventualne udžilimata save linepe po maladipe. Ći bistren te naisaren vi personaće saveja majanglal ćerdine kontakro (sekretar/sekretarica, recepcionaro).

Ćidimata same kamen te bučaren palo ašunimasko vačaripe musaj te ġindin pale godova sr te ćeren relacija e ċinadimatarnenca. Ande piro lil «Andralunipe ando ašunimasko vačaripe», Ritu Sharma inkalel pandž varurja palo teljaripe te ćerelpe relacije e ċinadimatarnenca:

Ćeren andralunimašće kotora – kreativno ġindin sar te aresen džiko maladipe e ciljome publikava savende kamen te den svato. Inčaren vareso khetanimasko so ažutila tumende te pćeren vezaq lenca? Dal vareko savo tumen pindžaren inčarel vareso khe-

tanimasko e ciljome publikava? Po egzemplaro, te tumaro amal džal ande khandiri e čhinadimatarneja, paj kaj avela ando šajipe te ažutila tumende te sikaventumen ande khandiri.

Inčaren o sastanko – maladipe e čhinadimatarneja jal šerutne ciljome publikava si koorkorro pestar importantno paso te aresele kamepe katar ašunimasko vačaripe.

Bičhalen akharipe palo maladipe – butimasko varo palo inčaripe maldimasko si bičaldipe lileengo ande savo tumen motharen piro kamioe katar ašunimasko vačripe thaj rezonurja pala save kamen te malaventumen. Naka načel lil, čerel telefonsko akharipe. Butimasa malavena vareakas andar kabineto a niči čučo dikhljardo manuš. Nisar te či kamen te malaventumen lenca thaj dičhen pe lende sar kaj si von čhinadimatarja.

Akharen len ande vizita – aver varo te malaventumen e manušenca thaj motharen si te dičhen tumaro čidipe. Pe godova varo sikaven so čeren thaj sostar trubun te zurjaven tumen.

Bičhalen akharipe prdal amal - te situmen amal jal kolega savi pindžaren čhinadimatarja jal varekas katar lesko kabineto, čeren te o amal bičhalel o lil jel te akharel po telefono. Te o akharipe bičhalel e persona savi čhinadimataro pindžarel thaj ande kaste pačal, majbaro si šajipe kaj malavelape tumenca thaj dičhela bare lesamalimava po problemu savo trubul te agorilpe.

SAR TE LOBIRISARAS?

Kar majanglal inkaldam, manuša save čeren politka nutimasa naj len vrjama, katar sa riga mothonpe lende ideje, preporuke, rodimata, varesave si lače vareasve naj, thaj gajda se vrjama. Fakto kaj si but manuša save, sar vi tumen, zumaven te čeren efekto, pala godova musaj te aven fokusuirime thaj jasne tokurja pale komunikacija thaj musajte činaven te ašunentumen thaj hačarentumen.

Efikasno vačaripe ando baro kotor si phanglo pale relacije save vačarimatarja buhljaren e čhinadimatarnenca, importantne auditorijumosa thaj aver bare manušenca. Majbare veze pačavimaske, jekh avresko suporto thaj kredibiliteto maškar vačarimatarja thaj auditorijumo, e vačarimatarja avena majefikasne.

GATISREN PLANO BUČARIMASKO

- Čeren zuralo kotor bučarimasko palo inkaldino averčhandiope
- Losaren politika savi rodel averčhandipe
- Čeren svato e čidimatenca save ulaven tumare gîndurja palo šajite te bučaren thaj zurjaventumen khetane
- Formulišin inkaldipe proposalosko thaj roden maladipe e ciljome personava

GATISAREN STRATEGIJA TE TUMEN THAJ TUMARO PROBLEMO AVEN AŠUNDE

- Aračhen šerutni perosna (te akharasla persona A) thaj manuša save pe late čeren efekto
- Aračhen šerutne bučarne manuša savende si po kamlipe tumaro proposalo thaj zumavenlen pe lende; roden gîndipe sar majlače te čeren čicidipe pe persona A)
- Katar importantne manuša roden gîndipe sar te čeren čicidipe pe persona A
- Akharen importantne bučarne manuša ande vizita pe tumaro čidipe, sar pindžarenaspe tumare bučasa
- Hasnaren medije te čeren lačo fundo palo tumaro inkaldipe proposalosko
- Gatisaren rezervno plano te te čerelp te tumaro proposalo avel čhudino – te mot-has te pučhes live opral persona A te avel maškarutno sar poropsalo pale avela po dikhavipe thaj svato, jal ažučaren te e persona A miškolpe katar koja pozicija thaj te zumaven aver manušej savo avela po lesko than.

TE ČERELPE TE TUMARO PROPOSALO AVEL LINO

- Den proposalo te fundosarelp komisija palo ramosaripe nacrtosko ande savi lela kotor vi manuš andar tumaro čidipe
- Inkalen bučarimata katar tumaro čidipe ko manuš savo si udžilo palo nakhavipe programosko, sar ažutipe.
- Te čhuden ašunimašće dinimata, ačhen lenca ande biformalna veza

- Palem éren proceso pe sa proceduralne nivelurja džiko aresipe averčhandimasko
- Či bistren te naisaren sa jekh manušeske savo ažutisarda te averčhandelpe politika

MEDIJI THAJ AŠUNIMASKO VAČARIPE

Ramosarde mediji sar kasj si lila thaj magazinurja, sar vi elektronske medije sar kaj si televizija thaj radio, šaj te éren baro efekto po amalipe. Kava efekto phare šaj te merilpe, no čače si te e mediji sikaven but pučhimata thaj anen majneve informacije save éren efekto pe ašunimašće gındurja. Zuralipe medijengo naštik te anelpe ando pučhipe kaj von sikaven but efikasno varo te bičhalen e poruka ko majbuhlo auditorijumo. Te godaver hasnarenpe, mediji šaj tumare teme te čhon po desesko rindo katar majbuhlo ašunipe thaj te éren direktno efekto jal cícidipe pe činadimatarja. Tumari strategija trubul te avel sar hasnaripe medijengo palo mothodipe ašunimatende sar tumen érena promocija katar rodinata pale pozitivne averčhandimata. Te bahtasa éren kava segmento palo ašunimasko vačaripe, musaj te džanen fundošće šej palo vačaripe prdal medije.

SAR MAJLOČE CRDENA ŽURNALISTURJA THAJ REDAKTORJA PE TUMARI RIG?

Žurnalisturja naj zainteresime pale bičerdine informacije. Kova so si lende interesantno si nevipe jal paramiča. Konflikturja jal kritike pale vareko/vareso si šejja save majloče crden lengo fokuso. Lači paramiča trubul te avel humano thaj emocionalna thaj te indarel zurali poruka. Tumare teme musaj te aven ande forma katar «desešći tema» kaj e purane informacije či avela hasnarimašće pala lende. Tumari parmaiča musaj te fundosarelpe pe fakturja thaj ćardimata, a cira pe gındimata. Paramiča jal nevipe musaj te sikavel tema po prosto varo thaj musaj te avel relevantna thaj interesantna palo baro đindo manušengo.

Te bahtasa hasnaren medije pale promocija katar pharimata pe save bučaren musaj te dičhen pe kaja akcije:

SIĆOPE PALE MEDIJE – Akharen, džan ande lilarni, roden ko érel raporturj jal ramosarel palo pharipe palo savo kamen te den svato. Dičhen save medije crden majbut lesmalimata pale kaja pučhimata (TV, radio, štampa). Po hasnaripe si vi godova savo

žurnalisto ramosarel pale teme savi si phanglo pale pučhimata save tumen kamen te sikaven.

PrRISTUPO MEDIJENDE – Mediji po đes len baro dindo informacijengo thaj proposalosko pale paramičasave e manuša kamen rw sikaven ko majbuhlo ašunipe. Pala godova, te kamen te e mediji ramosaren jal sikven vareso pale šeja save tumen vačaren, informacija savi sikaven musaj te avel importantni, interesantno thaj nevi; musaj te inkalelpe ando angluno plano thaj musaj te avel pe televizija (ande nevimata)

ĆEREN FORMA PHARIMAŠĆI – Varo po savo sikaven šeja savi vačaren ando ašuniše si importantno te avutnimaske bučarimata ando vačaripe avel aresimaske. Mediji zurjaven koncepturja save inkalen sastipe, tromalipe, godaveripe thaj legitimnost, a naj lende po kamlipe ekstremizmo, rigatipe, bilegitimiteto. Varo po savo sikaven pharipe pala savo bučaren losarela ko zurjavela tumaro bučaripe. Den svato ando alav «forutnengo», «ašunimasko», «amalimasko», a niči ando alav «kolengo save zurjaven tumare akcije thaj bučaripe». Sikaventumen sar vareko savo vačarel palo amalipe, a niči detot amalimašći kupa.

GATISAREN MATERIJALURJA PALO PROBLEMO – Hasnarimasko si te situ-
men gatisardo seto materijalengo save ando sajekh momento šaj te bičhalen žurnali-
stonende. Materijalurja save line katar raštraće kotora šaj te aven ločarimašće. Kala
informacije trubun te aven čačarde, thaj te buhljarenpe fakturjenca thaj informacijenca
kana godi šaj.

«BIĆINIPE» PARAMIČAKO – Či troman te žaučaren te e žurnalisturja aven ke
tumende. Te incaren importantni informacija akharen žurnalisturja thaj inkalen e
paramiči. Pučh dal akhardan ande vrjama savi si lači thaj pučh te si majlače te ak-
haren ande nesavi aver vrjama. Mothon tumaro alav thaj vačaren sostar si e paramiči
jal informacija pala savi akharen importantni thaj interesantno. Te dijan alav kasj va-
reso bičhalena, aska godova vi ćeren, sigo. Kava si momento «bićinimasko», thaj na te
aven skromne.

GATISAREN NEVIMATA PALE ŠTAMPA Tumari paramiča pale medije si in-
kaldipe mothodimasko pale štampa. Godova si harno dokumento savo bičhalen ćur-

nalistonende save tumare informacije thaj teme sikvanen ade forma save medije šaj te hasnaren. Ando idealno slučajo trubulaspe te tumaro inkaldipe pale štampa emituilpe jal štampilpe bizo pharimata. Sar kaj dičhelpe, kava mothodimata trubun te ramosarenpe sar žurnalistonendi paramiči.

Nevimata save bičhalen medijende musaj te aven harne thaj musaj jasno te mothon palo čerdipe, aresipe jal baro bučaripe. Teljaren katar interesantno rezime parmaičako thaj den len majanglal nevimata. Idelano, ande anglune duj paragrafurja trubus te das mothodimata pe pučhimata: ko, so, kana, kaj, sostar thaj sar. Majimportantno kotor thaj majimportantne informacije trubun te denpes po teljaripe sar fundo palo resto paramičako. Pe godova varo redaktorja šaj tumare nevimata te crdeja katar agor, a te na hasarelpe kontrola opral dine informacije. Redaktoro kana čerel letimično dičhipe katar pe kasavo varo struktuiruime nevipe majloče čerela procena te si zainteresuime pala late jal naj.

Zumave te e informacijaće savi bičhalen te den manušali dimanzija, inkalen var-esavo citato jal ramosaren personalne džanglimata. Eventualne majbuhle informacije den ande buhljarde pasusurja, no či bistren kaj raportoči tromal te avel lungo katar jekh rig. Po agor, čaćaren kaj te o raporto agorilpe informacijenca pale kontakt persona te čerlepe te si po trubulipe majbut mothodimata. Godova si vi lačo varo te inkalelpe kaj si persona saveja šaj te čerelpe intervju

Kana ramosarn mothodimata pale štampa či bistren pe nekozom importantne šaja:

- Čhon des thaj kontakto tumare organizacijako tale alav nevimasko;
- Hasnaren andraluno paragrafo, ramosardo majbuhle alavenca thaj centrima, savo čerel rezime katar inčaripe nevimasko;
- Aven harne; čeren čačutni paramiči zurjardi fakturjenca. Đinavla but droma sa džike či avel idelana.
- Hasnaren aktivne glagolurja save čeren te o đinavimatari lundžarel đinavipe
- ramosaren gajda kaj hasnarena dujalo than sar ločarena đinavipe nevimasko

TV INTERVJU

Te e žurnalisturja roden tumendar o intervju, pu; so si e tema palo svato, kasa ćerdine kontakto, save dokumenturja inćaren, kana godova avela emituime, savi rola tumende dine...

Pala tumende hasna katar intervju naj numaj te motharen pale žurnalistonende pućhimata. Tumen inćaren kamipe – te inkalen problemo palo savo bućaren. Nisar godova te či bisten!

Majanglal intervju ramosaren trin šėja save kamen te inkalen. Pe kala šėja šaj te irisarentumen kana godi kamen ando intervju. Ramosaren sar avela idelano intervju thaj zumavenles. Laćho gatisaripe ciknjaren e tema savi šaj te ćerelpe thaj si normalna ande situacija kana motharen pe žurnalistonende pućhimata. Kava si phanglo vi pale godova katar tumaro džanglipe ando bućaripe e medijenca.

Dićhen direkto ande persova savi ćerel intervju. Či dićhen thaj či grižontumen pale kamera. E žurnalistonenca den neformalno svato. Žurnalisturja pućhen phare pućhimata thaj tumen pe lende či musaj te den svatao, no vaćaren sostar godova či ćeren. Naštik te phenen: „Bizo komentaro.“

Pućhen e žurnalistu te vareso naj tumende jasno. Či ažućaren te vo pućhel, len e inicijativa thaj inkalen kova so si importantno andar tumaro dićhipe ande sa jekh lafjorri. Dentumen gođi kaj ande nevimata but droma inkalen jekh lafjorri – te voj či inćarel kova si maj importantno katar tumari poruka, šajipe si hasardo. Pe pućhimata mothon harne. Hasnaren komparacije, thaj zumaven te mothon butimasa duj džike trin lafjorra. Aven pozitivne kana inkalen tumaro dićhipe. Kana mothodan pe pućhimata, aćhen te den svato.

Te či džanen so te mothon po pućhipe, mothon: “Pale akana najma godoja informacija, no avela mande po kamlipe te dava la tumende pale nekozom vrjama.” Thaj kana godova mothon, godova vi ćeren. Aven šudrerateske vi kana gindin te e pućhimata save si tumende dine ande peste inćaren biamalimasko tono.

Ando kava šajipe, na te hasnaren o žargono, nići phare thaj komplikuike alava. Na

te zumaven te den svato e žurnalistonenca „neformalno“, nič talo alav „kava naj palo ašunipe“. Sa so mothon, von šaj te hasnaran opral tumende. Či holjavon ni kana von čerdine provokacija tzhaj či hohaven žurnalisturja. Te čerdan bilačipe, mothon godova.

INTERVJU PALE LILA

Pindžarentumen e lilenca savi si maj but dinadine ando tumaro amalipe. Len sama po varo po savo sikavenpe teme save si phangle pala tumede. Te džanen palo žurnalistu savo si zainteresuime pale tema savi ašunimašće vačaren, čeren kontakto lesa thaj den les e paramiči.

Intervju pale lila šaj te avel harno (nekozom minaturja katar telefonsko svato) jal lungo (jekh sto jal majbut). Forma avela dini vrjamasu, kozom si paramiči interesantno thaj tumare rolava ande late. Pala lungo intervju žurnalistu šaj te rodel butipe materijalengo thaj kova so i interesantno.

Šaj te hasnren e ramosarimata (beleške). Čeren lačo gatisaripe, thaj pučen pale lila thaj žurnalistu kasa den svato.

Či bistren te inčaren kontakto žurnalistoreja savo čerda intervju. Vo/voj šaj te avel jekh katar persona ando avutnipe kašće bičhalena mothodimata pale štampa thaj aver relevantne informacije.

INTERVJU PALO RADIO

Kana akharen tumen katar radio, von sigo kamen tumaro komentaro. Te tumen či kamen te den les, arakh varekas aver. Puč reporteros palo alav, dindo telefonsko thaj vrjama save situmen thaj rudin les te akharen les pale nekozom minurja. Gatisarentumen, gindin pale tirin šeja save kamne te ulaven e ašunimatarnenca.

Kana den mothodipe palo radio hasnaren kovl tono, no sikavimasko. Dentumen gođi kaj pe ašunimatarja šaj te čeren efekto bi krlesu. Aven harne thaj jasne.

Situmen nekozom sekunde, a e ašunimatarnende naj interesantno lundže analize. Či motharen holjarimasa jal nervozno. Inčaren kovlipe thaj inkalen tiumaro dičipe šudre, no jasno.

Te hasnaren e ramosarde alava nisar te či bolden e patrina jal te ćeren varesave tonurja. Len sama vi pale godova te či maren olovkasa jal najenca ande sinija.

KONFERENCIJE PALE ŠTAMPA

Te ćerelpa konferencija pale štampa trubul but vrjama, love thaj energije. Pala godova, majanglal no si ćhinaven te ćeren jekh, laće ġindin situmen te alavaren jal mothon vareso importantno. Žurnalisturja naj len vrjama te dġan pe konferencije pale štampa save či dena majimportantne nevimata.

Te ćhinaven te ćeren konferencija pale štampa, but laćho ćerdipe planosko thaj gatisarimata su trubulimaće. Majanglal po trubulipe si te losarelpel lokacija, savi si laćhi thaj savi si vizuelno atraktivno. Te akharen elektronske medije, laćharen baro đindo strujaće šeġengo thaj adekvatna rasveta.

Medije save akharen, musaj te ġindin pale majlaćhi vrjama palo inćaripe. Pale žurnalistonendi vrjama, detharin si majlaćho kotor desesko pale konferencije. Te či kamen te po des savo losardan pale konferencija te inćarenpe aver but importantne ćerdimata (raštrako lošanipe jal sumnalo des či avelas majlaće te inćaren konferencija) dićhen e averenca dal losardan vorta vrjama pale konferencija. Te dġane pale ćidimata thaj institucije save tradicionalno palinirin varesave inćarimata pe specifićne đesa, planirin palo aver đes. Te tumari paramići avel ande nevimata, musaj te inďarel trijumfo opral sa aver informacije save marenpe te aven ande nevimata.

Kana losardan lokacija, đes, datumo thaj vrjama, ćeren e patrin katar medije save kamen te akharen. Kola save zurjaven tumaro bućaripe trubun te aven akhardine, detot te si maškar lende pindġarde manuša andar ašunimasko trajo. Inćaripe konferencijako pale štampa averćhanden ando inkaldipe pale štampa save šaj savorrende te den. Kana godova naćhel, losaren mothodimatarja. Godova šaj te avel jekh jal aver mothodimatarja. Po agor mećhen e vrjama pale pućhimata.

Kana ćeren konferencija či bistren tehnikane šeja. Inćarimako than musaj te avel baro pale oprema, kamere, foto – aparaturja, mikrofonurja, rasveta, bešavne. Te trubultumen nakhadimatarja, araćhenlen. Zumaven te situmen vi pipe (kafa, soko, ćajo). Pašo andralunipe ćhon e sinija pale registracija pe save dena posterja, brošure, bedġurja, tgm.

Kana načel konferencija, dikh pe patrin pale medije save aviline, bičhalen lende materijalurja save gatisardan.

TRIKURJA KATAR ZANATO

- Či musaj te incarentumen pe pučhimata kana motharen, detot te si von tendenciozne.
- Čhuden sa jekh bičaćuno inkaldipe žurnalistonengo, no či palem mothon lende alava, majlačho mothodipe si: „Godova naj čače.“ Čače si...
- Te o žurnalisto džal ande nesave aver kotora, avrjal e tema, či džan pala leste. Iri-sarentume pe godova so kamen te mothon.
- Či den te o žurnalisto harnjareltumen – po egzemplaro po pučhipe: „Tumen san palo losaripe A jal losaripe B?“, tromale mothon,: „Gîndiv kaj si losaripe C majlačho...
- Či komlikuin tumare mothodimata

TE NAJ BAHTARDINE KANA NAKHLO INTERVJU

Bučaripe medijenca naj bizo riziko. Jekhvar kana žurnalistonende den informacije, varo sar von avena intpretuime naj ande tumari kontrola. Butimasa e manuša hačarenpe bibahtale. „Sostar o žurnalisto či mothoda...” jal „Sostar si losardine mungrre majbilache laforra...”. Šaj te čerelpe kja si tumari poruka bandi. Pala godova, te kola pale save gîndin te šaj jal te kamen te sikaventumen po bičaćuno varo incaren kontrola pe varesave medije, incaren pe gođi te von či avela hasnarimašće pale buči palo vačaripe pale amalimašće teme.

Te si džungalipe čerdino, majanglal no so lesa telefono, gîndin pale kala pučhimata:

Si čardino čačo džungalipe jal tumaro ego? Si o džungalipe dikhavimasko thaj baro? Šaj godova džungalipe thaj bilačhipe te anel ando pučipe e kampanja? Šaj kava te čerel kanonošće sankcije (rekacija katar oponenturja, kritičarja, kanonošće andimatarja, političarja)?

Te gîndisaran te musaj te roden lačhardipe, godova čeren sigo. Gatisarentumen thaj akharen žurnalisto, redaktoro, inkljistikimari...Incaren vi opcija te bičhalen pu-

tardo lil, lil katar đinavimatarja, tgm. Gĩndiaren pale sa šajimata te inakalen piri, čači verzija.

FUNDOŠĆE PASURJA ANDO PLANIRIPE PALO AŠUNIMASKO VAĆARIPE PRDAL MEDIJE:

- Dičhen so ćeren mediji
- Ćeren e patrin medijaći save hasnarena, ćeren e kontakturja
- Inke jekh drom dičhen pe tumare kamimata thaj detoto medijaće kamimata sar „ispidena“ kamimata politikaće katar tumaro ašunimasko vaćaripe;
- Ćeren identifikacija katar ciljome publika, thaj ando mištardipe lasa buhljaren e poruka savi kamen te bičhalen;
- Losaren e šeja save hasnarena te bičhalen e poruka;
- Ćeren e identifikacija katar fundošće ačhadimata anglal tumaro plano thaj buhljaren strategija palo lengo čhudipe; nakhven o plano
- Vrijamasa palem gĩndiaren, dičhen dal san pe vorta drom.

SAR TE RAMOSAREN E PETICIJA

Peticija si lači šej palo čaćaripe kamimasko savo inćarel buhlo zurjavipe. Voja šaj te zainteresuil e dikhljarde manuša tahj te ćerele efekto te avel čhutini po đeseko rĩndo jal te ćerel efekto pe teljardi debata ande skupština.

- Peticija si ćerdinii katar mothodipe savo si jasno thaj koncizno
- Mothodipe teljarelp alavenca: „Amen save tele ramosardamen kaleja ćeras afirmacija...”
- Mothodipe musaj te avel sa maj harfno, no musaj te sikavel vi tumari griža
- Teljaren katar generalne principurja thaj džan ke čačune katora, agorimasa katar tumaro rodipe
- Mothodipe trubul te avel ramosardo po teljaripe sa jekh rig peticijako

- Musaj te inčarel đindo ramosarimasko , a sa jekh ramosarimata musaj te džan tale varesave informacije (đindo katar ID lil, adresa...
- Te kamen te e peticija bičhalen ke skupština (Themešći jal ko forosko čer) musaj gajda vi te alavarenla (naštik te bičhalen la ke individua – ko dikhljardo manuš jal odborniko)
- Hasnaren standardo baripe papiresko
- Či čhon pe late varesavo aver dokumento, či šampin la pe zeja katar varesavo aver dokumento
- Peticija musaj te avel phandini pale tema savi si ando udžilipe skupštinako savi bičhalenla
- Peticija inđaren pe maladimata pe save avena manuša save zurjavenala. Monit-ringoprocesoko si importantno kaj sikavel kaj palal ramosaripe si činadimata. Zurjaven potencijalne ramosarimatarja te godova vi čeren.

Te kamen te čerene ramosaripe peticijako čiden sa e trubulimašće informacije save šaj te lene ando tumaro forosko čer.

Katar kasavi forma peticijači, kaj e forutne pire ramosarimava zurjaven rodipe/in-kladino proposalo činadimasko, šaj te čerelpe te o čidipe savo bučarel pe ašunimasko vačaripe rodel zurjavipe thaj ramosarimata katar aver čidimata.

Forutnenđi akcija savi teljardine Autonomno manušnjako maškar, Manušljalo rodimatesko maškar thaj Viktimološko amalipe khetane e Džipašerutne lesamalimataresko thaj Ombutsmanosa, a savi pire ramosarimava zurjarda majbut katar 60 čidimata katar civilno amalipe rezultisarda bahtale aresimasa – andine si duj amandmanurja katar Forutnesko lesamarimatari pe averčhandimata thaj čhutimasa ando Došalimasko kanono. Majimportantno si barjardipe došalimasko pale anglune 3 dičhimata palo došalipe katar Bilačhimata ande familija. E thagaripe majanglal losarda negativiteturja pale amandmanurja, Skupština po agor andala.

SAR ČERELPE AŠUNIMASKO ČIDIPE

Ašunimasko čidipe šaj te ločarel te len zurjavipe pala tumende, edukacijasa katar aver membrurja andar tumaro amalipe. Šaj te crdel e medije thaj činadimatarja. Godova si forumo pale interakcija, pale diskusija pale averčhande dičhimata pe šeja thaj šaj te del šajipe te čhon ašunimasko pučhipe ko varesavo raštrako bučarno. Struktura šaj te avel averčhandi. Šaj te avel diskusija pale angrustijali sinija, maladipe ande skupština katar forosko čher, jal debata. Formato tumen losaren thaj si phanglo pale godova ko lela kotor thaj pala soste čerelape svato.

Pasurja te čerelpe ašunimasko čidipe:

- Sostar čeren čidipe (maladipe)
- Čeren kontakto e aver kupenca save kamenas te ažutin ando čerdipe jal kamenas te len kotor
- Losaren ašunimasko than, đindo thanengo palo bešipe thaj ašunimasko sistemo
- Mečhen informacije ande medije thaj tumare forutne
- Gatisaren inkalidpe pale štampano ando savo čerelpe rezime maladimasko
- Akharen manuša andar lokalosko koortuipen save i udžile pale tema
- Akharen manuša andar relevantne čidimata
- Ulaven e udžilimata (ko si udžilo palo avipe, ko pale bešavne, ko mothola
- Gatisaren informativne materijalurja

Lačhe si te čerelpe ašunimasko maladipe majanglal no so teljarela kampanja palo ašunimasko vačaripe, kaj te pe godova varo informišin e medije, areselpe majbaro zurjavipe ašunimasko pale varesavi tema thaj čeren čididipe pe činadimatarja.

Po egzemplaro, ando Programo pale terne katar Građanske inicijative čerelpe kampanja „Putardo pale ašunimašće thana“ savi si egzemplaro sar hasnarelpe Kanono palo pristupo informacijengo katar ašunimasko importantnipe.

Pe adresa katar 160 forošće čera ande Srbija, terne andar GI bičhaldine o lil pale patrin katar hasnarimašće ašunimašće thana save si ande lengo udžilipe. Sar formalne thaj neformalne kupe katar terne thaj forutne avena ando šajipe te hasnaren lokaloske maladimata, thana katar ternende čera thaj kulture, mekhline hale thaj magacinurja, parkurja jal trgurja pale pire trubulimata, forošće čera trubusardine te inkalen thaj procedura sar kasavi kooperacija čerelape. Mothodipe areslo katar 103 forošće čera, no bisasto,, jal save mothon pale vare-so aver. Pašo ramosardo rodipe ke forošće čera, terne andar GI čeren vi aver ašunimašće svaturja pale kaja tema.

SAR TE ČERENPE DEMONSTRACIJE

Demonstracije šaj te aven dikhavimasko efekto bučarimasko pale varesavi šej. Šaj te barjaren ašunimasko godaveripe jal ašunimasko zurjavipe pale dini tema thaj šaj te bičhelen jasni thaj zurali poruka ke činadimatarja.

MAJANGLAL DEMONSTRACIJE:

- bičhalel o lil ko sa jekh ćidipe thaj manuš save šaj te aven zainteresuime te len kotor thaj te gajda aračhen baro đindo manušengo
- akharen losarde ašunimašće manuša save zurjaven tumari tema
- Paćan ande kanonšći procedura palo ćidipe
- Te san ando proceso te čeren relacije e činadimatarnenca demonstracije save kamen te čeren o protesto opral e Vlada, prezidento katar forosko čer, lokalosko ortuipe, šaj te duraven tumen katar činadimatarja. Ke amende demonstracije si phangle pale kova „opral“, a demonstracije (nakhavipe terminosko avelas sar ašunimasko sikadipe dičhimasko) šaj te aven organizuime vi e kamimasa te vazdelpe e gođi palo nesavo problemo. Kasave demonstracije varekana šaj te lačharen amare relacije e činadimatarnenca.

KANA SI E DEMONSTRACIJE:

- indaren e ramosarimata e lilenca save šaj te đinavenpe katar 3 metrosko duripe
- den e lifleturja save čeren identifikacija katar tumari kupa thaj vačaren tumaro bučaripe

- losaren ko mothola pale medije, te von roden intervju
- losaren e manušes te snimol e maladipe

KANA NAČHEN DEMONSTRACIJE

- zurjavne e participatorja te den svato pale godova sostar line kotor ande demonstracije

Savo varo hasnarena phanglo si pale tema, politikano konteksto, tumaro džanglipe. Ztubulipe si te hasnarelpe majbut varurja sar bičhalenas tumaro lil thaj te čeren efekto pe činadimatarja. Gindisaras kaj či trubul te motholpe pale godova te čerelpe rangiranje. Či čerela demonstracije te či lijam mothodipe po lil, jal te či hasnaras aver šajimata te vačaras ke činadimatarja. E demonstarcije ke amende si phangle palo inkaldipe dičhimatengo thaj rodimata katar politikane partije, len šaj te čeren vi aver manuš ando ašunimasako trajō.

Das egzeplaro katar jekh neformalna kupa savi trin čhona 2007 brš čerda sa jekh đesende demonstracije sar čerena efekto po forosko čher te čudel činadipe te phandavelpe Kulturako čher ando godova foro. E kupe bičhalda e lila ke udžile manuša nde Skupština katar Forosko čher, bičhalidine raporturja katar maladimata, inkaldimata. Zumadine te den mothodimata ande lokaloske medije, no cikno đindo lendar sas inkladine (a vi von san tale cenzura).

Kana čerdine anketa maškar baro đindo forutnengo aresline džike informacije kaj o butipe zurjavenlen, aver paso sas ramosaripe peticijako, no vi godova či anda baht. Komunikacija ačhili ječherigali, mothodimata katar thagaripe či sas. Čhinadipe te čeren se đesešće demonstracije. Po sa jekh đes ande dešuduj saturja čidinepe sa e manuša save po varesavo varo sas dukhade kaj o Kulturako than sas phandado. A lengo đindo barjardape sa jekh đes. Kana nakhlina trin čhona forosko čher anda činadipe te putarelpe Kulturako Centro.

Čače si kaj kana planirilpe kampanja katar ašunimasko vačaripe musaj te gindis vi pale aver tehnike save hasnarasa, thaj te naštik te dikhas pe lende ulavimasa, no sar rindo akcijako save indarenas men džike realizacij akatar čutino kamipe.

VI - ČERDIPE ZURALIMASKO (SUPORTOSKO)

Bučaripe aver manušenca avrjal amari organizacija sikavel aver importantni tehnika katar vačaripe pale amalimaske teme. Te vazdes e ašunimaski godi palo tumaro bučaripe trubulipe si te aveltumen manuša pe tumari rig save hačaren tumare dičhimata, gîndurja, ideje thaj tumaro zor te anden pozitivne averčhandimata. Si but varurja te bučaren khetane aver manušenca thaj čidimatenca kana bučaren po ašunimasko vačaripe, no šaj te averčhandenpe duj varurja katar kooperacija: kujbo thaj bučaripe ande koalicija.

BUHLJARIPE MREŽAKO del tumen šajipe te buhljaren e mreža katar kontakturja thaj amala save neformalno šaj te ločaren thaj ažutin tumari buči. Lače kontakturja šaj te vazden kredibiliteto pale ideja pala savi bučaren. Kala kontakturja šaj te aven aver čidimata save bučaren palo isto pharipe, žurnalisturja, akademske forutne, importantne manuša andar kotor ando savo bučare, manuša save len kotor ando čerdipe politikako thaj dičhimasko.

Mreža si čerdini katar individue jal kupe save si čidine ande struktuirime kupa. Mreže si karakteristične kaj ulaven informacije/usluge. Mreža katar kontakturja del tumen sevrjamako teljaripe inform,acijengo pale neve čerdimata so šaj te aračhel e vrjama thaj šėja ande faza rodimašči. Amala šaj te inčaren majbut džanglimata tumendar thaj šaj te mothon tumende pale avutnimašči lači situacija palo čerdipe efektosko. Kana dičen so čeren aver čidimata čhudena kova so akharelpe duplikacija bučarimašči. But kontakturja čerena ande se đesešće aktiviterturja. No, trubulipe si vi te čerelpe strategija savjava čerena simpatije katar individue jal kupe pala save pačan kaj šaj te aven katar baro importantni. Kana buhljaren e kontakturja trubun te gîndin pe duj importantne šėja:

- Manuša musaj te inčaren rezono palo arlipe informacijengo tumenca. Zumaven te sikaven lende sostra si importantno godova so čeren thaj te vi von godova zurjaven
- Či bistren te ažutin tumare kontakturjende thaj amalende po isto varo sar kaj ažučaren te vi von ažutin tumende. Aska šaj te ažučaren te vi von bolden ažutipe.

KOALICIJA si savezo katar majbut čidimatengo thaj/jal individualno save inčaren isto ciljo thaj khetanisaren pire zuralimata te e khetane bučarimava agorisaren varesavo problemu. Ande koalicija sa jekh čidipe/individua ačhaven autonomija bučarimašči.

Koalicije naj, a niči šaj te dičhenpe sar romantične parurja, von si majbut sar unsurimata save čerdinepe palo khetanimasko interesu.

ARLIPE DŽANGLIMASKO: Averčhande kupe inčaren averčhande talenturja, džanglimata. Khetane šaj te čeren but.

Koalicije šaj dramatikane te barjaven rezultaturja tumare bučarimasko palo ašunipe. Von den šajipe te čeren khetanimašče fundurja pale akcije thaj hasnaren averčhande taktike palo vačaripe ašunimasko. Koalicije sikaven tumare kupende kaj si pale tumare teme zainteresuime majbuhlo kotor amalimasko, thaj pe godova varo den importantnipe palo tumaro bučaripe.

SAR E KOALICIJA AVELA MAJARESIMAŠČI?

- Koalicije bučarena majaresimašče te čhuden majbarjardi formalizacija strukturači.
- Pačan ande ortuimata thaj procedure save si ande koalicija.
- Čhinadimata anen sar kupa thaj khetane ulaven udžilimata. Arlisaren e informacije

AVER RIG KOALICIJAČI

- Koalicije šaj te sikven baro hasaripe vrjamako.
- Lende si po trubulipe te indarenpe thaj te therenpe lende rodimata katar lengo inčaripe, sar kaj si inčaripe ramosarimasko, organizacija maladimašči thaj inčaripe kontakturjengo sa e membrurjenca.
- Majdžangle jal majkrllale kupe šaj te aven dominantne ande koalicije. Trubul te areselpe kompromiso thaj te mištarenpe averčhande dičhimata.
- Naštik te hasarelpel kamimata koalicijače kaj šaj te čerelpel te e koalicije vrjamasa korkore pešče aven kamipe.

- Trubul te delpe šajipe te e membrurja koalicijaće bućaren pe godova so indaren te fundosarenpe kamimata koalicijaće.

SAR TE LOSARELPE VORTGA TEMA PALO KHETANIPE?

- Trubulipe si te losarelpe importantno problemo savo ćerela motivacija thaj save miškona len ando khetanimašći akcija. Savorra but inćarel thaj silen nut piro bućaripe thaj či kamen te hasaren e vrjama.
- Trubul te delpe vrjama pale akcija thaj te ande sa majharni vrjama aresenpe džike dikhavimašće rezultaturja.
- Simbolikane trubun te sikavenpe lundževrjamaće koalicijaće kamimata.
- Trubulipe si te ćerenpe veze thaj bi pale avutnimašće khetanimašće relacije thaj bućaripe.
- Participatorja koalicijaće trubun te zurjavenpe te sićon neve džanglimata.
- Trubulipe si te motharelpe ko buhlo auditorijumo thaj te ćerenpe rezultaturja save šaj te dićhenpe

DINAMIKA KATAR RELACIJE ANDE KOALICIJE

Koalicije si kompleksne. Khetanimasko kamipe, kamlipe palo khetanimasko bućaripe thaj vi bimištardipe a+kana ćerenpe varesave pasurja, šaj te arqaćhenpe ande sa jekh koalicija thaj ćeren te avel dinamiča pale se vrjama.

FUNDOŠĆE FORME THAJ RELACIJE ANDO KHETANIMASKO BUĆARIPE

Demokratikani participacija – ćidimata kamen te aresen khetanimašće interesurja katar hasnarimašći populacija jal pire interesurja, no kamlimašće si vi te len aver ćidimatende ande koalicija te aresen pire interesurja. Demokratikani participacijasa katar sa ćidimat inćaren šajipe te aresen pire interesurja thaj te len kotor udžilimasko kana khetane nakhaven aktiviteturja.

Ćidimata save pire interesurja aresen po kasavo varo avena kamle te palem khetane bućaren jal te ko akanutni forma bućarimašći den majlungo karaktero.

Dominacija – jekh ćidipe jal manuš si šerutne ando khetanimsko bućaripe. Kasavo ćidipe jal persona zumaven te pire dićhimata thaj prioriteturja čhon sar prioriteturja katar koalicija. Aver ćidimata ande kasave slućajurja jal inkljen andar savezo jal andar varesave rezonurja mištarenpe dominacijava. Kasave relacije loće pindžarenpe po teljaripe kooperacijako thaj šaj te averčhandenpe.

Manipulacija – jekh ćidipe jal manuš ćerel manipulacija opral aver, garavel e informacije thaj garavimaske ćerel promocija katar pire interesurja opral koalicija. Kava aćhavel sasti thaj putardi komunikacija maškar ćidimata, phare šaj te pindžarelpel thaj averčhanden, a harado počape maškar ćidimata phare a varekana naštik te palem fundosarelpel.

Indolencija – jekh jal majbut ćidimata naj gatisarde pale kooperacija. Den ande koalicija thaj hasnaren rezultatsurja katar khetanimasko bućaripe, no či len aktivno kotor, či len udžilimata...Butimasa mištarenpe pe dominacija kaj si zainteresuime palo agorimasko interes.

KARAKTERISTIKE KATAR ARESIMAŠĆI KOALICIJA

Aresimašće koalicije či hasaren o fokuso thaj kana konflikto ćerelpel ande jekh koalicija ćerenpe rezultaturja. Aresimašće koalicije bućaren po varesavo jekh jal majbut pućhimata, hasnaren e dinamika thaj ćididipe thaj tromale si katar zumavipe dominacijako. Aresimašće koalicije musaj te avel racionalne thaj te čhon kamimata save si are-simašće Von čhin vi fundurja pale avutnimašće kampanje thaj anen vi buhlo ašunipe.

NORME ANDE KOALICIJA: FUNDOŠĆE ORTUIMATA PALO ĆERDIPE JEKHUTNIMASKO

HAĆARIPE

1. Sa jekh membro koalicijako trubul te džanen sar aver membrurja aven džiķe čhinadimata thaj te haćarel aćhadimata katar kasavo proceso ando bućaripe ande koalicija
2. Vaćarel phandadipe thaj averčhandimata save si maškar membrurja koalicijaće

NORME

1. Len averčhande uladimata bučarimašće
2. Aračhen informacije majanglal no so čeren. Ande butipe, paramiča si majbut riga.
3. Den svato maškar peste pale čhib savo trubul te hasnarelpe ando bimištardipe. Musaj te mištarenpe thaj vi bizo bandipe motivengo thaj kučhimata katar aver membrurja.
4. Ulaven kova si čerdan sar individualne čidimata thaj kova so čerdan sar membro koalicijako. Linipe kotorengo ande koalicija či sikavel kaj trubun te mečhen vareso katar detot kvaliteturja katar sa jekh membro koalicijako.
5. Na te hasnaren e medije te inkalen bimištardimata ande koalicija. Bimištardimata musaj te lačharenpe thaj te agorinep ande koalicija.
6. Ulaven aresipe thaj rezultaturja savorrenca. Kana manuša thaj čidimata but bučaren, trubun vi te aven bahtardine.

PROCEDURE

1. Po teljaripe bučarimasko koalicijako vačaren sar anenape čhinadimata. Inčarentumen katar godova proceso. Procedure palo andipe čhinadimasko trubun te aven jasne, pindžarde savorrende, line katar sa e membrurja, thaj hasnarimašće.
2. Sar čerenape thaj inčarenape maladimata katar angluno konsilo/odboro koalicijako? Pučhimata save si phangle pale procedure sar kaj si kaja šaj te čerel konflikturja, vi kana si lači savorrendi voja. Majloće agorinpe kana fundosarenpe jasne ortuimata kasa e membrurja mištarenpe.
3. Majanglal gatisaren e procedure palo agoripe situacijengo ande save si jal pharimasa aračhenpe bimištardimata.
4. Tale save uslovurja varesave phandade diskusije šaj palem te putarenpe?

Kate dasa egzemplaro koalicijako ternengo andar istočna Srbija savi fundosardape 2006. brš thaj kasko kamipe si andipe dokumentonego pale ternende politike po lokalosko nivelo.

E koalicija ćerdine NGO save bućaren pale ternende pućhimata thaj sikavnengo parlamen-
turja andar eŧta forurja (Zajećar, Knjaževac, Bor, Negotin, Kladovo, Majdanpek, Boljevac thaj
Sokobanja). Ći trubulpe te inkalenpe kaj sa e membrurja koalicijaće sas averćhande barima-
sa, inćaren averćhande lundžimata, džanglipe thaj buhljaripe kapacitetengo. No, von aresli-
ne majanglal te realno ćeren procena katar pire kapaciteturja, a aska te ćhon jasne norme
thaj procedure save inćardine sa vrjama džikaj si lundži kampanja thaj koalicija. Aresline te
dinimasa katar lifleturja, ande medije, ćerdimata katar angrustijale sinije thaj ašunimašće
svaturja te ćeren efekto pe manuša andar lokalosko korkorroortuipe te ande 4 katar 8 forurja
avel andino kava dokumento. Sar mothon kriterijumurja pale procena aresimašće, ģindin
kaj bahtasa realizuisardine kampanja kaj godova sas vi lengo ažućaripe. Lundžaripe kam-
panjako ċi sas, kaj andimasa katar Strategija pale terne averćhandi si relacija katar lokalosko
thagaripe pale terneneće pućhimata, thaj aĊes ande 7 (katar 8) forurja, ande save ćerdape
kampanja si Kancelarija pale terne.

Kava si numaj jekh katar egzemplarurja, save si but ande Srbija. Ģindisarasd kaj si hasnarima-
sko te das e informacija kaj ande vrjama kana gatisardape kava lil putardi si 100 Kancelarija
pale terne ando foro Kruševac.

AVERĆHANDE KOTORA KATAR KHETANIMASKO BUĆARIPE

Khetanimasko bućaripe šaj te avel sar averćhando intenziteto thaj te inćarel aver-
ćhande alava. Te e sa membrurja mištarenpe pale intenzivno khetanimasko bućaripe,
aska das svato pale BUĆARIPE KHETANIMASKO.

Ando (bi)jekhetanipe maškar manuša save bućaren khetane thaj save ćidinepe te
aresen varesamo kamipe, averćhandas:

KOOPERACIJA si veza katar bizuralo intenziteto ando savi si neformalne relacije
kooperacijaće mištarde pe harni vrjama – arlilpe informacije save si phangle numaj
pale akanutne aktiviteturja. Ando kasavo kotor bućarimasko naj uladipe maškar zur-
javipe thaj love.

KOORDINACIJA si veza katar maškarutno intenziteto savo rodel formalne relacije, plano, uladipe rolako. Voj putarel droma pale komunikacija, no savorra inčaren pire zurjardimata. Pala pučhipe zuralimasko šaj te delpe svato, no e fundurja thaj are-simata ulavenpe.

KOLABORACIJA rodel majlundže relacije thaj inčarel majzuralo intenziteto katar kooperacija thaj koordinacija. Pala late si trubulipe te čerelpe nevi struktura, te losarelphe khetanimašči misija thaj te delpe alav palo sasto andralunipe. Lači karakteristika si baro planiripe thaj komunikacija pe sa nivelurja. Sa jekh rig del pire fundurja thaj respekto. Uladipe zuralimasko šaj te avel bijekhetano, no partnerja khetanimašče ulaven thaj den.

SAVEZO rodel čidipe thaj phandadipe. Godova si čidipe čidimatengo kašče interesurja inčaren slično karaktero. Zurale savezurja bučaren sar opašslužbene čidimata katar individualne čidimata.

KONFEDERACIJA si jekhetanipe ando savezo, lilga katar nekozom čidimata kami-masa te aresen vareso. Nivelu centralizacijako si ciknosardo, bizo zuralimasko telunipe thaj čhudimata katar autonomija.

FEDERACIJA si mištardimasko jekhetanutnipe ando savo sa jekh mambro kator katar pire zuralimata ande khetanimašče aktiviteturja si dine palo varesavo khetanimasko maškarutno kator.

MREŽA si čerdini katar individue jal kupe čidine ande struktuirime kupa, savi inčarel bizurali struktura thaj relacije.

PARTNERJA kava rodel čidipe katar duj jal majbut kupe save khetane den pire finansije thaj fundurja, a ulaven hasnarimata thaj rashodurja.

Dasa ehzemplaro Protokolosko pale kooperacija ċidimatengo katar civilno amalipe andar foro Kruševac:³

Po fundo innicijativako katar Ċidipe forutnengo palo zurjavipe pale evropace integracije „Evrokontakt“, dikhavimasa trubulimatar palo zurjavipe importantimasko thaj rola katar civilno amalipe ando amalimasko thaj ašunimasko trajo katar lokalosko amalipe, ando proceso konsultacijako eŋta ċidimata katar civilno amalipe andar foro Kruševac mištardinepe kaj si trubulipe te fundosarelpelpe thaj majbuhljalpelpe maškarmutni kooperacija ċhinadine te ramosaren

PROTOKOL PALE KOOPERACIJA

Ċidimata katar civilno amalipe andar foro Kruševac

GENERALNE KOTORA

Nomer 1.

Kava dokumento si Protokolo pale kooperacija (majdur Protokol) maškarm ċidimata katar civilno amalipe andar foro Kruševac save mištardinepe kaj khetane bučarenas thaj mištarenapes palo khetanimasko sikavipe ande kotora save si khetanimasko interesos.

Nomer 2.

Ċidimata, save ramosardinepe po Protokolo, khetane bučardine te anelpelpe kava dokumento saveja definišilpelpe kučhimata, principurja thaj kamimata palo khetanimasko bučaripe, koordinacija kooperacijaċi thaj maškarmutne orturja thaj udžilimata save andar godova inkljen.

KUČHIMATA THAJ PRINCIPURJA

Nomer 3.

•Ċidimata, save ramosardinepe Protokolo, mištardinepe te ando piro kotor bučarimasko ċerela sa pale kala prioriteturja:

•Andralunipe Srbijako ande Evropaci Unija thaj implementacija katar evropace standardurja

³ Naisaras Evrokontaktoše thaj ċidimatende andar koalicija save dineme te inkalas kava protokolo pale saradnja ando Lil Zahvaljujemo se Evrokontaktu i organizacijama iz koalicije koje su nam dozvolile da objavimo ovaj protokol o saradnji u Priručniku

- Regionalizacija thaj decentralizacija Srbijači pe sa nivelurja;
- Zurjavipe kapaciturnjengo thaj buhljaridpe katar lokalosko amalipe thaj majbaro kvaliteteto trajosko ande late;
- Fundosaripe katar forutnenđi gođi thaj demokratikane relacije ando amalipe;
- Jekhetanipe maškar murša thaj manušnja
- Paćivalipe katar manušikane thaj minoritane orturja thajtromalimata bizo averčhandipe ande rasa, morćaći farba, čhib, paćivalipe konfesijako, politikano jal aver gîndipe, nacionalno jal amalimasko bućumo, seksualno losaripe, inćarimata, bijandipe jal aver
- Afirmacija thaj buhljhardipe po ternengo rhan
- Maripe opal čorrpe;
- Buhljaripe katar socijalno kapitalo thaj buhljardipe pe socijalne usluge;
- Buhljardipe po than katar minoritane thaj butimašće diskriminišime kupe, manuša save si invaliduraj, korkorrutne bijandimatarja, buhljardipe thanengo rromengo thaj thanengo katar aver etnikane thaj minoritane kupe.
- Buhljaripe thanengo katar sa haćarimašće manuša opač save ćerelpe diskriminacija;

Nomer 4.

Ćidimta katar civilno amalipe, save ramosardinepe po Protokolo, mištardinepe pe godova kaj ando piro bućaripe nakhavena paćivalipe katar kala principurja:

- Stimulicija thaj buhljaripe katar jekhavreši kooperacija;
- Partnerstvo, solidarnost thaj jekh avresko paćivalipe thaj zurjavipe;
- Arlipe informacijengo thaj transparentnsot ando bućaripe;
- Kordinirime thaj khetanimasko sikavipe ande kotora ande lokalosko amalipe;
- Jekhetanipe thaj autonomija ćidimatendi;
- Efikasnost thaj udžilipe ando amalipe;
- Respekto thaj arlipe džanglimasko.

KAMIMATA

Nomer 5.

Ćidimta katar civilno amalipe, save ramosardinepe po Protokolo, inćaren kami-pe te den sa pestar te zurjavelp rola thaj importantnipe katar civilosko sektoro ande lokaloske amalimata prdal:

- Participacija ando proceso fundosarimasko thaj inćarimasko katar institucionalno maškar-sektoreško dijalogo maškar ašunimasko, bućarimasko thaj bivladako sektoro ando foro Kruševac
- Iniciripe ćerdimasko palo institucionalno okviro pale maškarsektoreši kooperacija;
- Fundosaripe katar kvalitetno bućaripe maškar ćidimata katar civilno amalipe ado foro Kruševac;
- Kooperacija e lokaloske ortuimava ando gatisaripe thaj realizacija katar strateške dokumenturja thaj budžeto katar lokalosko korkorroortuipe.
- Kooperacija e lokaloske korkorroortuimava ando ćerdipe thaj realizacija katar edukativne aktiviteturja;
- Partnerske kooperacija palo gatisaripe thaj realizacija projektošći;
- Inćaripe katar averčhande aktiviteturja (tribine, angrustijale sinije, tgm.), kamimasa te afir-mišinpe ćidimata katar civilno amalipe thaj maškarsektoreški kooperacija;
- Medijska promocija katar maškarsektoreški kooperacija
- Realizacija katar sa aver aktiviteturja save čaćaren thaj aresen kamimata pala save si vi o Protokolo ramosardo?

KOORDINACIJA KATAR KOOPERACIJA

Nomer 6.

Sar majlače ćerelape koordinacija kooperacijači maškar ćidimata save ramosardinepe po Protokolo, fundosarelape Forumo ćidimatengo katar civilno amalipe ando foro Kruševac (majdur Forum).

Forumo si fundosardo katar sa ćidimata katar civilno amalipe save ramosrdape po Protokolo;
Varo sar funkcionišil Formuo thaj mařkarutne relacije mařkar membrurja avena definiřime
ande vrjama savi avel andimasa katar fundosarimařće thaj aver trubulimařće akturja.

NAKHAVIMASKE THAJ AGORIMAřĆE KOTORA

Nomer 7.

Save miřtaridimata thaj sporurja save řaj te ćerenpe mařkar ramosarimatarja protokolořće
avena gatisarde ande laćhi bućarimařći kooperaqcija.

Nomer 8.

Protokolo avel po zurjavipe po đes kana si ramosardo thaj putardo si pale aver ćidimata
katar civilno amalipe andar foro Kruřevac save miřtardinepe thaj paćan ande kova so si ka-
te ramosardo thaj pala save si therdino miřtardiipe katar riga save ramosardine Protokolo.

Aver uslovurja palo andralunipe neve membrurjengo thaj varo sar anenpe ćhinadimata pa-
la godova, sar vi varo inkljistikasko thaj/jal ćhudipe andar Forumo aven adefiniřime ande
vrjama savi avel andimasa katar fundosarimařće akturja thaj Statuto Forumosko.

Nomer 9.

Protokolo si ćerdo ande 8 katora, katar save sa jekh ramosarimatari inćaren pala peste jekh.

VII - ČIDIPE FUNDURJENGO

Sa jekh čerdipe rodel fundurja. Aresimasko ašunimasko vačaripe rodel lungovr-jamači investicije katar vrjama, energija thaj fundurja.

Sar avasa aresimašće ando planiripe čidimasko pale fundurja trubulipe si te delpo svato pe kala pučhimata: „So inčaras?“, Save fundurja si amneđe aresimašće?“

Aresimasko ašunimasko vačaripe rodel fundo: inčarde akcije, akanutne savezurja, kvalitetno kadro, bazr informacijende. Pala godova aresimašći kampanja katar vačaripe lel sama pe fundurja pe save majdur šaj te čerenpe neve strategije. Kava rodel majan-gluno bučaripe po vačaripe, savezurja save čerdinepe, manuša thaj kapaciteturja katar aver manuša, informacije thaj politikani inteligencija. Harne alavenca, nisar či teljaren katar teljaripe, no čeren pe kova si situmen. Pala godova čeren e patrin pale kova so tumato čidipe inčarel katar trubulimašće informacije, manušalo potencijalo, loveske fundurja, veze, legitimiteto.

SO INKE TRUBUL TE BUHLJARELPE? SAVE SI AMARE BIZURALE THANA?

Kana čerden identifikacija thaj čiden e fundurja/šeja, aver paso si te losaren kola save najtumen. Pindžaren thaj buhljaren kola šeja save su tumende trubusarde ando nesavo momento, a či hasnardinelen džiakana. Po egzemplaro, varesave neve savezur-ja save trubun te čerenpe; hasnaren neve analize, čeren rodimata ande medije, tgm.

Kate konkretno losaren save trubulimašće resorsurja najtumen thaj čeren e stra-tegija sar šaj te aračhenlen.

Sar te čiden trubulimašće finansijaće šeja – jekh si katar importantne pučhimata pe save šaj te den mothodipe.

But manuša save sas pe seminarja palo Ašunimasko vačaripe save inčarda Tim TRI (Građanske inicijative) pučhline šaj te aračhen e fundurja gajda kaj ramosaren apro-posalo projektosko. Šaj. No, kova so musaj te čerelpe si buhljaripe katar sasti strategija

katar ašunimasko vačaripe, a aska, kana dikhas so thaj kozom trubulmen, so simen, a so najmen, šaj te ramosaras proposalo projektosko saveja konkurišisarasa palo dinpe finansijaće šejengo sar nakhavelaspe kampanja katar ašunimasko vačaripe. Kamas vi te das godi membrujende katar ćidimata kaj ande Srbija si fond BCIF (Balkanosko fondo pale lokalne inicijative) savo finansiril projekturja save si phangle pale kamponje katar šaunimasko vačaripe po lokalosko nivelo.

Kate dasa numaj jekh katar but egzemplarurja kampanijaće katar ašunimasko vačaripe po lokalosko nivelo.

FUNDOSARIPE KONSILESKO PALO BIJANDIMASKO JEKHETANIPE ANDO FOROSKO ĆHER ČAJETINA

Zlatiboresko angrustijalo si ćidipe andar Čejtina kasko kamipe si te buhljarel than manušnjako, detot manušnjako ande gavutne trujalimata. Zlatiboresko angrustijalo participisarda ando programo Ašunimasko vačaripe ande lokaloske amlimata thaj inćarda o projketo kasko kamipe sas te fundosarelpel konsilo palo nijandimasko jekhetanipe katar forosko čer Čajetina sar importantno anglaluslovo palo agorisripe katar pharo than manjušnjengo.

Manušnja ande Čajetina, paše godova kaj si lengo đindo majbarjardo muřikanendar, či inćaren politikani zor pale činadimata. Von anaj šerutne, naj sekretarja nijekh katar 20 lokaloske amalimata ando Forosko čer Čejtina, a ando čučo lokalosko korkorroortuipe muřša len sa majimportantne funkcije. Paše godova, lengo ekonomikano than si butpharo, numaj 6 procenturja katar manušnjaja ande gava inćaren registruime poljoprivredako lačhipe a katar pandž persone save roden bući štar si manušnjaja.

Ćerdimasa katar sokakošće akcije, tribine ande foroše thaj gavutne amalaimata, medije thaj aver aktivnosturja Zlatiboresko angrustijali aresla te ćerel efekto pe odbornikurja katar Skupština katar Fotosko čer Čajetina te anen činadipe te fundosarelpel konsilo palo bijandimasko jekhetanipe. Detot si importantno godova kaj Zlatiboresko angrustijalo areslo te lel o suporto katar aver NVO sar vi katar pindžarde manuša andar Čajetina thaj aver forurja save khetane lenca line kotor ande aktiviteturja save ćerdine te areselpel kamipe. Gajda kaj ane kaja akcija line kotor vi ternende ćidimata, penzionerske ćidimata, manuša andar

ministerijumurja save bućaren pale bijandiansko jekhetanipe po nacionalno nivelu sar vi kotoresa katar manušnja andar Čajetina ande kampanja Zlatiboresko angrustijalo areslo te aresel piro kamipe.

Palo aresipe kamimasko detoto sas importantno inćardipe katar angrustijale sinije pe save e mnaušnja andar Čajetina inćardine šajipe te khetane e manušenca andar lokalosko thagaripe den svato pale pire pharimata thaj te sikaven lenđe sostar si importantno te fundosarelpel konsilo palo bijandimasko jekhetanipe.

Fundiosaripe katar kala konsilo inćarel baro importantnipe palo lčharipe manušnjale trhanengo ando forosko čher Čajetina. Pe godova varo manušnja line institucija kasko primarno kamipe si lačhardipe manušnjale thanengo ando kava Forosko čher. Peše godova, realizacijasa katar kava projekto Zlatiboresko angrustijalo aresla del suportu manušnjende thaj te motivišin len te jasno sikaven pire pharimata so si angluno thaj importantno paso palo lengo agorisaripe.

«Realizacijasa katar kava projekto ande majanglune čhona anda te averčhandelpel gindipe palo than manušnjako ko baro đindo forutnengo ande amaro forosko čher. Majanglal čhina-dimatarja sikadine gatisaripe pale kooperacija thaj te sićon. Vi amen sar čidipe se vrjama sićijasas neve džanglimata sar pe siminarja gajda vi kana čerdape realizacija projektošči. Importantno si te inkalelpel kaj ando čačaripe katar jekh ideja trubulbut entuzijazmo thaj bućaripe, sar katar amaro timo gajda vi katar aver partnerja po projekto» mothol dr Zorica Milosavljević Zlatiboresko angrustijalo.

Godova sikavel, kaj po kava paso planirimasko katar ašunimasko vaćaripe amen musaj te ćeras identifikacija thaj te ćeras plano sar te crdas resursurja (love, oprema, volonterja, trubulimašće materijalurja, than) pale primena kampanijači katar ašunimasko vaćaripe.

VIII - SAR TE ĆEREN O PLANO IMPLEMENTACIJAKO KATAR AŠUNIMASKO VAĆARIPE

Sar ćerasa realizacija pe bućarimata thaj te aresas kamipe katar ašunimasko vaćaripe, musaj te lundžaras planiranje. Ando kava kotor planirisaras konkretne aktiviteturja save musaj te nakhavas sar bućarasa. Plano implementacijako si phanglo pale bućarimata. Aktiviteturja musaj te džan hronologikane paćivalimasa pe logika.

Pale sa jekh aktivitetu, trubulipe si te ćerelpe identifikacija katar resursurja save si trubulimašće sarzurjavelaspe aktivitetu. Resursurja šaj te aven materijalne, finansijske, manušale, (po egz, tehnikane ekspertiza), jal tehnologikane.

Pala sa jekh aktivitetu musaj te losarelp ko avela udžilo kana godova ćerelpe. Kate trubulpe te lelpe sama palo uladipe bućarimasko. Haćarimasko si kaj ejkh persona naštik te avel udžili pale sasti kampanja thaj pala godova udžilipe musaj te ulavelpe.

Aska si trubulipe te losarelppe vrjama džiko savo trubun te ćernepe aktiviteturja. Kate detot dasa sugestija thaj detot lesamalipe kana ćerelpe plano, džanglimata sikaven kaj butimasa šaj te avel džike nerealna procena katar trubusardi vrjama. Šaj te dićhelpe kaj sa šaj te ćeras majsigo no si šaj ande realna situacija. Po egzemplaro, amen sas po planiripe kana e kupa gĩndisarda kaj palo inćaripe thaj organizacija katar maladipe čhinadimatarnenca trubul len 5 đesa. No si čaće gajda?

Trubulipe si te gĩndilpe dal si trubusardi vrjama te malavesamen po agor kampanijako sar ćerasa dokumentacija pale kova so sićilam?

Pale plano pale aktiviteturja šja te hasnaren kaja tabela.

Kamipe katar ašunimasko vačaripe			
Aktiviteti	Trubulimašće resursurja	Udžilimašće persone	Vrjama
1.			
2.			
3.			
4.			

MONITORINGO THAJ MOLIMATA

Ando kava kotor ćeren plano sar ćidena, sar ćerna analiza thaj sar hasnarena kvantitativne thaj kvalitativne informacije palo zurjavipe sa jekh pasengo tumre kampanjako. Ġindisaras kajs is hasnarimasko te das tumen ġođi so si monitoringo, a so si e procena.

Monitoringo: Proceso katar ćidipe informacijengo sar merilape anglunipe ande realizacija katar tumaro bućaripe ando ašunimasko vačaripe.

Procena: Proceso katar ćidipe thaj analiza informacijengo sar dićhelape areslape bućarimata katar ašunimasko vačaripe

Sar džanena te aresline džiko dino kamipe? Sar te majlačharen e strategija? Te kamen te bahtalimasa thaj aresimasa bućaren ando ašunimasko vačaripe, musaj se vrjama te roden irimašće informacije thaj te ćeren procenakatar tumaro bućaripe.

SAR ŠAJ TE DIKHAS ČEREL E STRATEGIJA?

Sar vi kana dromaren varekana musaj te dičhen san inke po vorta drom. Kate si majimportantno te dičhelpe dal amari poruka bičhaldam pe vorta rig thaj dal ašunenmen po varo po savo amen kamas. But si importantno amaro šajipe pale korekcije po drom sar vi eliminacija katar sa elementurja save či anen vorta rezultaturja. Varekana e strategija musaj te avel revidirimi thaj aska musaj palem te nakhas krozal katar majanglal dine pučhimata. But si importantno te čerenpe kava lačhardimata sar tromale čhudasa kola elementurja strategijaće save či sas čačarde thaj aresimašće.

- a) Savo kotor katar strategijaći procena, taktika thaj anglunimata hasnarena?
- b) Kozom hasnarenala?
- c) Sar merina tumaro aresipe?

Trubulipe si te sa e vrjama čerelpe procen astrategijaći dikhavimasa pe kamimata thaj taktike, lengo fleksibiliteto ando mištardipe trubulimasko. Fundosarde indikatorja palo aresipe ažutina tumende ande kaja procena.

Pučhimatarimasko lil pale evaluacija katar tuamro ašunimasko vačaripe šaj te arachen pe patrin 53 kata LIL AŠUNIMASKO VAČARIPE ANDE LOKALOSKO AMALIPE PALO LAČHARDIPE THANENGO KATAR BIVLADAČE ČIDIMATA, PO SAJTO KATAR Građanske inicijative <http://www.gradjanske.org/page/civilSocietyDevelopment/sr/center/publications.html>

Literatura:

- Ašunimako vačaripe – Čerdipe džanglimasko pale liderja katar bivladaće ćidimata, Kolekcija IX - The Center for Development and Population Activities, Washington, 1999
- Ašunimasko vačardipe, Nader Tadros, People's Advocacy
- Ašunimasko vačardipe orturjengo pale minoriteturja ande Jugoistočna Evropa, ćardipe ćerdine Mariana Milosheva - Krushe thaj Dubravka Velat, e ramosarimasa katar majbut autorja, Fondacija King Buduen talo finansijako ažutipe katar EU, 2007. brš
- Ašunimasko vačaripe, S. Badvić thaj D. Alić, BOSPO, Tuzla, BiH (ande late si vi kaja litereatura savi si ramosardi ande publikacija)
 - Moving Towards Civil Society, Advocacy Institute, Washington, DC, 1995
 - A Media Guidebook for Women, United States Information Agency, 1995
 - Advocacy for Population and Reproductive Health, Susan B Aradeon, 2000
 - How and Why to Influence Public Policy, Centre for Community Change, 1996
 - Lil pale manušíkane orturja thaj vačaripe, Lindsay Judge, Miranda Kazantzis, 1999
 - Elements of Advocacy, Advocacy Institute, Washington, DC, 1996
 - Using the Media to Advance Your Issue, Advocacy Institute, Washington, DC, 1995
 - Winning Through Participation, Laura J. Spence, 1996
 - Civilno amalipe thaj lokaloski demokratija, Maškar pale promocija katar civilno amalipe, 2001
- Ašunimasko vačaripe ando lokalosko amalipe palo lačharipe thanengo katar bivladaće ćidimata, Građanske inicijative, 2006, ćerdine Miljenko Dereta, Radmila Radić Dudić thaj Dubravka Velat

- Participacija forutnendi ando proceso ćerdimasko thaj nakhavimasko kanonosko thaj aver instrumentonengo katar ašunimašće politike - Građanske inicijative, talo finansijako ažutipe katar EU. Ćerdine Dragan Golubović thaj Dubravka Velat, 2009
- Advocacy Resources, Maria van Geest, Canada
- Strateško komunikacija - Emagazin 47 - Aleksandra Hristov
- Vaćaripe thaj lobiripe ando parlamento thaj ande organurja katar nakhavimasko thagaripe: kopmarativne džanglimata thaj mothodimata pale Srbija. Dr Dragan Golubović, Inkljistikimari Programo Jekhetane Nacijendar palo buhljardipe (UN-DP), 2009
- Orsolya Lelkes, Socijalna ekskluzija ande maškarutni –istočna Evropa - koncepto, mere thaj intervencijaći politika - 2006
- Karolína Miková, Dušan Ondrušek, Ján Mihálik (PDCS) – Ašunimasko vaćaripe thaj ašunimašći participacija ando kotor averčhandimasko katar buhljardipe amalimasko (2003)
- Biro pale amalimašće rodimata - Than katar politkano amalipe Rromengo ande Srbija, OEBS, Beograd 2009
- Liam Carey thaj Keith Forrester – forutnende maškarimata: zurjavpe, participacija thaj partnrripe CDCC 2000
- Raporturja pale realizacija projektonenži save zurjarda BCIF (Balkansosko fondo pale lokaloske inicijative)

Raporturja trenerendar katar TIM TRI katar Građanske inicijative

Inkljistikmatari:

Gradanske inicijative, Beograd

Palo inkljistikmatari:

Miljenko Dereta

Nakhada:

Igor Dimić

Agora lilaće:

Valenčak

Gatisaripe thaj štampa:

Yu TOP agencija, Novi Sad

**Ćidipe forutnengo pale demokratija thaj
forutnengo sikavipe "Građanske inicijative"**

Simina 9a, 11000 Beograd, Srbija

Telefon/fax: Centrali: 011/2623-980, 2623-974
2625-942, 2632-694
2633-465, 2632-535
2632-631

Programo pale terne: 011/3283-250, 3284-7 91

E-mail: civin@gradjanske.org

www.gradjanske.org